

**DIAGNOZA SŁUŻĄCA WYZNACZENIU
OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I OBSZARU
REWITALIZACJI W GMINIE OPOLE LUBELSKIE
TOM I**

**BĘDĄCA PODSTAWĄ OPRACOWANIA
GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
NA LATA 2016-2020**

**DIAGNOZA SŁUŻĄCA WYZNACZENIU OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE OPOLE LUBELSKIE
TOM I
BĘDĄCA PODSTAWĄ OPRACOWANIA GMINNEGO *PROGRAMU REWITALIZACJI
NA LATA 2016-2020***

Kraków 2016

*Dobre polityki zależą od dobrych informacji,
dobre informacje zaś zależą od dobrego zrozumienia polityki.*

D. Hübner

Opracowanie powstało na zamówienie Urzędu Gminy Opole Lubelskie
w ramach prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Opola Lubelskiego na lata 2016-2020*

Zespół wykonujący opracowanie:

dr Janusz Jeżak (kierownik tematu)

dr Hubert Mącik (zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym, negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne),

mgr Maciej Huculak (zagadnienia rynku pracy)

mgr Michał Donocik (opracowanie baz danych).

Redakcja i skład: dr Janusz Jeżak

Projekt okładki: dr Janusz Jeżak

Rysunki: dr Janusz Jeżak, dr Hubert Mącik, mgr Michał Donocik, mgr Maciej Huculak

Copyright © Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. Z o. o. oraz Urząd Gminy Opole Lubelskie

Diagnoza | Kraków, grudzień 2016

Źródła rysunków: opracowanie własne, Urząd Gminy Opole Lubelskie, publikacje

Fotografie: zakupione w portalu fotolia.pl

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI

Odkrywamy wartość przestrzeni

Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o.o.
ul. Na Błonie 15a/22
30-150 Kraków
iep@iep.krakow.pl

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	8
1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA	9
II. STRESZCZENIE RAPORTU	11
III. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO	21
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	22
2. DZIEDZICTWO KULTUROWE	24
3. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE	28
IV. SZCZEGÓŁOWA DELIMITACJA OBSZARÓW KRYZYSOWYCH	35
1. ZASTOSOWANA METODA	36
1.1. ZAKRES I ŹRÓDŁA POZYSKANYCH DANYCH	36
1.2. ETAPY METODY	38
1.2.1. WERYFIKACJA I OCENA DANYCH WEJŚCIOWYCH	38
1.2.2. KONWERSJA DANYCH WEJŚCIOWYCH	40
1.2.3. PRZEPROWADZENIE ANALIZ TEMATYCZNYCH W ZAKRESIE USTALONYCH OBSZARÓW PROBLEMOWYCH	40
1.2.4. WIZUALIZACJA UZYSKANYCH WYNIKÓW CZĄSTKOWYCH	40
1.2.5. WYZNACZENIE OBSZARU CHARAKTERYZUJĄCEGO SIĘ WARTOŚCIAMI WSKAŹNIKÓW POWYŻEJ (STYMULANTY KRYZYSU) LUB PONIŻEJ ŚREDNIEJ (DESTYMULANTY) DLA MIASTA	40
1.2.6. NADANIE GRUPOM WYODRĘBNIONYM NEGATYWNYCH ZJAWISK ZAPROPONOWANYCH WAG	40
2. ANALIZY TEMATYCZNE W ZAKRESIE USTALONYCH OBSZARÓW PROBLEMOWYCH	42
2.1. NEGATYWNE ZJAWISKA SPOŁECZNE	42
2.1.1. STARZENIE SIĘ POPULACJI	42
2.1.2. BEZROBOCIE	46
2.1.3. UBÓSTWO	56
2.1.4. PRZESTĘPCZOŚĆ	68
2.1.5. NISKI POZIOM EDUKACJI	70
2.1.6. NISKI POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	72

2.2. NEGATYWNE ZJAWISKA ŚRODOWISKOWE	74
2.3. NEGATYWNE ZJAWISKA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNE	76
2.4. NEGATYWNE ZJAWISKA TECHNICZNE	80
3. OBSZAR ZDEGRADOWANY	82
V. REKOMENDACJE DO GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY OPOLE LUBELSKIE NA LATA 2016-2020	89
5.1. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ ANALIZY	90
5.2. LOKALNE POTENCJAŁY ROZWOJU	91
VI. LITERATURA	93

I. WPROWADZENIE

Sporządzone opracowanie ma na celu wyznaczenie obszaru zdegradowanego i zaproponowanie obszaru do rewitalizacji, zgodnie z przepisami ustawy o rewitalizacji.

Zakres terenowy opracowania obejmuje obszar gminy miejsko-wiejskiej Opole Lubelskie, o powierzchni 19 372 ha. Analizy zmierzające do ustalenia zasięgu obszaru zdegradowanego wykonano dla całego obszaru gminy. Szczegółowe analizy dotyczące zagadnień społeczno - gospodarczych ograniczono do obszaru miasta na terenie którego zdiagnozowano obszary zdegradowane.

Zakres problemowy obejmuje zagadnienia wskazane w ustawie o rewitalizacji, na podstawie których wykonano szczegółową, wieloczynnikową diagnozę obszaru gminy pod kątem potrzeby działań rewitalizacyjnych. Przeprowadzana delimitacja obszarów kryzysowych wykorzystuje metodykę audytu miejskiego i jest zgodna z ustawą o rewitalizacji.

Niniejszy raport składa się z dwóch tomów. Tom I stanowi raport podsumowujący przeprowadzone analizy i obejmuje cztery części:

- 1) *diagnozę stanu istniejącego* (w trzech podstawowych obszarach dziedzictwa kulturowego, środowiska przyrodniczego oraz zagadnień demograficznych),
- 2) *szczegółową delimitację obszarów kryzysowych*, obejmującej takie zagadnienia jak: negatywne zjawiska społeczne (starzenie się populacji, bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji, niski poziom kapitału społecznego), negatywne zjawiska środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne,
- 3) *opis procedury delimitacji obszaru zdegradowanego i wskazania obszaru rewitalizacji* oraz,
- 4) *rekomendacje* do opracowywanego Gminnego Programu Rewitalizacji Opola Lubelskiego na lata 2016-2020 oraz wskazane lokalne potencjały rozwojowe.

W tomie II zestawiono opracowane w formie kartodiagramów zestawy danych.

Rys. I.1. Obszar analizy – użytkowanie terenów wg ewidencji gruntów
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europejskiej Agencji Środowiska

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Wykonane opracowanie przygotowano w oparciu o zapisy uchwalonej w dniu 9 października 2015 r. ustawy o rewitalizacji.

Zgodnie z ustawą przez rewitalizację rozumiemy *proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji (art. 2.1. ustawy o rewitalizacji).*

W stosunku do poprzedniego okresu programowania nastąpiła istotna zmiana w podejściu do rewitalizacji obszarów miejskich. Z chwilą uchwalenia ww. ustawy, rewitalizacja stanowi zadanie własne gminy polegające na: przygotowaniu, koordynowaniu i tworzeniu warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy. Wskazano zatem wprost podmiot odpowiedzialny za prowadzenie tych działań.

Pierwszym krokiem niezbędnym do podjęcia działań rewitalizacyjnych jest wyznaczenie przez radę gminy, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek burmistrza Opola Lubelskiego, obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (art. 8. 1. ustawy o rewitalizacji).

Zgodnie z ustawą (art. 9.1.) poprzez teren zdegradowany rozumiemy obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu **koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.**

Może on zostać wyznaczony jednak w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

1. **gospodarczych** – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub
2. **środowiskowych** – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
3. **przestrzenno-funkcjonalnych** – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych

do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub

4. **technicznych** – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Ustawa dopuszcza by obszar zdegradowany był podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

Po wyznaczeniu obszaru zdegradowanego gmina wyznacza obszar rewitalizacji. W myśl ustawy jest to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w art. 9.1 ustawy, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację.

Zgodnie z ustawą, **obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy.** Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zawiera wskazanie granic tych obszarów wykonane na mapie w skali co najmniej 1:5 000, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2015 r. poz. 520, z późn. zm.¹).

Istotnym elementem wniosku jest niniejsza diagnoza, potwierdzająca spełnienie przez obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji przesłanek ich wyznaczenia, którą załącza się do wniosku. W myśl ustawy burmistrz prowadzi analizy, w których wykorzystuje obiektywne i weryfikowalne mierniki i metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań.

¹ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2015 r. poz. 831, 1137 i 1433.

II. STRESZCZENIE RAPORTU

Sporządzone opracowanie ma na celu wyznaczenie obszaru zdegradowanego i zaproponowanie obszaru do rewitalizacji, zgodnie z przepisami ustawy o rewitalizacji.

Zakres terenowy opracowania obejmuje teren gminy Opole Lubelskie, o powierzchni 19 367 ha, z czego 1511,36 ha zajmują tereny miejskie.

Przeprowadzone analizy podzielono na dwie grupy. Pierwsza odnosi się do całej gminy i miała za zadanie wyodrębnić z przestrzeni gminy obszary zdegradowanych. Druga grupa obejmuje analizy wykonane w granicach miasta Opole Lubelskie, których celem było pogłębienie analiz opracowanych dla całej gminy w obszarze, gdzie realizowany był w poprzedniej perspektywie UE program rewitalizacji.

Zakres problemowy obejmuje zagadnienia wskazane w ustawie o rewitalizacji, na podstawie których wykonano szczegółową, wieloczynnikową diagnozę obszaru gminy Opole Lubelskie pod kątem potrzeby działań rewitalizacyjnych. Przeprowadzana delimitacja obszarów kryzysowych wykorzystuje metodykę audytu miejskiego i jest zgodna z ustawą o rewitalizacji.

Niniejszy raport składa się z dwóch tomów. Tom I stanowi raport podsumowujący przeprowadzone analizy i obejmuje cztery części. W pierwszej opisano *diagnozę stanu istniejącego* (w trzech podstawowych obszarach: dziedzictwa kulturowego, środowiska przyrodniczego oraz zagadnień demograficznych).

Analizowany obszar cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Niektóre z nich stanowią obiekty prawnie chronione lub strefy ochronne. Ogółem ponad 70% powierzchni gminy stanowią, różnej rangi i znaczenia, tereny chronione ze względu na cenne wartości przyrodnicze.

Tereny zielone w obszarze zurbanizowanym miasta to: *skwer na Starym rynku*, w centrum zabytkowego układu urbanistycznego miasta oraz tzw. *"Małpi gaj"* - wymagający urządzenia i rekompensacji.

Zachowany zasób zabytków w krajobrazie kulturowym miasta złożony jest zarówno z zabytków urbanistyki: zespołu Starego i Nowego Miasta, jak i wypełniających je zabytków architektury i budownictwa. Z punktu widzenia wartości zabytkowych: wartości historycznej, artystycznej i naukowej, a także kryteriów, jakimi są autentyczność i integralność zabytku, najcenniejszą wartością Opola jest historyczny krajobraz miejski, złożony z zabytkowej zabudowy osadzonej na siatce parcelacji układu urbanistycznego Starego i Nowego Miasta.

Ogółem w Opolu Lubelskim w jego obecnych granicach administracyjnych w 1995 roku znajdowało się ponad 200 budynków, jakie powinny być zostać objęte ochroną prawną. Niestety dzisiaj znacząca część z tych obiektów nie istnieje. Zaledwie kilkanaście z nich jest chronionych prawnie poprzez indywidualny wpis do rejestru zabytków. Są to: zespół klasztoru Pijarów

(nr rejestru A/152, łącznie 10 obiektów), zespół pałacowy w Opolu (nr rej. A/448, łącznie 5 budynków) zespół pałacowy w Niezdowie (nr rej. A/447, łącznie 3 budynki) oraz objęty ochroną w ramach wpisu do rejestru Nałęczowskiej Kolei Dojazdowej budynek dawnego dworca kolejowego i kilka obiektów inżynierskich (most i wiadukt w ciągu linii kolejowej).

Stan faktyczny wskazuje, że aktualne regulacje dotyczące ochrony zabytków miasta są niewystarczające. Co więcej, stan ten z roku na rok się pogarsza. Obiekty zabytkowe niewpisane do rejestru przekształcane są bez żadnych czytelnych zasad, w pełni dowolnie.

Regułą jest przekształcanie elewacji, dewastacja zabytkowego detalu architektonicznego, wymiana okien na nowe, bez podziałów, o jednolitej płaszczyźnie szyby, wymiana oryginalnej stolarki drzwiowej, powiększanie otworów w elewacjach, nie wspominając już nawet o nieingerujących co prawda w substancję budynku, ale nie mniej szkodliwych estetycznie, niedopasowanych do zabytkowego charakteru miasta szyldach, tablicach reklamowych i innych „dodatkach” jakie są umieszczane na zabytkowych elewacjach.

Na analizowanym obszarze gminy Opole Lubelskie zameldowanych było na koniec 2014 r. 17 719 mieszkańców, 51,37% stanowią kobiety, a 48,63% mężczyźni (w Polsce średnio gminy zamieszkuje 52% kobiet). W granicach miasta Opole Lubelskie zamieszkuje 8 792 osoby (47,5% mężczyzn i 52,45% kobiet), nieco większa populacja zamieszkuje tereny wiejskie i wynosi 8927 osób (49,7% mężczyzn i 50,29% kobiet).

Gęstość zaludnienia w gminie jest niska i wynosi 91,49 os./km². Zdecydowanie wyższą gęstość odnotowujemy w granicach miasta, która na koniec 2014 r. wyniosła średnio 581,72 os./km² (obserwowane są jednak jednostki gdzie wartość ta przekroczyła 3000 os./km²). Gmina charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gęstości zaludnienia.

Na uwagę zasługuje fakt, iż od 2004 r. obserwowane jest stałe ujemne saldo migracji w granicach miasta Opole Lubelskie, odmiennie od terenów wiejskich. Średnio w latach 2004-2014 saldo migracji na 1000 mieszkańców na terenie miasta wyniosło -6,36. W analizowanym okresie ubyło z terenu gminy 205 mieszkańców, z czego 42% to mieszkańcy miasta. Zjawisko to odczuwalne jest przede wszystkim w granicach miasta i wpisuje się w szerszy kontekst procesów wyludniania się małych i średnich miast w Polsce, skłaniając do refleksji co do możliwych działań powstrzymujących to negatywne zjawisko społeczne.

Piramida wieku i płci wskazuje na starzenie się społeczeństwa gminy Opole Lubelskie, a szczególnie obszarów miasta. Udział ludności poniżej 10 roku życia jest niski i wynosi zaledwie 9,96% (10,94% tereny wiejskie, 8,95% obszar miasta).

Kształt piramidy wieku wskazuje na regresywną strukturę ludności zamieszkującej gminę Opole Lubelskie. Ten typ struktury charakteryzuje się malejącą z roku na rok liczbą urodzeń (zjawisko szczególnie widoczne w graniach miasta).

W wieku przedprodukcyjnym znajduje się 17,88% populacji gminy Opole Lubelskie (19,7% tereny wiejskie, 16,1% obszar miasta, przy średniej dla Polski 18% – GUS 2014), w wieku produkcyjnym znajduje się 62,65% populacji (61,4% tereny wiejskie, 63,9% obszar miasta, przy średniej dla Polski 63% – GUS 2014), natomiast w wieku poprodukcyjnym jest aż 19,46%, (18,9% tereny wiejskie, 20,0% obszar miasta, w Polsce wskaźnik ten osiągnął średnią wartość 19% - GUS 2014).

W obszarze miasta można zaobserwować bardzo silne zróżnicowanie grup struktury ekonomicznej ludności. W granicach miasta Opole Lubelskie występuje 11 ulic, w obrębie których odnotowano wysoki odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym sięgający ponad 30%. Jednocześnie występuje zaawansowany proces starzenia się zasobów siły roboczej powodowany zwiększaniem się liczby osób w wieku niemobilnym, tj. powyżej 44 roku życia. Udział ludności w tym wieku wynosi już 23,22% i jest bliski średniej dla Polski wynoszącej 23,3% (GUS 2014). W granicach miasta zameldowanych jest blisko 25% osób w wieku niemobilnym, o blisko 2,5% więcej niż na terenach wiejskich. Oznacza to, że w niedługim czasie znacznie zwiększy się udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Zmieniająca się struktura demograficzna będzie negatywnie wpływała na zdolność mieszkańców do ponoszenia nakładów na utrzymanie istniejących zasobów mieszkaniowych.

Wartość wskaźnika starości na poziomie 22,58 (udział ludności w wieku 60 lat i więcej w populacji), świadczy o bardzo wysokim stopniu starości analizowanych struktur demograficznych. Zjawisko to dotyka zarówno terenów miejskich jak i wiejskich, przy czym bardziej widoczne jest w granicach miasta.

Starzenie się społeczności gminy Opole Lubelskie potwierdzają współczynniki obciążenia demograficznego. Współczynnik obciążenia demograficznego całkowitego (poziom ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) wynoszący 59,61 osób (62,8% tereny wiejskie, 56,5% tereny miejskie), jest zbliżony do średniego poziomu odnotowywanego w miastach w Polsce (59 osób).

W gminie Opole Lubelskie obserwowany jest niski wskaźnik obciążenia demograficznego dziećmi wynoszący 23,51 (liczba dzieci w wieku 0-14 lat do liczby osób w wieku produkcyjnym).

Alarmujący jest fakt, iż systematycznie ubywa mieszkańców Opola Lubelskiego. Proces ten jest widoczny w centrum miasta, które obecnie zamieszkuje jedynie ok 2,0 tys. mieszkańców, co stanowi ok. 22% ludności miasta.

Niewątpliwie na taką sytuację wpływają procesy demograficzne, trendy rynkowe (atrakcyjne oferty realizacji potrzeb mieszkaniowych poza miastem) oraz niska jakość życia w centrum miasta.

W drugiej części przedstawiono *szczegółową delimitację obszarów kryzysowych*, obejmującej takie zagadnienia jak: negatywne zjawiska społeczne (starzenie się populacji, bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji, niski poziom kapitału społecznego), negatywne zjawiska środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne oraz techniczne.

Pierwszym analizowanym problemem była kwestia starzenia się populacji miasta. Rozkład przestrzenny wskaźnika odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. wskazuje na zdecydowaną koncentrację osób w wieku poprodukcyjnym na obszarach wiejskich. Najwyższe wartości udziału osób w wieku poprodukcyjnym w danej jednostce referencyjnej (ponad 22%) występują jednak w zdecydowanej większości w granicach miasta Opole Lubelskie.

Relacja ta jest jeszcze bardziej widoczna gdy przeanalizujemy zmianę liczby osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2012-2015. Analiza dostępnych danych wskazuje, na silną koncentrację jednostek o wysoki wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 40%) w granicach miasta Opole Lubelskie.

Na podstawie tych obserwacji można stwierdzić, że choć zjawisko obserwowane jest w całej gminie, najsilniej oddziałuje na tereny miejskie, gdzie więzi rodzinne nie są tak silne jak na terenach wiejskich, występuje również większa anonimowość osób samotnych.

Jak już wspomniano w granicach gminy Opole Lubelskie średnia wartość odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. wyniosła 19%. Wartość tego wskaźnika odmiennie kształtuje się na terenach wiejskich i w granicach miasta Opole Lubelskie.

W 2015 r. najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 22%) odnotowano w siedmiu sołectwach (Jankowa Pomorze, Kamionka, Leonin, Nowy Franciszków, Dąbrowa Godowska, Stare Komaszycy, Rozalin) i aż jedenastu jednostkach miejskich (ulicach), głównie w centrum miasta.

W latach 2004-2014 wartość tego wskaźnika w granicach miasta wzrosła dynamicznie z poziomu 13,7% do poziomu 20,0%. Odnotowano zatem dużą dynamikę przyrostu osób w wieku poprodukcyjnym. W tym samym okresie na terenach wiejskich wskaźnik ten utrzymywał się na stabilnym poziomie pomiędzy 18,0% a 18,9%, okresowo spadając, by w 2010 r. ponownie rozpoczął tendencję wzrostową (2004 r. - 18,4%, 2014 r. - 18,9%).

W okresie od 2012 do 2014 r. średni przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł w analizowanych jednostkach referencyjnych 15%. Największe przyrosty powyżej 33% odnotowano w sołectwach Janonwa, Pomorze, Góry Kluczkowickie, Zadole, Górna

Owczarnia, Leonin, Ludwików, Białowoda, Dąbrowa Godowska, Zajęczków oraz wybranych fragmentach miasta Opole Lubelskie (głównie we wschodniej części).

Przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w analizowanych latach odnotowano w 40 na 52 sołectwa oraz 26 na 92 jednostki miejskie (ulice).

Istotnym elementem prowadzonej analizy była bez wątpienia sytuacja na rynku pracy. Ze względu na znaczenie tego zjawiska, analizę przeprowadzono w możliwie szerokim zakresie obejmującym m.in. takie uwarunkowania jak: wykształcenie – odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogóle osób bezrobotnych, okres pozostawania bez pracy – udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym, wiek osób bezrobotnych – liczba osób poniżej 25 roku życia oraz powyżej 55 roku życia w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Dla wszystkich spośród powyższych analizie poddano także dynamikę dla lat 2012-2015, dzięki czemu możliwa była również ocena zachodzących w tym przekroju czasowym zmian.

Zjawisko bezrobocia na terenie miasta charakteryzowało się w latach 2012-2015 pozytywnym trendem. Liczba osób bezrobotnych spadła z 148 osób w roku 2013 do 81 w 2015 r. W porównaniu do roku 2012 spadek wyrażony w % wyniósł 32 %.

W ujęciu poszczególnych jednostek maksymalne wartości wskaźnik udziału osób bezrobotnych w ogóle osób w wieku produkcyjnym osiągnął w przypadku ulic: Piekarska (100 %), Piłsudskiego (27,3 %) i Stary Rynek (20,7%). Tuż za nimi plasuje się kilka jednostek z wartościami z przedziału 15 % - 20 % tj.: 600-lecia, Armii Krajowej, Nadstawna, Projektowana, Targowa, Wiejska.

Dużo bardziej przydatna jest w tym przypadku analiza dynamiki osób bezrobotnych ogółem. W tym przypadku zarysowuje się bowiem w miarę jednorodny obszar śródmieścia, z wyłączeniem jednostek: Kościuszki, Krasickiego, Kraszewskiego, Słowackiego.

Spośród ogółu bezrobotnych w 2015 r. najliczniej reprezentowane były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (98) oraz gimnazjalnym i niższym 84. W obu tych grupach nastąpił wyraźny spadek liczebności liczony w porównaniu do roku 2012. Najmniej liczną grupę stanowili bezrobotni z wykształceniem wyższym. Dodatkowo, to właśnie w tej grupie nastąpił ich największy spadek mierzony w wartościach względnych, bo aż o ponad 43 %.

Obraz dynamiki liczby osób z najniższym wykształceniem nawiązywał w ogólnym zarysie do podziału miasta na część wschodnią i zachodnią, z tą jednak różnicą, że koncentracja negatywnych tendencji była również obserwowana w widocznej części jednostek północnej części miasta tj. dodatkowo w jednostkach: Kolejowa, Nadstawna, Rybacka, Wiejska, Zagrody.

Często stosowanym wskaźnikiem oddającym natężenie szczególnie istotnego wymiaru zjawiska bezrobocia jest wskaźnik udziału osób długotrwale bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym. Pozwala on na precyzyjną identyfikację obszarów, na których bezrobocie przyjmuje charakter trwałej postawy społecznej części mieszkańców. Liczba osób długotrwale bezrobotnych wynosiła w 2015 r. 91 i obniżyła się w porównaniu do 2012 r. o 32 %, a więc wartość zbliżoną do dynamiki liczby bezrobotnych ogółem.

Zróźnicowanie intensywności tego wskaźnika w skali miasta pozwala wyróżnić obszar jego koncentracji przebiegający osiowo w jego centralnej części. Najwyższe wartości wskaźnika cechuje: jednostki o układzie zabudowy typu wiejskiego w wschodniej części miasta (Fabryczna, Nadstawna, Wiejska), obszary słabo zaludnione o dominacji funkcji przemysłowo-składowo-usługowych (600-lecia, Szpitalna), zwarty obszar śródmieścia, w tym historycznego układu urbanistycznego (Lubelska, Nowy Rynek, Ogrodowa, Piekarska, Stary Rynek).

Wszystkie z wymienionych powyżej obszarów odznaczały się poziomem wskaźnika przekraczającym 175 % wartości średniej dla miasta wynoszącej 4,5%. Najniższe wartości analizowanego zjawiska lub jego brak reprezentowały jednostki położone na północnych i południowych obrzeżach miasta.

Taki sam poziom natężenia zjawiska bezrobocia długotrwałego w przypadku obszaru wiejskiego gminy odniosły cztery miejscowości: Kazimierzów, Ruda Godowska, Sewerynówka oraz Zosin.

Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych pozwala wyróżnić obszary, na których zachodzące procesy prowadzą do utrwalania się negatywnego poziomu zjawiska oraz jego intensyfikacji. W 32 analizowanych jednostkach nastąpił spadek ilości liczby osób długotrwale bezrobotnych, w 18 wzrost, zaś w 38 odnotowano brak zmiany.

W Opolu Lubelskim najliczniejszymi grupami wiekowymi wśród osób bezrobotnych były osoby w wieku 25-35 lat (108) oraz powyżej 55 lat (84). O ile pierwsza z wymienionych grup była najliczniejszą również w roku 2012, o tyle w przypadku drugiej nastąpiła radykalna zmiana pozycji, z najmniej liczonej, do drugiej pod względem liczebności. Z punktu widzenia planowanych działań rewitalizacyjnych konieczne jest zatem ich sprofilowanie z uwzględnieniem tych, zidentyfikowanych tendencji.

Odsetek osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w skali całego miasta wyniósł w 2015 r. niecałe 15 %. W skali miasta za najwyższe wartości wskaźnika odpowiadała rozproszona grupa jednostek w centralnej części miasta. Były to: Armii Krajowej, Działkowa, Kaliszańska, Kolejowa, Konarskiego, Łąkowa, Nadstawna, Nowoprojektowana, Partyzancka, Polna, Przedmieście, Przemysłowa, Sosnowa, Szkolna, Szpitalna, Ściegiennego, Ściegiennego, Willowa, Witosa.

Pomimo spadku liczby najmłodszych bezrobotnych w skali całego miasta o blisko 50% w latach 2012-2015 w niektórych jednostkach nastąpił wzrost tej grupy bezrobotnych. Do takich zaliczają się: Kaliszańska, Kolejowa, Łąkowa, Nadstawna, Piłsudskiego, Przedmieście, Puławska, Stary Rynek, Szkolna, Ściegiennego, Wyszyńskiego, Zagrody,

Drugą, szczególną grupą osób bezrobotnych są osoby w wieku powyżej 55 lat. Ze względu na wymagania rynku pracy osobom takim najczęściej bardzo trudno jest podjąć pracę po jej utracie, nawet pomimo posiadania określonych kwalifikacji i doświadczenia zawodowego.

W przeciwieństwie do tendencji zauważalnych w przypadku bezrobocia wśród osób młodych, bezrobocie w najwyższej grupie wiekowej wykazywało w latach 2012-2015 bardzo silną tendencję rosnącą. Wzrost ten wyniósł w tym okresie blisko 30%, co w pewnej mierze jest związane z procesami starzenia się społeczeństwa. Niezależnie od uwarunkowań natury demograficznej jest to z całą pewnością sytuacja niepokojąca. Zwłaszcza, że we wszystkich pozostałych grupach wiekowych w tym samym okresie nastąpił silny, spadek liczby bezrobotnych, przekraczający w wartościach względnych niekiedy nawet 45 %. Grupa osób bezrobotnych w wieku powyżej 55 lat była jedyną, która odnotowała bezwzględny przyrost swojej liczby.

Ważnym wskaźnikiem zjawisk degradacyjnych są informacje o liczbie i formach wsparcia Ośrodków Pomocy Społecznej. Liczba zasiłków ogółem na terenie miasta kształtowała się w latach 2012-2015 na stabilnym poziomie nieznacznie przekraczającym 300. Obszar wiejski charakteryzował się nieznacznie wyższą liczbą przyznawanych zasiłków. Kształtowała się ona pomiędzy 330 a 400.

Maksymalne wartości wskaźnika liczby zasiłków ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców osiągały jednostki ścisłego centrum miasta (Stary Rynek i Projektowana) oraz sołectwo Janiszkowice i przekraczały poziom 200 osób na 1 tys. mieszkańców. Maksymalną wartość odnotowano w tym przypadku na obszarze wiejskim i wyniosła ona aż 375 zasiłków na 1 tys. mieszkańców.

W mieście wyraźnie zarysowuje się również obszar wysokich wartości analizowanego wskaźnika bezpośrednio na południe od historycznego centrum miasta obejmujący ulice: Cmentarna (53,4) i Długa (75,4). Zauważalna jest także koncentracja liczby przyznawanych świadczeń w zachodniej części miasta (ulica Dolna). W tym przypadku należy pamiętać, że jakkolwiek jest to jednostka duża powierzchniowo, to jednak równocześnie o niskiej, w skali miasta, gęstości zaludnienia. Innymi słowy, o wysokiej wartości wskaźnika decydują w jej przypadku pojedyncze przypadki przyznania zasiłków. Po przeliczeniu na niewielką liczbę zamieszkujących je osób daje to bardzo wysoki poziom koncentracji zjawiska. Pozostałe ulice

o wyraźnej koncentracji analizowanego zjawiska (powyżej 50 na 1 tys. mieszkańców) to: 22 lipca, 25-lecia PRL, Piaskowa, Rybacka, Wiejska oraz Zagrody.

W przypadku jednostek wiejskich ten sam, znaczący poziom natężenia zjawiska odnotowały takie jednostki jak: Dębiny, Emilcin, Góry Opolskie, Komarzyce Stare, Majdan Trzebieski, Niezdów, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Sewerynowka, Skoków, Wola Rudzka, Wólka Komarzycka, Wrzelowiec, Zadole, Zajączków.

Liczba zasiłków stałych w Opolu Lubelskim kształtowała się w latach 2012-2015 na mniej więcej stałym poziomie ok. 50 osób. W przypadku obszaru wiejskiego, za wyjątkiem 2012 r., liczba ta była ustabilizowana pomiędzy 35 a 40. Zróżnicowanie wewnątrzmijskie koncentracji zasiłków stałych, okresowych i celowych nie przedstawia znaczących różnic w stosunku do obrazu zjawiska prezentowanego przez rozkład przestrzenny zasiłków ogółem w odniesieniu do liczby ludności.

Niepokojącym zjawiskiem była znacząca dynamika zmian zachodzących w analizowanym okresie lat 2012-2015. W tym czasie w grupie jednostek o najwyższym, procentowym wzroście wskaźnika liczby zasiłków przypadających na 1000 mieszkańców znalazła się grupa jednostek położonych w zewnętrznej strefie śródmieścia. Do takich należały ulice: 25-lecia PRL, Cmentarna, Krzywe Koło, Lipowa, Partyzancka, Rzemieślnicza, Słowackiego, Szpitalna.

Trend wzrostowy odnotowały również obszary o najwyższych wartościach wskaźnika liczby zasiłków na 1000 mieszkańców tj.: Długa, Nowy Rynek, Projektowana, Stary Rynek. Świadczy to o procesach utrwalania się negatywnych zjawisk społecznych i rosnącego uzależnienia mieszkańców tych obszarów od pomocy społecznej.

W przypadku obszaru wiejskiego co najmniej dwukrotny wzrost liczby zasiłków ogółem odnotowano w miejscowościach: Cwiętalka/Świdry, Darowne, Leonin, Majdan Trzebieski, Pusznokowskie, Zajączków.

Obraz zróżnicowania natężenia zjawiska ubóstwa na terenie miasta w bardzo wyraźny sposób nawiązuje do zróżnicowania wskaźnika liczby zasiłków ogółem przypadających na 1000 mieszkańców. Dynamika zjawiska dla lat 2012-2015 pokazuje wzrost analizowanego zjawiska na części z obszarów, które charakteryzowały się wysokim natężeniem tego wskaźnika. Najwyższe wartości przyrostu wskaźnika liczby zasiłków przyznawanych ze względu na ubóstwo odnotowano w jednostkach: Krzywe Koło oraz Cmentarna, a więc na obszarach o względnie niskich jego wartościach w 2015 r. Najbardziej niepokojące są jednak procesy wzmocnienia zjawiska ubóstwa na terenach o wysokim stopniu jej natężenia. Do takich należą ulice: 22 lipca, Kraszewskiego, Nowy Rynek, Piaskowa, Rybacka, Słowackiego, Stary Rynek.

Na obszarach wiejskich wartości wskaźnika powyżej 40 odnotowano w względnie niewielkiej grupie 7 jednostek. Były to: Franciszków Stary, Janiszkowice, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Sewerynówka, Trzebieszka, Wola Rudzka, Zosin.

Wzrost liczby osób otrzymujących zasiłek z powodu ubóstwa o 100% i więcej, charakteryzował na obszarze wiejskim takie miejscowości jak: Góry Kluczkowickie, Cwiętalka/Świdry, Komaszycy Nowe, Darowne, Górna Owczarnia, Majdan Trzebieski, Janiszkowice, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Pusznok Skokowskie i Zajęczków.

Kolejnym analizowanym obszarem była przestępczość. Liczba przestępstw w przeliczeniu na 1 km² wyniosła w 2015 r. na terenie Opola Lubelskiego 4,3. Łącznie popełniono ich 67, podczas gdy w dwóch wcześniejszych latach ich liczba była ponad dwukrotnie większa i wyniosła odpowiednio: w roku 2013 – 151, w roku 2014 – 138. Przestępstwa wykazywały bardzo widoczną tendencję do koncentracji przestrzennej. Blisko 40% ogółu z nich przypadało na zaledwie trzy jednostki tj. Fabryczną (14), Lubelską (6) i Podzamcze (6). Z punktu widzenia całego miasta widoczny jest także obszar o wysokiej intensywności wskaźnika przestępczości tj. liczby przestępstw w przeliczeniu na jednostkę powierzchni (1km²). Jest to dość zwarty obszar śródmieścia położony po obu stronach ulicy Lubelskiej obejmujący ulice: 25-lecia PRL, Kościuszki, Kraszewskiego, Nowy Rynek, Partyzancka, Piłsudskiego, Popijarska, Puławska, Stary Rynek, Targowa. Jednostki te charakteryzował poziom wskaźnika przestępczości powyżej 34 przestępstw na 1 km².

Jednym z istotnych wskaźników mogącym pośrednio wskazać miejsca zdegradowane są wskaźniki poziomu edukacji. Z uwagi na dostępność danych, do analizy użyto wskaźnika średniego wyniku sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014 oraz średniego odsetka dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014.

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że w pięciu szkołach: szkole podstawowej nr 2 im. *Oskara Kolberga*, nr 5 w Skokowie oraz nr 1 im. *Kornela Makuszyńskiego*, nr 7 w Komaszycach, nr 8 w Niezdowie, średnia wartość wyniku sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014 była niższa od średniej dla gminy, która wynosi 23,98 pkt.

Wskazane szkoły można podzielić na trzy grupy. W pierwszej znalazła się szkoła podstawowa nr 1 im. *Kornela Makuszyńskiego*, gdzie wartość wskaźnika jest tylko nieco niższa od średniej dla gminy i wynosi odpowiednio 23,66. W drugiej grupie znalazła się szkoła podstawowa nr 7 w Komaszycach oraz nr 8 w Niezdowie, które osiągnęły wynik 23,14 (nr 7) oraz 23,65 (nr 8). W ostatniej grupie znalazły się szkoły nr 2 im. *Oskara Kolberga* (22,48) oraz nr 5 w Skokowie (22,43), których średni wynik wyniósł jest znacznie niższy od średniej dla gminy.

Zaprezentowane dane uzupełnione zostały o wskaźnik średniego odsetka dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014. W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że jedynie w czterech szkołach: szkole podstawowej nr 2 im. *Oskara Kolberga*, nr 5 w Skokowie, nr 1 im. *Kornela Makuszyńskiego* oraz nr 7 w Komaszycach, średni odsetek dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014 jest wyższy od średniej dla gminy, która wynosi 23,91%.

Wskazane szkoły można podzielić na dwie grupy. W pierwszej znalazły się szkoły podstawowe: nr 2 im. *Oskara Kolberga* (33,33%), nr 5 w Skokowie (31,67%) oraz nr 7 w Komaszycach (31,0%), których średni wynik jest znacznie wyższy od średniej dla gminy.

W drugiej grupie znalazła się szkoła podstawowa nr 1 im. *Kornela Makuszyńskiego*, gdzie wartość wskaźnika jest tylko nieco wyższa od średniej dla gminy i wynosi odpowiednio 25,67%.

Kolejnym elementem analizy była ocena deficytów kapitału pomostowego. Na potrzeby niniejszej analizy zestawiono informacje o frekwencji w wyborach samorządowych w 2014 r. (Rady Gminy, Burmistrza) oraz frekwencji w wyborach prezydenckich w 2015 r.

W przypadku wyborów samorządowych średnia frekwencja w granicach gminy Opole Lubelskie wyniosła odpowiednio 43,34% (wybory do Rady Gminy) oraz 43,89% (wybory na Burmistrza) uprawnionych do głosowania. W granicach gminy wyodrębniono jeden zwarty obszar gdzie frekwencja wyborcza była niższa od średniej dla miasta.

Obszar ten obejmuje tereny od północnych granic (sołectwo Jankowa, Pomorze, Kazimierzów, Rozalin), wzdłuż wschodnich granic miasta, aż do południowej granicy (sołectwo Cwiętalka), rozdzielając gminę na trzy pasy. Średnia frekwencja na tym obszarze wyniosła 39,1% (wybory na Burmistrza) oraz 38,92% (Wybory do Rady Gminy) i była odpowiednio o 4,24% i 4,97% niższa od średniej dla miasta.

W przypadku wyborów prezydenckich średnia frekwencja w granicach gminy wyniosła 48,44% uprawnionych do głosowania.

Obszar gdzie średnia frekwencja w wyborach prezydenckich była niższa od średniej dla gminy zasadniczo pokrywa się z obszarem niskiej frekwencji w wyborach samorządowych. Wyjątkiem jest tu obwód wyborczy nr 4 obejmujący sołectwo Góry Opolskie, obwód wyborczy nr 9 (sołectwa Wólka Komaszycza, Stare Komaszycy, Nowe Komaszycy, Truszków) oraz południowa część miasta Opole Lubelskie. Średnia frekwencja na tym obszarze wyniosła 45,42% i była o 3,02% niższa od średniej dla gminy.

Ważnym elementem analizy była ocena negatywnych zjawisk środowiskowych. W mieście występuje zanieczyszczenie atmosfery pyłami i gazami znacznie większe niż na otaczających terenach wiejskich. Uciążliwe są zwłaszcza emitory niskie, w zwartej zabudowie. Największe

zagrożenie dla powietrza stwarza jednak transport, zwłaszcza tranzytowy, odbywający się drogami wojewódzkimi, szczególnie uciążliwy dla zabudowy istniejącej wzdłuż tych dróg i w związku z tym znajdującej się w zasięgu oddziaływania toksycznych składników spalin. Na odcinku Pustelnia – Ople Lubelskie zgodnie z przeprowadzonymi pomiarami odnotowano w 2010 r. średnie dobowe natężenie pojazdów na poziomie 7059 samochodów z czego 83% przypada na ruch samochodów osobowych. Zagrożenie klimatu akustycznego stanowi hałas emitowany przez ruch komunikacyjny odbywający się drogami wojewódzkimi nr 824 i 747. W obrębie miasta Opole Lubelskie, gdzie na ruch drogowy nakłada się ruch tranzytowy, poziom hałasu może być znacząco większy.

Na terenie gminy Opole Lubelskie główny wpływ na jakość powietrza ma niska emisja, pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych i indywidualnych palenisk domowych (najczęściej o niskiej sprawności), opalanych węglem złej jakości lub odpadami komunalnymi bezpośrednio wytwarzanymi w gospodarstwach domowych. Istotnym źródłem zanieczyszczeń powietrza jest także emisja komunikacyjna, gdzie wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe: tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla i węglowodory oraz pyły.

Zgodnie danymi Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie średnioroczne stężenie zanieczyszczeń powietrza dla miasta Opole Lubelskie w latach 2013-2014 wyniosło w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ – 27,2 µg/m³ co stanowi 68,0% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia oraz w przypadku pyłu zawieszonego PM_{2,5} – 21,8 µg/m³ co stanowi 87,2% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia.

Przedmiotem kolejnego analizowanego zagadnienia były negatywne zjawiska funkcjonalno-przestrzenne. Analizie poddano m.in. kwestie: poziomu wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej stan techniczny, dostęp do podstawowych usług oraz ich jakość, dostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji analizowanych obszarów, poziom obsługi komunikacyjnej oraz jakość terenów publicznych.

W granicach miasta, w obrębie ścisłego centrum stwierdzono brak lub zły stan techniczny kanalizacji deszczowej. Obszar ten pokrywa się z zasięgiem historycznego układu urbanistycznego.

Analiza rozmieszczenia istniejących podstawowych usług tj. przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły ponadgimnazjalne czy też obiekty kultury nie wskazuje na brak dostępu do tych obiektów. W granicach miasta obszarami o rozwiązaniach urbanistycznych niedostosowanych do zmieniających się funkcji obszaru są przede wszystkim historyczne place oraz ciągi piesze wzdłuż głównych arterii w centrum miasta.

Stary Rynek w praktyce pełni istotną rolę, jako funkcjonująca przestrzeń publiczna, mimo stosunkowo niskiego standardu przestrzeni w takich kwestiach jak nawierzchnie, mała architektura, czy nośniki reklamowe. Przyczyną funkcjonalności tego miejsca są zarówno uwarunkowania komunikacyjne (przystanek autobusowy, przejazd przez miasto drogi wojewódzkiej z Puław do Annopola), jak i koncentracja budynków różnorodnej użyteczności publicznej – od kultowych (kościół) poprzez usługi kultury (biblioteka) po wymiar sprawiedliwości (Sąd Rejonowy).

Opolski Nowy Rynek (a ściślej zachodnia część jego pierwotnie znacznie większej powierzchni), wraz z ciągiem ulicy Lubelskiej, stanowi najcenniejsze historyczne wnętrze urbanistyczno-architektoniczne miasta i zarazem najbardziej kluczowy fragment jego krajobrazu miejskiego. Niestety, dotychczas nie wykonano nigdy szczegółowych analiz urbanistycznych, które mogłyby być podstawą do określenia zasad rewaloryzacji tego wnętrza. Jego szczególna rola wynika zarówno z integralności i autentyczności z punktu widzenia wartości historycznego krajobrazu, jak i z faktu pełnienia przez to miejsce szczególnej roli funkcjonalnej w przestrzeni miasta: skupienia usług i możliwego wzmocnienia funkcji przestrzeni publicznej.

Ulica Lubelska, jakkolwiek zatraciła niemal zupełnie historyczny rys krajobrazu rzemieślniczej zabudowy w ogrodach, posiada charakter reprezentacyjny, a skala i liczba nowej zabudowy świadczy o zainteresowaniu inwestycyjnym i szerokich funkcjach.

Mimo upływu lat nie zredefiniowano roli i funkcji jaką mają pełnić te obszary w obecnych czasach. Z uwagi na wieloletnie zaniedbania obszary te wymagają nadania im nowych funkcji, rekompozycji zieleni oraz reintegracji z istniejącym zainwestowaniem. Ich niska jakość nie przyciąga mieszkańców i nie tworzy impulsu do pozostania w mieście.

Istniejące rozwiązania komunikacyjne są adekwatne do potrzeb i możliwości gminy miejsko-wiejskiej. W granicach miasta z uwagi na małe odległości (z najodleglejszych punktów miasta do centrum odległość wynosi ok. 2-2,5 km, do 20 min marszu), nie występuje potrzeba organizacji komunikacji publicznej.

Analizy przeprowadzone w *Planie gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Opole Lubelskie do roku 2020*, potwierdzają istnienie na terenie gminy Opole Lubelskie lokalnych kotłowni węglowych oraz indywidualnych palenisk domowych (najczęściej o niskiej sprawności), opalanych węglem złej jakości lub odpadami komunalnymi bezpośrednio wytwarzanymi w gospodarstwach domowych.

Najczęściej ta forma ogrzewania występuje w budynkach przedwojennych, pozbawionych rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności. Najwięcej budynków zlokalizowanych jest

w centrum miasta w obszarze ograniczonym ulicami Piekarska, Stary Rynek, Nowy Rynek, Lubelska i Piłsudskiego.

Potencjalne działania zmierzające do zwiększenia efektywności energetycznej mogą być trudne technicznie i kosztowne ze względu na objęcie tych budynków ochroną konserwatorską.

Kolejna część raportu zawiera *opis procedury delimitacji obszaru zdegradowanego i wskazania obszaru rewitalizacji*.

Zgodnie z zamieszczonym w ustawie o rewitalizacji algorytmem postępowania, w przypadku gdy na terenie miasta występują obszary, gdzie koncentrują się negatywne zjawiska w sferze społecznej, należy zbadać czy równocześnie występują negatywne zjawiska z zakresu sfery: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Obszary gdzie zdiagnozowano tylko problemy społeczne nie powinny być objęte działaniami rewitalizacyjnymi, a działaniami sektorowymi w sferze polityki społecznej.

Z tego powodu pomimo występowania na terenach wiejskich koncentracji problemów społecznych, nie wskazano ich jako obszarów zdegradowanych. Zasadniczo można wyróżnić dwie grupy takich obszarów, które uzyskały dużą liczbę punktów, z uwagi na występujące problemy społeczne.

Pierwsza grupa obejmuje zwarte tereny sołectw: Majdan Trzebieski, Wola Rudzka, Trzebieszka, Zajączków, Darowne, Grabówka, Zosin, położonych na północ od granic miasta Opole Lubelskie. Druga grupa obejmuje rozrzucone w różnych częściach gminy sołectwa tj.: Rozalin, Ruda Godowska, Góry Kluczkowickie.

Tereny te z uwagi na brak istotnej koncentracji innych negatywnych zjawisk, wymagają istotnej interwencji w obszarze polityki społecznej, nie mogą być jednak włączone w obszar działań rewitalizacyjnych.

Obszarem, na którym koncentrują się zarówno negatywne zjawiska społeczne jak i inne negatywne zjawiska wymienione w ustawie o rewitalizacji jest teren, który obejmuje swoim zasięgiem centrum miasta Opole Lubelskie, stanowiący fragment historycznej części miasta, w obrębie którego znalazły się m.in.: Stary Rynek, Nowy Rynek, główna arteria komunikacyjna łącząca z Lublinem.

Obszar zdegradowany zajmuje 26,17 ha co stanowi poniżej 1% powierzchni gminy oraz 1,73% powierzchni miasta. Obszar ten zamieszkuje ponad 1123 osoby, co stanowi 6,35% mieszkańców gminy oraz 12,82% mieszkańców miasta. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze zdegradowanym wynosi 4291 os./km², przy średniej gęstości zaludnienia w mieście na poziomie 579 os./km². Średnia gęstość zaludnienia w polskich miastach wg GUS wyniosła na koniec 2014 r. 1078 os. /km². Obszar ten charakteryzuje się zatem wysoką koncentracją mieszkańców,

na stosunkowo niewielkim obszarze. Na wyznaczonym obszarze zdiagnozowano szereg negatywnych zjawisk.

Udział osób w wieku przedprodukcyjnym wynosi 15,5% co jest wartością niższą o prawie 1% od średniej dla miasta (przy średniej dla Polski na koniec 2014 r. wynoszącej 16,28%). Udział osób w wieku poprodukcyjnym w granicach obszaru zdegradowanego wynosi 21% (45,89 mężczyzn oraz 54,10% kobiet). Liczba osób w tym wieku w obszarze zdegradowanym wzrosła w stosunku do 2012 r o blisko ¼. W całym mieście udział osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł na koniec 2015 r. 19%.

Kształt piramidy wieku wskazuje na regresywną strukturę ludności zamieszkującej wyznaczony obszar. Starzenie się społeczności obszaru zdegradowanego potwierdza współczynnik obciążenia demograficznego, wynoszący 63,28 dla obszaru zdegradowanego (znacząco wyższy od średniego wskaźnika odnotowywanego w mieście wynoszącego 30,64). Wskaźnik ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym kształtował się bardzo niekorzystnie i był zdecydowanie wyższy od części miejskiej (56,5) i wiejskiej (62,8) wynosząc w 2015 r. 273.

W granicach obszaru zdegradowanego udział osób bezrobotnych w 2015 r. wyniósł 12,07%, i był niemal dwukrotnie wyższy od wskaźnika dla miasta. W latach 2012-2014 wskaźnik ten w graniach miasta spadł o cztery punkty procentowe, podczas gdy w obszarze zdegradowanym jedynie o 0,7%. Udział osób długotrwale bezrobotnych jest blisko dwukrotnie wyższy od średniej dla miasta i wyniósł w 2015 r. 7,72%. Mimo podejmowanych działań w obrębie obszaru zdegradowanego w latach 2012-2015 udział osób długotrwale bezrobotnych pozostaje na niezmiennym poziomie podczas gdy w obszarze miasta spadł o ponad 31%. Potwierdza to kryzysowy charakter delimitowanego obszaru.

W 2015 r. w granicach wyznaczonego obszaru, odnotowano również wysoki poziom wskaźnika osób objętych pomocą OPS na 1000 mieszkańców (prawie dwukrotnie wyższy od średniej dla miasta). Wartość tego wskaźnika wzrosła z poziomu 58,82 osób/1000M w 2012 r. do poziomu 60,2% w roku 2015. Obecnie ponad 17% osób objętych pomocą OPS w Opolu Lubelskim zamieszkuje wyznaczony obszar. Wartość ta wzrosła od 2012 r. o 2,5%.

Obszar objęty interwencją charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami przestępczości. W granicach obszaru zdegradowanego wskaźnik liczby przestępstw na km² wyniósł 110,85, wielokrotnie przewyższając średnią dla miasta (4,3 p./km²), czy średnią dla gminy 0,5 p./km². Na wskazanym obszarze koncentruje się ponad 30% przestępstw odnotowywanych w granicach miasta.

Średnioroczne stężenie zanieczyszczenia powietrza dla miasta Opole Lubelskie wynosi w przypadku pyłu zawieszonego PM10 – 27,2 µg/m³ co stanowi 68% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia oraz w przypadku pyłu zawieszonego PM2,5 – 21,8 µg/m³ co stanowi 87,2 dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia. Głównym źródłem zanieczyszczeń są zanieczyszczenie powstałe w efekcie spalania węgla oraz zanieczyszczenia komunikacyjne. W granicach obszaru zdegradowanego znajdują się kwartały zabudowy, z dużą koncentracją palenisk węglowych.

W ciągu drogi nr 824, prowadzonej przez środek wyznaczonego obszaru zdegradowanego, odnotowano w 2010 r. średnie dobowe natężenie pojazdów na poziomie 7059 (Pustelnia-Opole Lubelskie), 3216 (Opole Lubelskie – Józefów), z czego większość generowały samochody osobowe (83%). Droga ta prowadzi przez historyczne centrum miasta i jest źródłem ponadnormatywnego hałasu oraz głównym źródłem zanieczyszczeń komunikacyjnych.

Wyznaczony obszar stanowi istotny element dziedzictwa kulturowego. W granicach wyznaczonego obszaru ponad 66% to obszar wpisany do rejestru zabytku historycznego założenia urbanistycznego. Niemal jedna trzecia obszaru to teren dawnego getta żydowskiego. W granicach wyznaczonego obszaru znajduje się blisko 90 cennych obiektów zabytkowych (ponad 33% wszystkich obiektów w granicach obszaru).

Na wyznaczonym obszarze zlokalizowane są ważne lokalne i ponadlokalne przestrzenie publiczne, które zajmują łącznie ponad ¼ powierzchni obszaru zdegradowanego. Z uwagi na wieloletnie zaniedbania obszary te wymagają nadania nowych funkcji, rekompozycji zieleni oraz reintegracji z istniejącym zainwestowaniem.

W granicach obszaru ponad 30% budynków w zabudowie wielorodzinnej ogrzewanych jest za pomocą niskowydajnych palenisk węglowych. Równocześnie z uwagi na wiek i technologię budowy wielu z tych budynków w trakcie ich eksploatacji występują duże straty ciepła. Budynki te obejmują obszar o powierzchni 3,9 ha (23% obszaru zdegradowanego)

Obszar zdegradowany powinien zostać poddany zgodnie z ustawą o rewitalizacji konsultacjom społecznym, w wyniku których podjęta zostanie decyzja o ostatecznym kształcie granic obszaru rewitalizacji oraz planowanych do podjęcia działaniach.

Podsumowaniem opracowanego I tomu diagnozy są zebrane *rekomendacje* do opracowywanego Gminnego Programu Rewitalizacji Opola Lubelskiego na lata 2016-2020 oraz wskazane lokalne potencjały rozwojowe.

Analiza sytuacji wskazuje na kilka kluczowych potencjałów, które mogą i powinny być wykorzystane przy budowaniu strategii rewitalizacyjnej:

1. mieszkańcy obszaru, jako nowi gospodarze, wspólnie budujący jakość zamieszkiwanego obszaru i wspólnie rozwiązujący istniejące problemy społeczne, przestrzenne i gospodarcze,
2. kooperacja mieszkańców i przedsiębiorców, wspólna budowa strategii zarządzania centrum,
3. zachowane elementy dziedzictwa kulturowego, budujące tożsamość i wspólnotę mieszkańców gminy i powiatu,
4. istniejące przestrzenie publiczne, stanowiące szanse stworzenia atrakcyjnych, wielofunkcyjnych obszarów spotkań dla mieszkańców gminy i turystów,
5. historyczne centrum miasta i gminy, z nowo zdefiniowaną rolą w strategii rozwoju miasta, jako miejsca koncentracji usług o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, w otoczeniu wysokiej jakości przestrzeni publicznych o wysokiej wartości użytkowej,
6. lokalne place jako atrakcyjne miejsca lokalnego handlu,
7. tereny zielone jako miejsca rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców centrum.

III. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO

1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zgodnie z podziałem J. Kondrackiego gmina Opole Lubelskie leży w obszarze dwóch subregionów Wyżyny Lubelskiej (w randze mezoregionów): Kotliny Chodelskiej i Wzniesień Urzędowskich. Wyżyna Lubelska jest makroregionem należącym wraz z Roztoczem do podprovincji o nazwie Wyżyna Lubelsko-Lwowska. Kotlina Chodelska zajmuje północną i środkową część gminy, zaś Wzniesienia Urzędowskie część południową. Granica pomiędzy oboma mezoregionami ma charakter rozmyty, strefowy w postaci łagodnego proggu przebiega po południowej stronie terytorium administracyjnego miasta.

Analizowany obszar cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Niektóre z nich stanowią obiekty prawnie chronione lub strefy ochronne. Ogółem ponad 70% powierzchni gminy stanowią, różnej rangi i znaczenia, tereny chronione ze względu na cenne wartości przyrodnicze.

Zieleń tworzy liczne korytarze stanowiące sieć powiązań przyrodniczych. Obszarem najbardziej przekształconym i wymagającym działań ochronnych jest teren miasta Opole Lubelskie. W granicach miasta, z uwagi na istniejące zainwestowanie występują obszary gdzie odnotowuje się deficyt zorganizowanej zieleni publicznej.

Tereny zielone w obszarze zurbanizowanym miasta to: *skwer na Starym rynku*, w centrum zabytkowego układu urbanistycznego miasta oraz tzw. *„Małpi gaj”*- **wymagający urządzenia i rekompozycji** w dostosowaniu do wyznaczonych w *Studium uwarunkowań...* funkcji rekreacji. Poza tym obszarem w odległości ponad kilometra od centrum miasta zlokalizowany jest park miejski w Niezdowie.

Przewidziane w planach miejscowych tereny zielone nie są w odpowiedni sposób zagospodarowane, podlegają presji budownictwa mieszkaniowego, z tego tytułu wymagając ochrony.

Obserwowane są próby zainwestowania otwartych terenów zielonych, położonych w obrębie Systemu Przyrodniczego Gminy (SPG), w dolinach rzecznych i na terenach użytkowanych jako łąki, pastwiska, zieleń łąkowa, o niekorzystnych dla zabudowy warunkach hydrogeologicznych

W *Studium uwarunkowań* jako zasadę przyjęto lokalizację terenów zielonych poza terenami ścisłego zainwestowania miejskiego lub jeżeli wynikałoby to z uwarunkowań przestrzennych w ramach planów miejscowych dla poszczególnych obszarów. W ich obrębie znajdować się mogą tereny zieleni urządzonej jak skwer na Starym Rynku podlegający rewitalizacji jako przestrzeń publiczna w historycznym centrum miasta oraz tzw. *„małpi gaj”*, który powinien być zrewitalizowany

i częściowo zagospodarowany na funkcje usług komercyjnych, związanych z obsługą rekreacji. Głównym terenem zieleni urządzonej pozostaje park miejski – zrewaloryzowany park w zespole pałacowo- parkowym w d. Niezdowie (obecnie w granicach administracyjnych miasta).

W granicach miasta znajdują się również cmentarz żydowski, bez śladów maceb, wymagający uczytelnienia w krajobrazie miasta. W północnej części miasta znajduje się cmentarz prawosławny i wojenny, objęty ochroną i uporządkowany. Zieleń miejska urządzona i nieurządzona stanowi wiodącą składową systemu osnowy ekologicznej miasta.

Najważniejszym ciekim w gminie jest rzeka *Chodelka*, a w mieście Opole Lubelskie ciek *Leonka*. W sąsiedztwie terenów zurbanizowanych występują liczne stawy, stanowiące ważny element środowiska przyrodniczego gminy.

Uzupełnieniem dla terenów zieleni urządzonej są ekosystemy leśne (w wiejskiej części gminy), zadrzewienia i zakrzaczenia oraz tereny otwarte.

Rys. III.1.1. Opole Lubelskie, park w Niezdowie

Źródło: Urząd Gminy Opole Lubelskie

Rys. III.1.2. Elementy środowiska przyrodniczego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opole Lubelskie (projekt) oraz miasta Opole Lubelskie
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

2. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Pierwsze źródłowe wzmianki dotyczące Opola znajdujemy w dokumencie Bolesława Wstydliwego z 1252 r., jednak czas powstania miejscowości sięga znacznie głębiej w średniowiecze, czego dowodzi źródłosłów nazwy Opole, oznaczający związek terytorialny, obejmujący kilka lub kilkanaście wsi, charakterystyczny dla osadnictwa Słowian Zachodnich w X i XI w. Początkowo wieś należała do wolnych osadników, dopiero z czasem stała się własnością szlachecką Słupeckich (Sięgniew ze Słupcy 1359 r.), którzy posiadali Opole przez ponad 300 lat.

Przed 1325 r. erygowano parafię opolską, gdyż w tymże roku pierwszy raz odnotowano tutejszego proboszcza - Wojysława. Z 1368 r. pochodzi wzmianka o przeniesieniu Opola na prawo średzkie dokonane przez Kazimierza Wielkiego. Pomiędzy rokiem 1368 a 1418 miała miejsce lokacja miasta na prawie magdeburskim przeprowadzona dzięki staraniom Słupeckich. Zgodnie z zasadami prawa magdeburskiego Opole zostało rozmierzone tj. wytyczono rynek w oparciu o zastane elementy, czyli trakt prowadzący z Solca do Chodla oraz plac targowy znajdujący się przed kościołem.

Około połowie XVI w. ówczesny właściciel S. Słupecki przekształcił miasto w ośrodek rzemieślniczo – handlowy, ściągnął do Opola rzemieślników różnych specjalności, stwarzając im dogodne warunki funkcjonowania. W północno wschodniej części miasta, zwanej następnie „Nowym Miastem”, wydzielił przybyszom działki, na których mogli budować domy.

Prawdopodobnie w 1 poł. XVI w. Słupeccy wybudowali murowaną siedzibę obronną, zastąpioną zgodnie z duchem czasu nową reprezentacyjną siedzibą. W latach 1658 – 1675 wzniesiono nowy, murowany kościół fundacji Jerzego Słupeckiego, który był ostatni przedstawicielem tego posiadającym dobra opolskie. Po śmierci Jerzego Słupeckiego jego wnuczka Teresa dobra wniosła w posagu Stanisławowi Tarle. Jan Tarło, wojewoda lubelski sprowadził do miasta w 1743 r. pijarów, którym przekazał patronat na kościele parafialnym, z ich inicjatywy założono w Opolu pierwszą w Polsce szkołę rzemieślniczą. Po śmierci Tarły, dobra opolskie wdowa po nim Zofia, wniosła jako wiano w swe drugie małżeństwo Antoniemu Lubomirskiemu. Lubomirscy bardzo korzystnie zapisali się w dziejach miasta, w l. 1766 -73 wybudowano nowe, założenie pałacowo – parkowe, dzieło Dominika Merliniego oraz rezydencję w Niezdów, ukończoną w 1787 r., którą również prawdopodobnie zaprojektował Merlini.

W 1806 r. dobra odziedziczyła córka Aleksandra Lubomirskiego - Rozalia Rzewuska, która sprzedała je w 1847 r. Kazimierzowi Wydrychiewiczowi. Pałac wraz z parkiem i budynkami folwarcznymi, w bliżej niewyjaśnionych okolicznościach ofiarowała w 1848 r.

Paskiewiczowi Erywańskiemu. Ten zaś z polecenia cara przekazał zespół na koszary, funkcjonujące do I wojny światowej. Lata po upadku powstania styczniowego były bardzo trudne dla miasta, gdyż w 1865 r. skasowano zakon pijarów opolskich, a cztery lata później Opole utraciło prawa miejskie.

Znaczącym wydarzeniem dla rozwoju miasta było powstanie w 1883 r. Stowarzyszenia „*Fabryka cukru w Opolu Lubelskim*”, którego udziałowcami byli okoliczni właściciele ziemscy i bankierzy. W l. 1884-1913 wzniesiono budynki fabryczne, wg proj. *Eugeniusza Klayca*.

Na początku lat 20. XX w., władze Opola rozpoczęły starania o odzyskanie praw miejskich, dysponując dobrą bazą gospodarczą i społeczną. W 1911 r. Opole uzyskało połączenie kolejką wąskotorową z Nałęczowem.

Okres II wojny światowej przyniósł miastu tragiczny koniec funkcjonowania istniejącej od k. XVI w. społeczności żydowskiej Opola, wymordowanej w trakcie Holocaustu przez Niemców. W tym czasie okupanci dokonali także wyburzenia znaczącej części miasta zamieszkałej przez Żydów, głównie kwartałów po północnej i zachodniej stronie Starego Rynku, w tym zniszczenia siedemnastowiecznej synagogi.

Opole Lubelskie to historyczne miasto ukształtowane na średniowiecznym zrębie w epokach renesansu i baroku, położone między dwoma zespołami pałacowymi, ze wspaniałym, w pełni zachowanym wraz z wyposażeniem barokowym kościołem i popijarskim zespołem klasztorno- szkolnym. W Opolu zachowało się kilkadziesiąt budynków z XVII-XIX wieku, skupionych w trzech zwartych zespołach: największym, w centrum miasta, wokół Nowego Rynku, oraz dwóch dawnych zespołach pałacowych. Czytelne barokowe i barokowo-klasycystyczne dominanty architektoniczne i urbanistyczne, w postaci wysokiej klasy zabytków: zespołu kościoła i obydwóch pałaców, wraz z dopełniającą je i podkreślającą ich rolę urbanistyczną, osiemnastowieczną tkanką miejską, budują rzadko tak dobrze na Lubelszczyźnie zachowany krajobraz barokowego miasteczka o unikalnych walorach przestrzennych.

Wśród kilkudziesięciu historycznych miast na terenie współczesnego województwa lubelskiego Opole wyróżnia się dużą ilością zachowanej zabudowy historycznej pochodzącej z okresu przedrozbiorowego. Układ urbanistyczny miasta złożony jest z dwóch zasadniczych faz: średniowieczne Stare Miasto, XVI/XV w. oraz renesansowe Nowe, przed 1548 r., założone przez Stanisława Słupeckiego. W II poł. XIX wieku oraz w okresie powojennym rozszerzono obszar zabudowy miasta znacząco, głównie w kierunku zachodnim.

Zabytkowy zasób miasta

Zachowany zasób zabytków w krajobrazie kulturowym miasta złożony jest zarówno z zabytków urbanistyki: zespołu Starego i Nowego Miasta, jak i wypełniających je zabytków architektury i budownictwa. Z punktu widzenia wartości zabytkowych: wartości historycznej, artystycznej i naukowej, a także kryteriów, jakimi są autentyzm i integralność zabytku, najcenniejszą wartością Opola jest historyczny krajobraz miejski, złożony z zabytkowej zabudowy osadzonej na siatce parcelacji układu urbanistycznego Starego i Nowego Miasta.

Szczególnie układ urbanistyczny opolskiego Nowego Miasta uznać można za wartościowe dzieło, o cechach zdecydowanie nowożytnych, w wielu rozwiązaniach zgodne z docierającą wówczas do Polski teorią urbanistyki renesansowej.

Ogółem w Opolu Lubelskim w jego obecnych granicach administracyjnych w 1995 roku znajdowało się ponad 200 budynków, jakie powinny być zostać objęte ochroną prawną. Niestety dzisiaj znacząca część z tych obiektów nie istnieje. Zaledwie kilkanaście z nich jest chronionych prawnie poprzez indywidualny wpis do rejestru zabytków. Są to: zespół klasztoru Pijarów (nr rejestru A/152, łącznie 10 obiektów), zespół pałacowy w Opolu (nr rej. A/448, łącznie 5 budynków) zespół pałacowy w Niezdowie (nr rej. A/447, łącznie 3 budynki) oraz objęty ochroną w ramach wpisu do rejestru Nałęczowskiej Kolei Dojazdowej budynek dawnego dworca kolejowego i kilka obiektów inżynierskich (most i wiadukt w ciągu linii kolejowej).

Tylko kilkanaście poza wpisanymi do rejestru, dobranych zresztą dość przypadkowo, zabytków ujęto w gminnej ewidencji zabytków. Pozostaje otwarte i wymagające szczegółowej oceny, pytanie, w jakim stopniu przedmiotem ochrony (w aspekcie krajobrazu miejskiego – nie ma tu, jak się wydaje potrzeby ochrony ścisłej, wraz z np. wnętrzami) powinny być budynki socrealistyczne, jak zespół typowych dla tego okresu piętrowych domów wielorodzinnych wzdłuż ul. Fabrycznej (osiedle poddane działaniom rewitalizacyjnym w okresie programowania 2017-2013) oraz osiedle przy ul. Lubelskiej, naprzeciw kina, zbudowane w związku z wzrostem statusu administracyjnego miasta w k. I. 50. XX w. Rozkład przestrzenny zabytków i budynków tradycyjnych, które powinny być chronione jako element krajobrazu miasta, położonych na terenie centrum Opola, ukazuje rys. III.2.3. Na terenie zwartej historycznej zabudowy miasta żaden z zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru nie jest własnością Gminy Opole Lubelskie, jednak jako właściciel części nieruchomości na obszarze wpisanego do rejestru zabytków układu urbanistycznego miasta, a także właściciel części przestrzeni publicznych (poza pasami dróg wojewódzkich i powiatowych), a także organ dysponujący formalnie narzędziami planistycznymi, Gmina ma szczególne możliwości wpływu na jakość przestrzeni historycznej miasta i zachowanie

jego wartości. Działania te powinny być oparte na szczegółowym rozpoznaniu wartości poszczególnych części krajobrazu miasta.

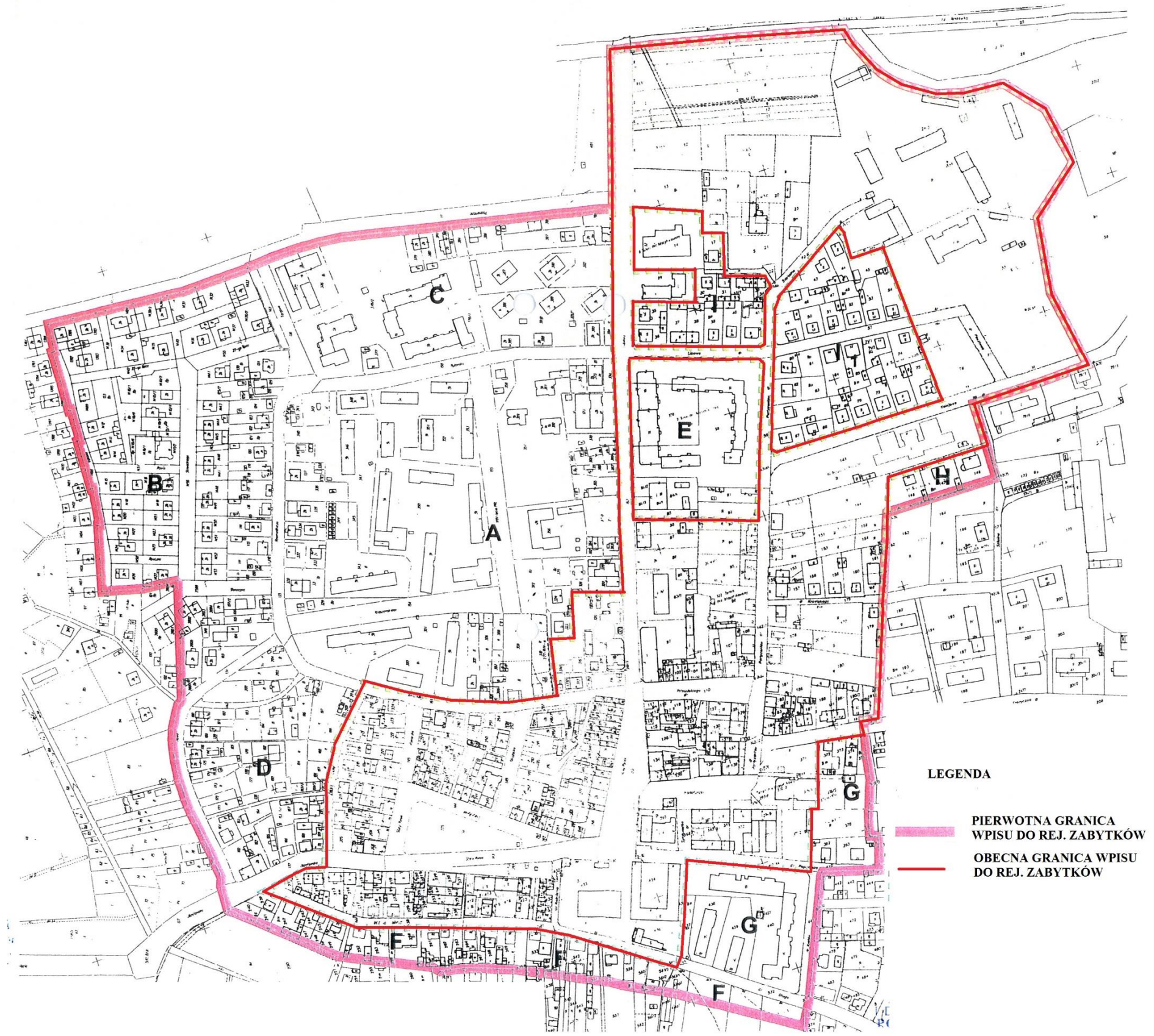
Stan faktyczny, jaki jest widoczny gołym okiem w przestrzeni Opola Lubelskiego pokazuje, że aktualne regulacje dotyczące ochrony zabytków miasta są niewystarczające. Co więcej, stan ten z roku na rok się pogarsza. Obiekty zabytkowe niewpisane do rejestru przekształcane są bez żadnych czytelnych zasad, w pełni dowolnie. Zdarzają się tu przypadki chwalebne, jak interesujące wyeksponowanie oryginalnego wątku ceglanego ścian w jednym ze sklepów przy Starym Rynku, ale są to niestety wyjątki. Regułą jest przekształcanie elewacji, dewastacja zabytkowego detalu architektonicznego, wymiana okien na nowe, bez podziałów, o jednolitej płaszczyźnie szyby, wymiana oryginalnej stolarki drzwiowej, powiększanie otworów w elewacjach, nie wspominając już nawet o nieingerujących co prawda w substancję budynku, ale nie mniej szkodliwych estetycznie, niedopasowanych do zabytkowego charakteru miasta szyldach, tablicach reklamowych i innych „dodatkach” jakie są umieszczane na zabytkowych elewacjach.

Przyczyna tego stanu tkwi w zupełnym niemal braku świadomości dysponentów opolskich zabytków. Braku świadomości, który nie jest zresztą, niestety, niczym nietypowym na tle całej Polski.

Rys. III.2.1. Opole Lubelskie. Skwer na rynku – zdjęcie z lat 1939-1945

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Rys. III.2.2. Granica wpisu układu przestrzennego do rejestru zabytków

Źródło: Czteroletni Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Opole Lubelskie, Urząd Gminy Opole Lubelskie

- ▶ - zabytki wpisane do rejestru zabytków
 - ▶ - zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków
 - ▶ - zabytki nie ujęte indywidualnymi formami ochrony
- Czerwona linia przerywana - granica wpisu obszaru układu urbanistycznego Opola Lubelskiego do rejestru zabytków.

Rys. III.2.3. Koncentracja obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków w gminie Opole Lubelskie

Źródło: H. Mącik, *Opole Lubelskie – historyczne centrum miasta jako zabytek o randze ponadregionalnej*, Lublin 2014 r.

3. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE

Na analizowanym obszarze zameldowanych było na koniec 2014 r. 17 719 mieszkańców, 51,37% stanowią kobiety, a 48,63% mężczyźni (w Polsce średnio gminy zamieszkuje 52% kobiet). W granicach miasta Opole Lubelskie zamieszkuje 8 792 osoby (47,5% mężczyzn i 52,45% kobiet), nieco większa populacja zamieszkuje tereny wiejskie i wynosi 8927 osób (49,7% mężczyzn i 50,29% kobiet).

Gęstość zaludnienia w gminie jest niska i wynosi 91,49 os./km². Zdecydowanie wyższą gęstość odnotowujemy w granicach miasta, która na koniec 2014 r. wyniosła średnio 581,72 os./km² (obserwowane są jednak jednostki gdzie wartość ta przekroczyła 3000 os./km²). Gmina charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gęstości zaludnienia (rys. III.3.1.). Średnia gęstość zaludnienia w polskich miastach wg GUS wyniosła na koniec 2014 r. 1078 os./km².

Na uwagę zasługuje fakt, iż od 2004 r. obserwowane jest stałe ujemne saldo migracji w granicach miasta Opole Lubelskie, odmiennie od terenów wiejskich. Średnio w latach 2004-2014 saldo migracji na 1000 mieszkańców na terenie miasta wyniosło -6,36. W analizowanym okresie ubyło z terenu gminy 205 mieszkańców, z czego 42% to mieszkańcy miasta. Zjawisko to odczuwalne jest przede wszystkim w granicach miasta i wpisuje się w szerszy kontekst procesów wyludniania się małych i średnich miast w Polsce, skłaniając do refleksji co do możliwych działań powstrzymujących to negatywne zjawisko społeczne.

Piramida wieku i płci wskazuje na starzenie się społeczeństwa gminy Opole Lubelskie, a szczególnie obszarów miasta. Udział ludności poniżej 10 roku życia jest niski i wynosi zaledwie 9,96% (10,94% tereny wiejskie, 8,95% obszar miasta).

Kształt piramidy wieku wskazuje na regresywną strukturę ludności zamieszkującej gminę Opole Lubelskie. Ten typ struktury charakteryzuje się malejącą z roku na rok liczbą urodzeń (zjawisko szczególnie widoczne w granicach miasta).

W wieku przedprodukcyjnym znajduje się 17,88% populacji gminy Opole Lubelskie (19,7% tereny wiejskie, 16,1% obszar miasta, przy średniej dla Polski 18% – GUS 2014), w wieku produkcyjnym znajduje się 62,65% populacji (61,4% tereny wiejskie, 63,9% obszar miasta, przy średniej dla Polski 63% – GUS 2014), natomiast w wieku poprodukcyjnym jest aż 19,46%, (18,9% tereny wiejskie, 20,0% obszar miasta, w Polsce wskaźnik ten osiągnął średnią wartość 19% - GUS 2014).

W obszarze miasta można zaobserwować bardzo silne zróżnicowanie grup struktury ekonomicznej ludności. W granicach miasta Opole Lubelskie występuje 11 ulic, w obrębie których odnotowano wysoki odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym sięgający ponad 30%. Jednocześnie występuje zaawansowany proces starzenia się zasobów siły roboczej powodowany zwiększaniem się liczby osób w wieku niemobilnym, tj. powyżej 44 roku życia (45 – 59 kobiety, 45 – 64 mężczyźni).

Udział ludności w tym wieku wynosi już 23,22% i jest bliski średniej dla Polski wynoszącej 23,3% (GUS 2014). W granicach miasta zameldowanych jest blisko 25% osób w wieku niemobilnym, o blisko 2,5% więcej niż na terenach wiejskich. Oznacza to, że w niedługim czasie znacznie zwiększy się udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Zmieniająca się struktura demograficzna będzie negatywnie wpływała na zdolność mieszkańców do ponoszenia nakładów na utrzymanie istniejących zasobów mieszkaniowych.

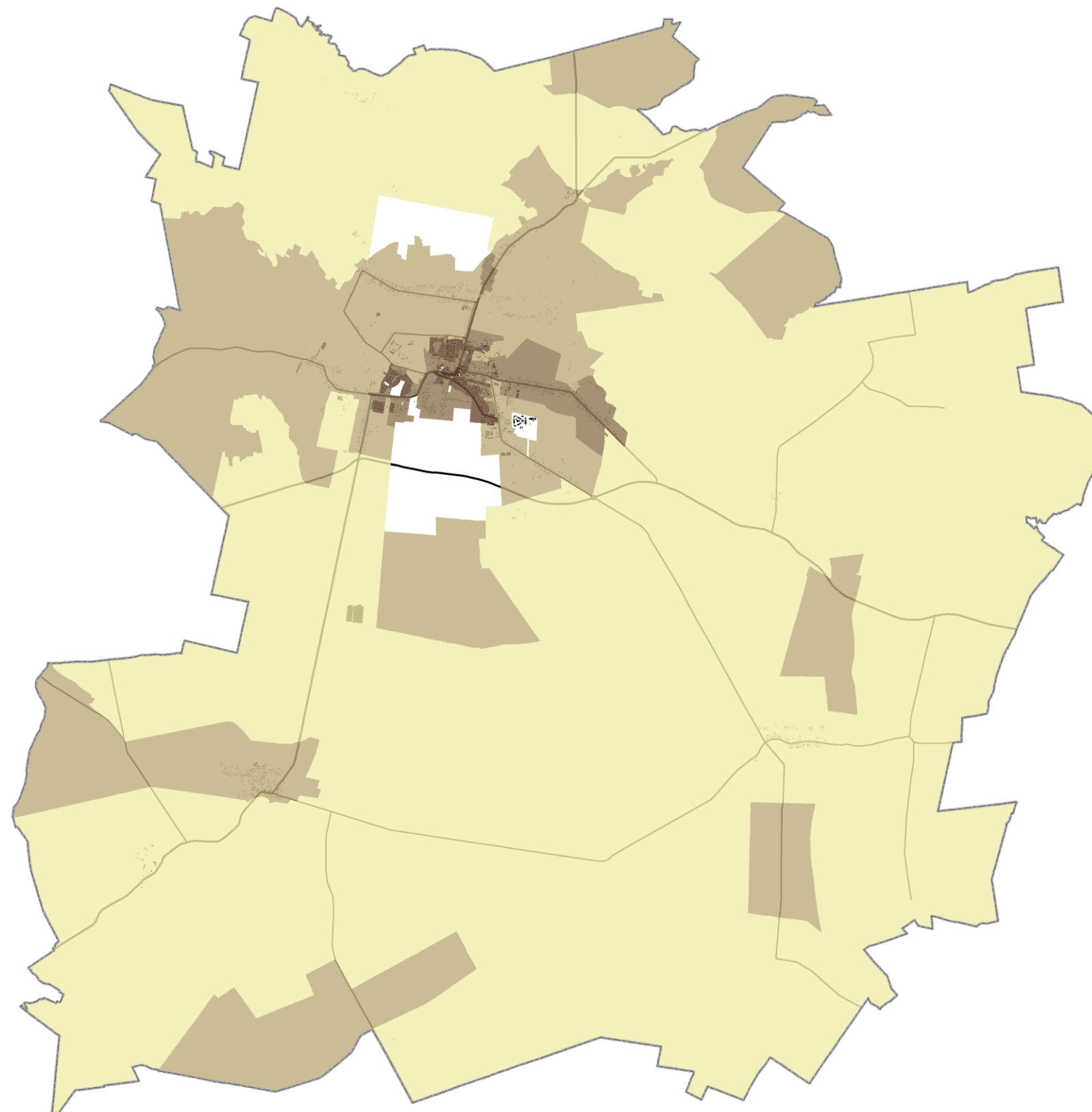
Wartość wskaźnika starości na poziomie 22,58 (udział ludności w wieku 60 lat i więcej w populacji), świadczy o bardzo wysokim stopniu starości analizowanych struktur demograficznych (wg. Interpretacji E. Rosseta; A. Abramowska-Kmon, Studia Demograficzne 1(159) 2011, Instytut Statystyki i Demografii SGH Warszawa). Zjawisko to dotyczy zarówno terenów miejskich jak i wiejskich, przy czym bardziej widoczne jest w granicach miasta.

Starzenie się społeczności gminy Opole Lubelskie potwierdzają współczynniki obciążenia demograficznego. Współczynnik obciążenia demograficznego całkowitego (poziom ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) wynoszący 59,61 osób (62,8% tereny wiejskie, 56,5% tereny miejskie), jest zbliżony do średniego poziomu odnotowywanego w miastach w Polsce (59 osób).

W gminie Opole Lubelskie obserwowany jest niski wskaźnik obciążenia demograficznego dziećmi wynoszący 23,51 (liczba dzieci w wieku 0-14 lat do liczby osób w wieku produkcyjnym).

Alarmujący jest fakt, iż systematycznie ubywa mieszkańców Opola Lubelskiego. Proces ten jest widoczny w centrum miasta, które obecnie zamieszkuje jedynie ok 2,0 tys. mieszkańców, co stanowi ok. 22% ludności miasta.

Niewątpliwie na taką sytuację wpływają procesy demograficzne, trendy rynkowe (atrakcyjne oferty realizacji potrzeb mieszkaniowych poza miastem) oraz niska jakość życia w centrum miasta.

- granica obszaru analizy
- obszar niezamieszkały lub brak danych
- poniżej 70 os./km²
- od 70 do 438 os./km²
- od 438 do 3560 os./km²
- powyżej 3560 os./km²

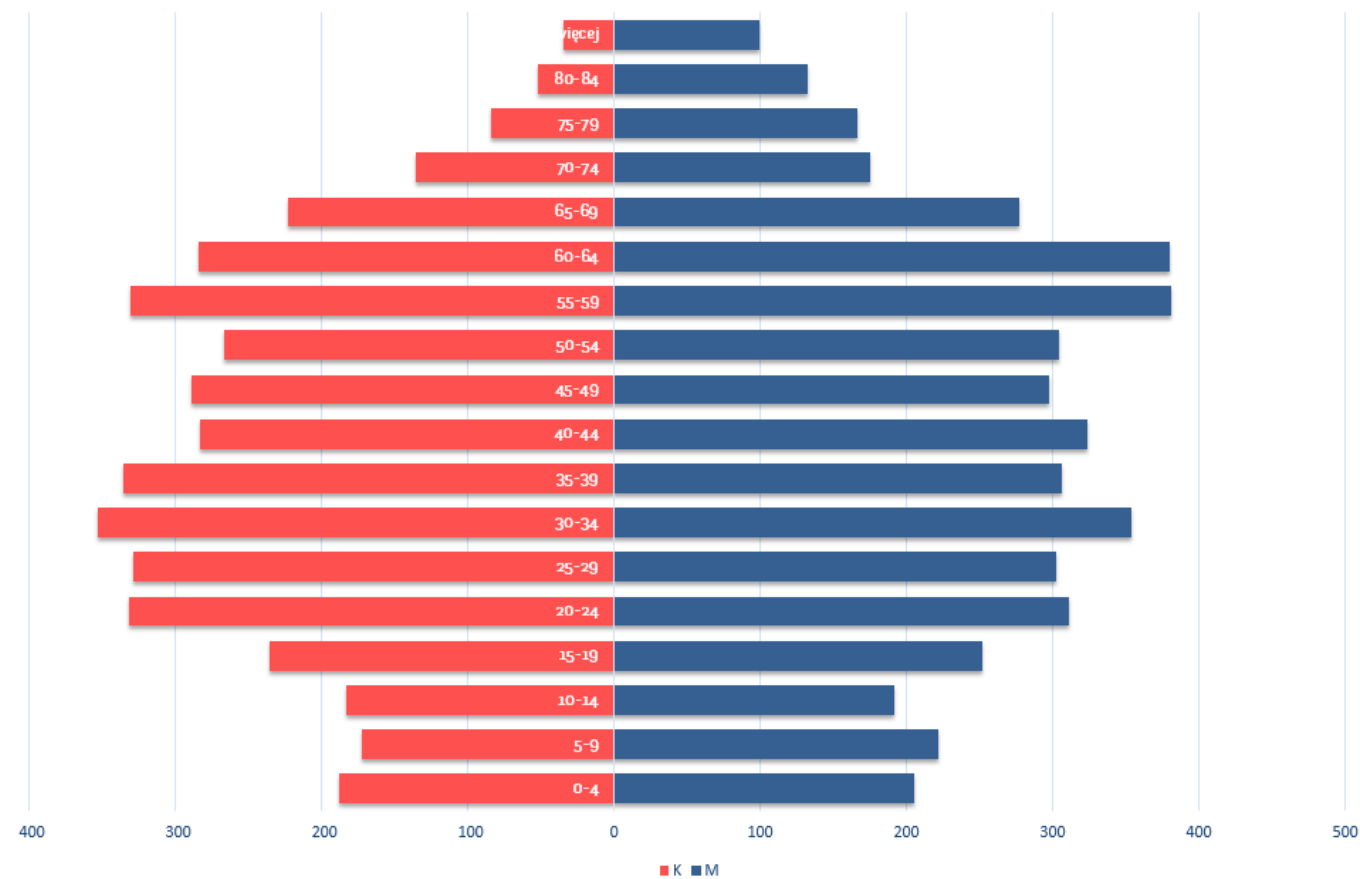
Przedziały klasowe wyznaczone na podstawie obserwacji histogramu oraz rozkładu kwantyli.

Gęstość zaludnienia na analizowanym obszarze wynosi: 92 os./km²

Źródło danych: Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak, mgr Michał Donocik

Rys. III.3.1. Gęstość zaludnienia wg jednostek referencyjnych w 2014 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie oraz GUS

↑ Rys. III.3.2. Piramida wieku i płci dla miasta Opole Lubelskie – 2015 r.

← Rys. III.3.3. Piramida wieku i płci dla terenów wiejskich gminy Opole Lubelskie – 2015 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Należy zastanowić się co do możliwych działań powstrzymujących to negatywne zjawisko. Za najważniejsze działania należy uznać przygotowanie strategii zarządzania obszarem centralnym miasta, prowadzenie aktywnej polityki mieszkaniowej, prowadzenie mikro ulepszeń w obszarach mieszkaniowych.

Równie niepokojące jak wyludnianie się miasta jest zjawisko **starzenia się lokalnej społeczności**. Regresywna struktura demograficzna Opola Lubelskiego wskazuje, że miasto staje przed nowymi wyzwaniami. Wskaźnik udziału ludności w wieku poprodukcyjnym wynosi obecnie w gminie 19,46% i już jest nieco wyższy od średniej dla Polski. Sytuacja ta jest jeszcze mocniej dostrzegalna w obszarze centrum miasta, gdzie wskaźnik ten wynosi ponad 22% i może wzrastać.

Proces ten powoduje zmianę potrzeb mieszkańców, co wymuszać będzie konieczność przedefiniowania roli obiektów publicznych tj. szkoły, ośrodki kultury, tak by wychodziły naprzeciw nowej grupie użytkowników (Uniwersytet III wieku, Kluby seniora itp.). Zachodzące zjawiska demograficzne predestynują obszar centralny do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi.

Przeprowadzone analizy wskazują na **bardzo silne wewnętrzne zróżnicowanie grup struktury ekonomicznej ludności**. W obszarze opracowania występują rejony, w obrębie których odnotowano wysoki odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym sięgający nawet ponad 85%. Wymagają one w pierwszej kolejności podjęcia działań, które będą dostosowały istniejące zagospodarowanie do zmieniających się potrzeb użytkowników.

Należy mieć na uwadze, że **zmieniająca się struktura demograficzna będzie negatywnie wpływała na zdolność mieszkańców do ponoszenia nakładów na utrzymanie istniejących zasobów mieszkaniowych**. Konieczne jest zatem przygotowanie działań osłonowych, tak by nie doszło do dodatkowych migracji oraz zmiany funkcji istniejących lokali z mieszkaniowych na usługowe lub biurowe.

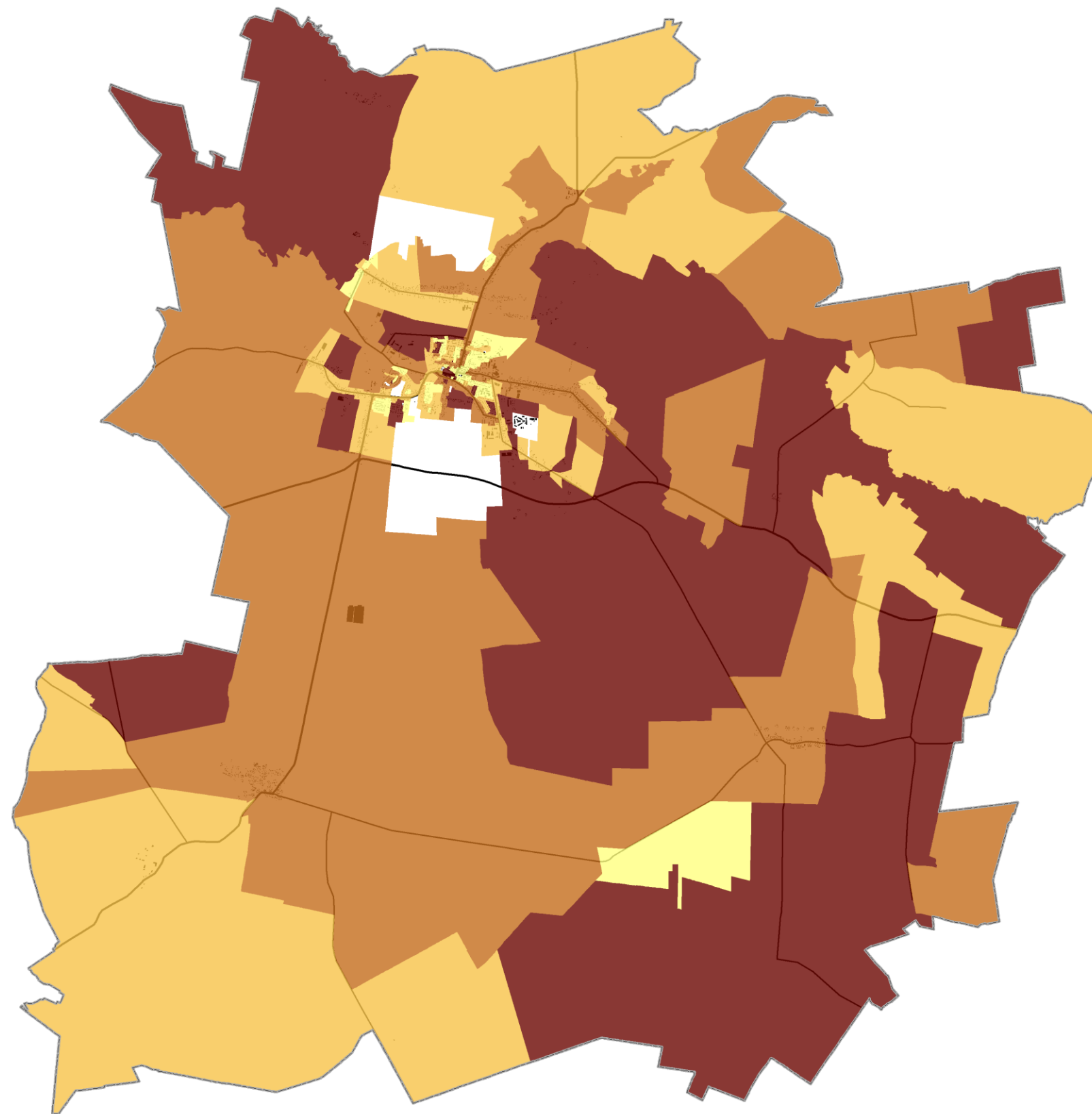

fot. fotolia

Tab. III.3.1. Struktura wieku i płci mieszkańców analizowanego obszaru

Wiek ludności	Obszar gminy						Obszar wiejski						Obszar miasta					
	Liczba osób			Udział %			Liczba osób			Udział %			Liczba osób			Udział %		
	K	M	Łącznie	K	M	Łącznie	K	M	Łącznie	K	M	Łącznie	K	M	Łącznie	K	M	Łącznie
0-4	388	462	850	4,51	5,07	4,80	200	257	457	4,45	5,79	5,12	188	205	393	4,57	4,38	4,47
5-9	431	483	914	5,01	5,30	5,16	259	261	520	5,77	5,88	5,83	172	222	394	4,18	4,74	4,48
10-14	422	424	846	4,91	4,65	4,77	239	232	471	5,32	5,23	5,28	183	192	375	4,45	4,10	4,27
15-19	493	513	1006	5,73	5,63	5,68	257	261	518	5,72	5,88	5,80	236	252	488	5,74	5,39	5,55
20-24	667	670	1337	7,75	7,35	7,55	335	359	694	7,46	8,09	7,77	332	311	643	8,07	6,65	7,31
25-29	647	664	1311	7,52	7,28	7,40	318	362	680	7,08	8,16	7,62	329	302	631	8,00	6,45	7,18
30-34	675	687	1362	7,85	7,54	7,69	322	333	655	7,17	7,51	7,34	353	354	707	8,58	7,57	8,04
35-39	659	654	1313	7,66	7,17	7,41	323	348	671	7,19	7,84	7,52	336	306	642	8,17	6,54	7,30
40-44	563	652	1215	6,54	7,15	6,86	280	328	608	6,24	7,39	6,81	283	324	607	6,88	6,92	6,90
45-49	542	579	1121	6,30	6,35	6,33	253	282	535	5,63	6,36	5,99	289	297	586	7,03	6,35	6,67
50-54	542	605	1147	6,30	6,64	6,47	275	301	576	6,12	6,78	6,45	267	304	571	6,49	6,50	6,49
55-59	595	701	1296	6,92	7,69	7,31	264	320	584	5,88	7,21	6,54	331	381	712	8,05	8,14	8,10
60-64	544	648	1192	6,32	7,11	6,73	260	268	528	5,79	6,04	5,91	284	380	664	6,90	8,12	7,55
65-69	461	464	925	5,36	5,09	5,22	238	187	425	5,30	4,21	4,76	223	277	500	5,42	5,92	5,69
70-74	307	292	599	3,57	3,20	3,38	171	117	288	3,81	2,64	3,23	136	175	311	3,31	3,74	3,54
75-79	275	270	545	3,20	2,96	3,08	191	104	295	4,25	2,34	3,30	84	166	250	2,04	3,55	2,84
80-84	220	201	421	2,56	2,20	2,38	168	69	237	3,74	1,56	2,65	52	132	184	1,26	2,82	2,09
85 i więcej	172	147	319	2,00	1,61	1,80	137	48	185	3,05	1,08	2,07	35	99	134	0,85	2,12	1,52
Łącznie:	8603	9116	17719	100,00	100,00	100,00	4490	4437	8927	100,00	100,00	100,00	4113	4679	8792	100,00	100,00	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

- granica obszaru analizy
- obszar niezamieszkały lub brak danych
- poniżej 14%
- od 14% do 18%
- od 18% do 21%
- powyżej 21%

Przedziały klasowe wyznaczone na podstawie obserwacji histogramu oraz rozkładu kwantyli.

Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w 2015 roku na analizowanym obszarze wynosi: 18%

Źródło danych: Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak, mgr Michał Donocik

Rys. III.3.4. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w 2015 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

IV. SZCZEGÓŁOWA DELIMITACJA OBSZARÓW KRYZYSOWYCH

1. ZASTOSOWANA METODA

Zastosowana w opracowaniu metoda umożliwiła syntetyczne przedstawienie charakterystyki obszarów, na których kumuluje się największa liczba czynników degradujących. Analiza ta koncentruje się na ukazaniu zróżnicowania wewnątrzmijskiego, przez co możliwe jest porównanie poszczególnych obszarów i wskazanie jednostki o największym oddziaływaniu czynników uznanych za kryzysowe.

Pozyskane dane analizowano w obrębie całego miasta, odnosząc je tam gdzie było to możliwe do średniej odnotowanej w gminie Opole Lubelskie. Opracowane na podstawie uzyskanych danych wskaźniki odniesione zostały do obszarów ulic i sołectw, tak by możliwe było w miarę precyzyjne wskazanie obszarów o największym nasileniu zjawisk.

Problematyka strategicznych analiz wynika z zapisów ustawy o rewitalizacji. Zgodnie z zapisami ustawy obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- 1) *gospodarczych* – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- 2) *środowiskowych* – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- 3) *przestrzenno-funkcjonalnych* – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- 4) *technicznych* – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz нефункционowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Mając na uwadze powyższe uwarunkowania wyznaczając obszar zdegradowany wykonano serię analiz obejmujących takie zagadnienia jak:

- **demografia** (starzenie się społeczności, zmiany struktury ekonomicznej),
- **wykluczenie społeczne** (ubóstwo, bezrobocie),
- **bezpieczeństwo** (obszary najbardziej niebezpieczne wg danych policji),
- **edukacja** (wyniki testu szóstoklasisty),
- **dostępność** (podstawowych usług, terenów publicznych),
- **dziedzictwo kulturowe** (obecność obiektów kulturowych, kontekst kulturowy),
- **zasoby przyrodnicze** (istniejące tereny zielone, powiązania tych obszarów),
- **przestrzenie publiczne** (lokalizacja przestrzeni publicznych, relacje),
- **środowiskowo naturalne** (udział obszarów o słabej jakości powietrza).

1.1. Zakres i źródła pozyskanych danych

Opracowanie wykonane zostało w dwóch zakresach: statystycznym i przestrzennym. W pierwszym obszarze zebrane zostały, przetworzone i przeanalizowane dane, których nie sposób odnieść do przestrzeni lub z przyczyn formalno-prawnych nie mogą być geolokalizowane.

Drugi typ danych objął dane powiązane z przestrzenią lub opisujące tę przestrzeń, które po przetworzeniu zostały odniesione do przyjętej jednostki referencyjnej (ulicy – w granicach miasta Opole Lubelskie, sołectwa – w granicach terenów wiejskich).

Obszar każdej ulicy wyznaczony został poprzez wskazanie wieloboku, którego wierzchołki odpowiadają najbardziej na zewnątrz położonym punktom adresowym na danej ulicy, a następnie dostosowanie do układu przestrzennego.

Zebrane dane podzielono na grupy tematyczne odpowiadające analizowanym zagadnieniom: społecznym (bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym.

Po przeanalizowaniu zgromadzonych danych skonstruowano na ich bazie kartodiagramy,

► **Tab. IV.1.1. Zestawienie przeprowadzonych analiz w układzie gminy i miasta**

Źródło: opracowanie własne

Lp.	Negatywna zjawiska	Opracowane zestawienia
		Demografia
1.		Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w 2015 r. (G)
2.		Odsetek osób w wieku produkcyjnym w 2015 r. (G)
3.		Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. (G)
4.		Zmiana liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2012-2015 r. (G)
5.		Zmiana liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2015 r. (G)
6.		Zmiana liczby osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2012-2015 r. (G)
		Bezrobocie
8.		Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r. (G)
9.		Przyrost osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2015 (G)
10.		Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
11.		Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r. (M)
12.		Odsetek osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r. (M)
13.		Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2012-2015 (M)
14.		Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych w latach 2012-2015 (M)
15.		Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
16.		Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
17.		Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
18.	społeczne	Odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
19.		Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
20.		Zmiana liczby osób z wykształceniem gimnazjalnym w latach 2012-2015 (M)
21.		Zmiana liczby osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym w latach 2012-2015 (M)
22.		Zmiana liczby osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym w latach 2012-2015 (M)
23.		Zmiana liczby osób z wykształceniem średnim zawodowym w latach 2012-2015 (M)
24.		Zmiana liczby osób z wykształceniem wyższym w latach 2012-2015 (M)
25.		Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym wśród osób długotrwale bezrobotnych w 2015 r. (M)
26.		Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób długotrwale bezrobotnych w 2015 r. (M)
27.		Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób długotrwale bezrobotnych w 2015 r. (M)
28.		Odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym wśród osób długotrwale bezrobotnych w 2015 r. (M)
29.		Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób długotrwale bezrobotnych w 2015 r. (M)
30.		Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym w latach 2012-2015 (M)
31.		Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym w latach 2012-2015 (M)
32.		Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym w latach 2012-2015 (M)
33.		Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem średnim zawodowym w latach 2012-2015 (M)
34.	Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem wyższym w latach 2012-2015 (M)	

Lp.	Negatywna zjawiska	Opracowane zestawienia
35.		Odsetek osób w wieku poniżej 25 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
36.		Odsetek osób w wieku od 25 lat do 35 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
37.		Odsetek osób w wieku od 35 lat do 45 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
38.		Odsetek osób w wieku od 45 lat do 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
39.		Odsetek osób w wieku powyżej 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
40.		Zmiana liczby osób w wieku poniżej 25 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
41.		Zmiana liczby osób w wieku od 25 lat do 35 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
42.		Zmiana liczby osób w wieku od 35 lat do 45 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
43.		Zmiana liczby osób w wieku od 45 lat do 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
44.		Zmiana liczby osób w wieku powyżej 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r. (M)
		Ubóstwo
45.		Przyrost liczby mieszkańców objętych pomocą MOPS na 1000 mieszkańców w latach 2012-2014
		Przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym
46.		Odsetek mieszkańców objętych pomocą ośrodka pomocy społecznej w 2015 r.
47.		Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy OPS w 2015 r. (M)
48.		Zmiana liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy OPS w latach 2012-2015 (M)
49.		Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu uzależnień w 2015 r. (M)
50.		Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu przemocy w rodzinie w 2015 r. (M)
51.		Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu bezrobocia w 2015 r. (M)
52.		Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu ubóstwa w 2015 r. (M)
53.		Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS w latach 2012-2015 (M)
54.		Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu uzależnień w 2015 r. (M)
55.		Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu bezrobocia w 2015 r. (M)
56.		Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu ubóstwa w 2015 r. (M)
57.		Liczba przyznanych zasiłków przez ośrodek pomocy społecznej na mieszkańca w 2015 r. (M)
58.		Zmiana liczby przyznanych zasiłków przez OPS w latach 2012-2015 r. (M)
59.		Liczba zasiłków stałych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r. (M)
60.		Liczba zasiłków okresowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r. (M)
61.		Liczba zasiłków celowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r. (M)
62.		Liczba dożywień dzieci przyznawanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r. (M)
63.		Zmiana liczby zasiłków stałych przyznanych przez OPS na mieszkańca w latach 2012-2015 (M)
64.		Zmiana liczby zasiłków okresowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w latach 2012-2015 (M)
65.		Zmiana liczby zasiłków celowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w latach 2012-2015 (M)
66.		Zmiana liczby dożywień dzieci przyznawanych przez OPS na mieszkańca w latach 2012-2015 (M)
67.		Średnia wysokość zasiłku na beneficjenta OPS w latach 2012-2015 (M)
68.		Zmiana wysokości przyznanych zasiłków przez OPS w latach 2012-2015 (M)
69.		Zmiana ilości udzielonych dotacji do podręczników szkolnych w latach 2014-2015 (M)
70.		Zmiana ilości udzielonych wyprawek szkolnych w latach 2012-2015 (M)
71.		Roczny dochód przypadający na osobę w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w 2014 r. (M)
72.		Zmiana rocznego dochodu przypadający na osobę w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w 2014 r. (M)

Lp.	Negatywne zjawiska	Opracowane zestawienia
73.		Przestępczość
74.		Liczba wypadków drogowych na km ² w 2015 r. (M)
75.		Liczba przestępstw na km ² w 2015 r. (G, M)
76.		Liczba zakłóceń ciszy i porządku na km ² w 2015 r. (M)
77.		Ogólna liczba przestępstw i wykroczeń na km ² w 2015 r. (M)
78.		Zmiana liczby wypadków drogowych w latach 2012-2015 (M)
79.		Zmiana liczby przestępstw w latach 2012-2015 (M)
80.		Zmiana liczby zakłóceń ciszy i porządku w latach 2012-2015 (M)
81.		Zmiana ogólnej liczby przestępstw i wykroczeń w latach 2012-2015 (M)
		Niski poziom edukacji lub kapitału społecznego
82.		Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty oraz średni odsetek dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014 (G)
		Niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym
83.		Frekwencja w wyborach w latach 2014-2015 (G)
84.	środowiskowe	Obszary poddane negatywnemu oddziaływaniu hałasu i zanieczyszczeń
85.	przestrzennobudowlane	Tereny o niedostosowanych rozwiązaniach urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, o stwierdzonej niskiej jakości terenów publicznych.
86.	techniczne	Obszary na których występują obiekty budowlane, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym pozbawione rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z tych obiektów, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska
87.		Obszary degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym

(G) – dla obszaru gminy, (M) – dla obszaru miasta

Źródło: *opracowanie własne*

które w dalszej części analizy posłużyły do wykonania wielokryterialnej analizy mającej na celu wskazanie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

W każdej z grup tematycznych wskazano wskaźniki, w oparciu o które wyznaczono obszar zdegradowany wraz z ich wagą w całej ocenie. Informacje, które nie mogły zostać wykorzystane przy wykonaniu analizy wielokryterialnej, a niosące istotne dla oceny sytuacji w obszarze opracowania przedstawiono w tekście raportu lub na dodatkowych kartodiagramach. Uzupełniają one obraz sytuacji w obszarze objętym analizą.

Wykorzystane w opracowaniu materiały pozyskane zostały od:

- a) jednostek komórek organizacyjnych Urzędu Gminy Opole Lubelskie tj.:
- b) pozostałych jednostek miejskich tj.:
 1. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- c) jednostek zewnętrznych tj.:
 2. Powiatowego Urzędu Pracy,
 3. Komendy Powiatowej Policji w Opolu Lubelskim.

1.2. Etapy metody

Proces delimitacji obszarów zdegradowanych bazuje na zgromadzonych danych udostępnionych przez Urząd Gminy Opole Lubelskie i inne instytucje gminne i powiatowe. W ramach opracowanego raportu przyjęto założenie, że tam gdzie było to możliwe wykonane zostaną zestawienia przedstawiające dany czynnik, zjawisko w przyjętej jednostce referencyjnej. W przypadku braku danych dla wszystkich obszarów, zgromadzone dane nie były wykorzystywane do oceny, a jedynie do sygnalizacji pewnych problemów, zjawisk.

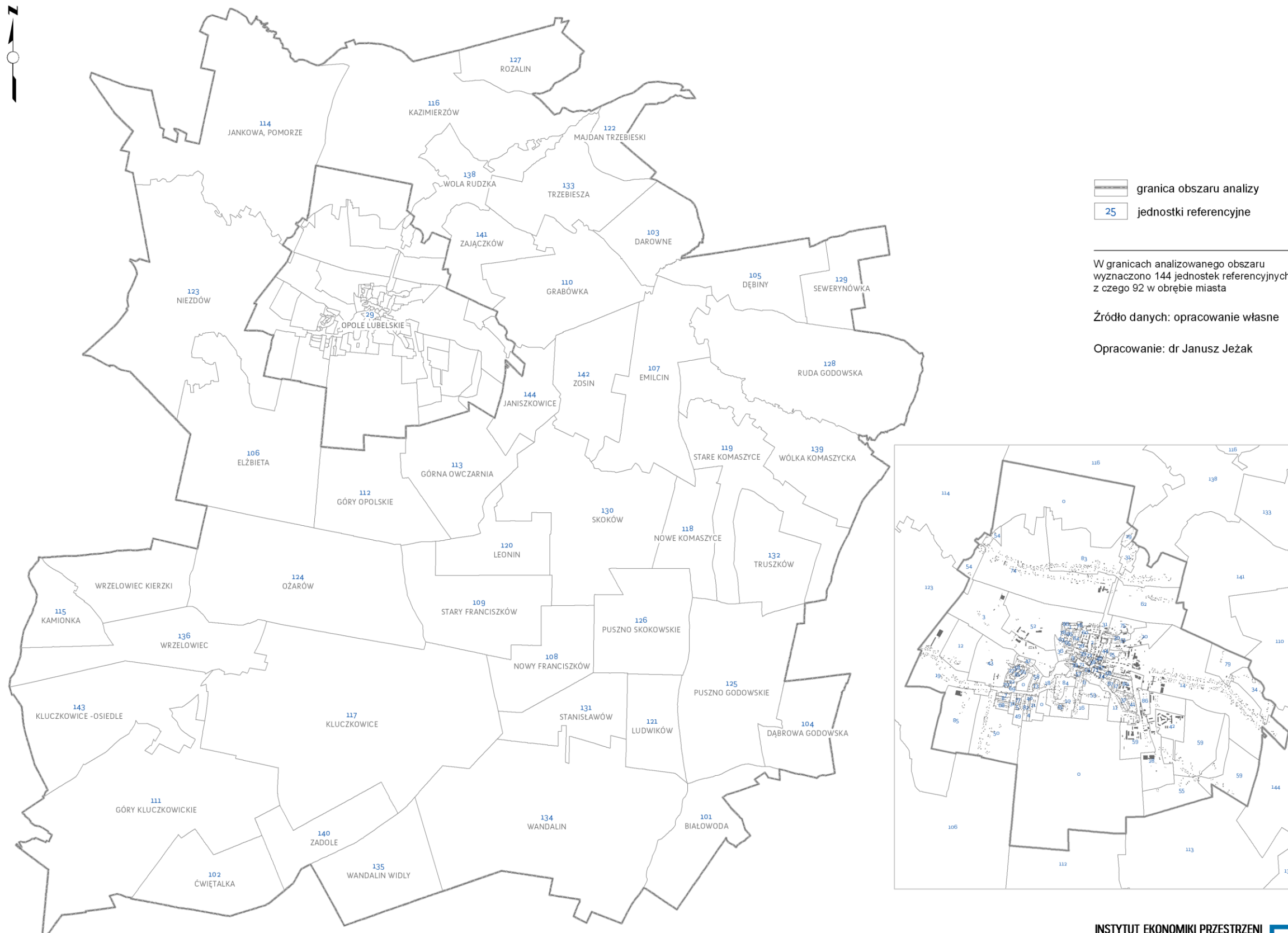
Waloryzacji obszarów zdegradowanych, w zakresie przyjętych do analizy danych objęta siedem etapów tj.:

- weryfikację i ocenę danych wejściowych,
- konwersję danych wejściowych,
- przeprowadzenie analiz branżowych w zakresie ustalonych obszarów problemowych,
- wizualizację uzyskanych wyników cząstkowych,
- wyznaczenie obszaru charakteryzującego się wartościami wskaźników powyżej (stymulanty kryzysu) lub poniżej średniej (destymulanty) dla miasta,
- nadanie grupom wyodrębnionych czynników zaproponowanych wag,
- opracowanie sumarycznego wskaźnika, wskazanie obszarów zdegradowanych.

1.2.1. Weryfikacja i ocena danych wejściowych

Ogólne wymagania techniczne w odniesieniu do pozyskanych danych zdefiniowane zostały przez następujące cechy:

- jednoznaczność co do położenia w przestrzeni geograficznej (informacje musiały zawierać się w granicach opracowania, a w przypadku analiz związanych z dostępem do obiektów publicznych, pozyskano również informacje o najbliższej położonym obiekcie w sąsiedztwie analizowanego obszaru),
- jednorodność (pomiar zjawiska w identycznej skali pomiarowej dla całego zbioru danych),

Rys. IV.1.1. Podział analizowanego obszaru na jednostki referencyjne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

- - kompletność (występowanie danych pomiarowych dla całego obszaru opracowania),
- - dokładność (wykonanie pomiaru z identyczną precyzją),
- aktualność (przyjęto założenie, że poszczególne wskaźniki muszą bazować na danych opisujących sytuację bieżącą lub dynamikę zmian).

W przypadku wykonanej analizy oznaczało to zebranie danych dla obszaru, w skali 1:62 000 lub dokładniejszej (jednorodność), przy zachowaniu pełnego pokrycia danymi dla całego zbioru (odrzucono dane fragmentaryczne, uniemożliwiające porównanie poszczególnych obszarów). Zebrane dane odnoszą się do okresu 2012 – 2015.

1.2.2. Konwersja danych wejściowych

Pozyskane dane zostały przetworzone i przekonwertowane do jednego układu odniesienia (PUWG 2000 strefa 8 - EPSG2179). Za pomocą narzędzi GIS zbudowano geobazę plikową. Część danych ze względu na analogowy charakter zdigitalizowano.

1.2.3. Przeprowadzenie analiz tematycznych w zakresie ustalonych obszarów problemowych

Po uporządkowaniu danych wykonano analizy jakościowe i ilościowe. Z wymienionej przez K. R. Mazurskiego grupy **metod jakościowych** wykorzystano:

- 1) *metodę opisową*, połączona z metodą kartograficzną,
- 2) *metodę odsiewu* dla wyeliminowania tej części przestrzeni, która nie spełniała zadanych kryteriów,
- 3) *metodę kolejnych eliminacji i przybliżeń*, w poszukiwaniu przestrzeni najbardziej odpowiadającej założonej charakterystyce,
- 4) *metoda analizy historycznej* w poszukiwaniu uwarunkowań dotychczasowego rozwoju i występujących tendencji.

Spośród **metod ilościowych** natomiast zastosowano:

- 1) *metody wskaźnikowe* w tym:
 - *badanie układów sieciowych* - w celu określenia wskaźników natężenia zjawisk, w odniesieniu do liczby mieszkańców, powierzchni,
 - *badanie układów punktowych (węzłowych)*, zmierzające do agregacji jednostek elementarnych dla wyróżnienia określonych regionów, w tym badanie kartograficzne z zastosowaniem izolinii, rozkładu statystycznego i modelowanie rozkładu przestrzennego zjawiska,

- 2) metody statystyczne - szeregi statystyczne, rozkład zmiennych,
- 3) analizę skupień - w celu powiązania ze sobą różnych czynników i uzyskania syntetycznego wskaźnika prezentującego nasilenie negatywnych zjawisk.

Otrzymane wyniki oceniono pod względem poprawności zgromadzonych informacji (weryfikacja ewentualnych odchyleń). Następnie zweryfikowano lokalizację występowania zjawisk względem elementów zagospodarowania bezpośrednio związanych z prowadzoną analizą.

1.2.4. Wizualizacja uzyskanych wyników cząstkowych

Uzyskane w trakcie prac wyniki zostały opracowane w formie tabel, wykresów i kartodiagramów. Opracowane dane zwizualizowano, opracowując dla każdego ze wskaźników kartodiagram. Na większości kartodiagramów uzyskane wyniki podzielone zostały na kwartyły, które dzielą zbiorowość na 4 części: do 25% przypadków, do 50%, do 75% i do 100%

Przedziały klasowe wyznaczono na podstawie obserwacji histogramu oraz rozkładu kwantyli. Pod legendą umieszczono wartość średnią dla całego analizowanego obszaru lub wielkość zjawiska odnotowaną w danym roku.

1.2.5. Wyznaczenie obszaru charakteryzującego się wartościami wskaźników powyżej (stymulanty kryzysu) lub poniżej średniej (destymulanty) dla miasta

Z uwagi na różne jednostki miary poszczególnych wskaźników oraz szerokie spektrum obszarów problemowych przeprowadzono standaryzację zmiennych.

Standaryzacja polegała na odniesieniu wartości wskaźnika odnotowywanego na poszczególnych ulicach do średniej dla miasta. Obszary, które charakteryzowały się wartościami powyżej (stymulanty kryzysu) lub poniżej średniej (destymulanty) od średniej dla miasta, kwalifikowano jako kryzysowe.

Poprzez wykonanie zapytania przestrzennego, przeprowadzono selekcję analizowanych jednostek, usuwając niespełniające zadanych kryteriów. Opracowane dane zwizualizowano, opracowując dla każdego z obszarów kartodiagram syntetyczny.

1.2.6. Nadanie grupom wyodrębnionych negatywnych zjawisk zaproponowanych wag

Metoda analizy wielokryterialnej zakłada wykorzystanie wybranych wskaźników dla ustalenia listy rankingowej oraz wyboru obszaru cechującego się największym nasileniem cech kryzysowych (11 wskaźników, w czterech grupach).

Duża liczba wskaźników rodzi pytanie o ich wagę w wyniku końcowym. Celem optymalizacji procesu wyboru jak i uwzględnienia preferencji wynikających z ustawy o rewitalizacji założono, że łączna wartość wskaźników społecznych wyniesie 60%. Przyjęte założenie wynika z konieczności oddania kierunku interwencji zapisanej w umowie partnerstwa zakładającej m.in.: konieczności wyznaczenia obszarów deficytowych z naciskiem na problemy społeczne (deprywacja materialna i społeczna wynikająca ze znacznego oddalenia od rynku pracy lub dostępu do usług publicznych).

Przyjęte wagi dla grup czynników i poszczególnych wskaźników, zostały zaprezentowane w tab. IV.1.2.

Zestawionym i zestandaryzowanym dla każdego obszaru wskaźnikom, nadano odpowiadającą danemu wskaźnikowi wagę. Uzyskane w ten sposób dane, dla każdej z grup wyodrębnionych negatywnych zjawisk zestawiono w tabelach, a następnie zwizualizowano, tworząc kartodiagramy obrazujące syntetyczny wskaźnik danej grupy problemowej.

W kolejnym kroku opracowano sumaryczny wskaźnik natężenia kryzysu. W tym celu wyniki uzyskane dla każdej z grup czynników zostały geoprzestrzenie zsumowane. Użyto w tym przypadku ważonego modelu dopasowania przestrzennego.

Ważony model dopasowania, to model wykorzystywany do analizy zjawisk złożonych. Warstwy reprezentujące analizowane zjawiska (np. ubóstwo, bezrobocie) są klasyfikowane wartościami binarnymi 0 (nie spełnia wymogów ustawy – wartość poniżej średniej dla miasta), 1 (spełnia wymóg ustawy – wartość powyżej średniej dla miasta). Następnie obszarowi, który pozostał po przeprowadzeniu selekcji przestrzennej, przypisywane są punkty wg wag zamieszczonych w tabeli zamieszczonej powyżej. Warstwa wynikowa (wskaźnik natężenia kryzysu) powstaje poprzez zsumowanie warstw wskaźników obrazujących negatywne zjawiska.

Tak uzyskane dane zwizualizowano poprzez opracowanie kartodiagramu, który prezentuje obszary wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych w pierwszej kolejności.

Ze względu na użytą metodę wizualizacji danych (podział na ulice), na koniec procesu analitycznego wykonano analizę koncentracji, agregując w jeden obszar ulice, dla których odnotowano najwyższe wyniki. W przypadku wystąpienia pomiędzy ulicami przerw, wynikających np. z występowania przestrzeni publicznych (place, ulice) obszary te włączono do delimitowanego obszaru. Z uwagi na charakter jednostek referencyjnych, korekcie uległy zewnętrzne granice, poprzez wyłączenie z obszaru zdegradowanego terenów niezabudowanych.

Tab. IV.1.2. Zestawienie wag dla grup i wskaźników

Lp.	Grupa wskaźników	Negatywne zjawiska	Wskaźnik	Waga grupy wskaźników	Waga wskaźnika
1.	S	SPOŁECZNE	Przyrost liczba mieszkańców objętych pomocą OPS na 1000 mieszkańców w latach 2012-2014	60	15
2.			Przyrost osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2012-2014 w stosunku do roku 2012		4
3.			Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r.		8
4.			Przyrost osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2015 r.		8
5.			Przyrost liczby wykrytych przestępstw na km ² w latach 2012-2015		15
6.			Niska frekwencja w wyborach w latach 2014-2015 (wybory na burmistrza gminy oraz do rady gminy w 2014 r. oraz wybory prezydenckie w 2015 r.)		5
7.			Niski średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014 oraz średni odsetek dzieci w stadninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014		5
8.	SR	ŚRODOWISKOWE	Obszary poddane negatywnemu oddziaływaniu hałasu i zanieczyszczeń komunikacyjnych	10	10
9.	PF	PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNE	Obszary o niskiej jakości terenów publicznych	10	10
10.	T	TECHNICZE	Obszary na których występuje obiekty budowlane, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym pozbawione rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z tych obiektów, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.	20	10
11.			Średnia liczba instalacji węglowych na koniec 2014 r.		10

Źródło: opracowanie własne

2. ANALIZY TEMATYCZNE W ZAKRESIE USTALONYCH OBSZARÓW PROBLEMOWYCH

2.1. Negatywne zjawiska społeczne

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji prowadzone analizy służyć powinny odnalezieniu w przestrzeni gminy obszarów znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Warto jednak dodatkowo uwzględnić również zjawisko starzenia się polskiej populacji, na które nakładają się migracje zewnętrzne. Ze zjawiskiem tym powiązany jest problem opieki nad osobami starszymi, likwidacji barier, włączenia społecznego seniorów.

2.1.1. Starzenie się populacji

Zjawisko starzenia się populacji polskich miast zaczyna być coraz bardziej odczuwalne. Niesie ze sobą konieczność przeformułowania funkcji obiektów i przestrzeni, które powinny coraz bardziej służyć coraz liczniejszej grupie seniorów. Wskaźnikiem, który dobrze oddaje to zjawisko jest odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.

Wskaźnik ten pozwala na ocenę struktury demograficznej ludności zamieszkującej analizowany obszar. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym wskazuje na zmiany potrzeb użytkowników przestrzeni, a także możliwy spadek dochodów części gospodarstw domowych. Na obszarze gminy Opole Lubelskie wskaźnik ten wynosił w 2015 r. 19%.

Rozkład przestrzenny wskaźnika odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. wskazuje na zdecydowaną koncentrację osób w wieku poprodukcyjnym na obszarach wiejskich. Najwyższe wartości udziału osób w wieku poprodukcyjnym w danej jednostce referencyjnej (ponad 22%) występują jednak w zdecydowanej większości w granicach miasta Opole Lubelskie.

Relacja ta jest jeszcze bardziej widoczna gdy przeanalizujemy zmianę liczby osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2012-2015. Analiza dostępnych danych wskazuje, na silną koncentrację jednostek o wysoki wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 40%) w granicach miasta Opole Lubelskie.

Na podstawie tych obserwacji można stwierdzić, że choć zjawisko obserwowane jest w całej gminie, najsilniej oddziałuje na tereny miejskie, gdzie więzi rodzinne nie są tak silne jak na terenach wiejskich, występuje również większa anonimowość osób samotnych.

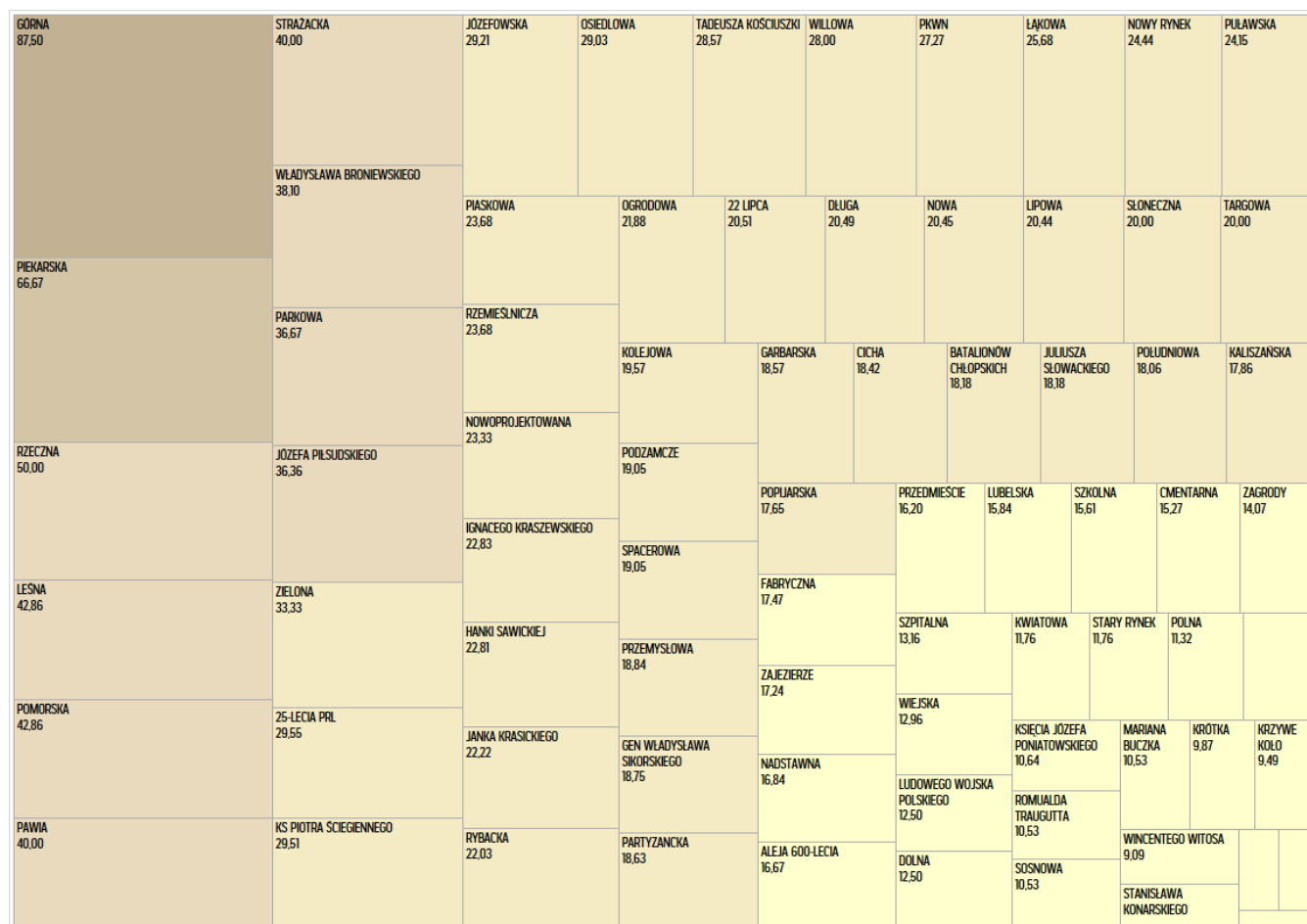
Jak już wspomniano w granicach gminy Opole Lubelskie średnia wartość odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. wyniosła 19%. Wartość tego wskaźnika odmiennie kształtuje się na terenach wiejskich i w granicach miasta Opole Lubelskie.

W 2015 r. najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 22%) odnotowano w siedmiu sołectwach (Jankowa Pomorze, Kamionka, Leonin, Nowy Franciszków, Dąbrowa Godowska, Stare Komasyce, Rozalin) i aż jedenastu jednostkach miejskich (ulicach), głównie w centrum miasta.

W latach 2004-2014 wartość tego wskaźnika w granicach miasta wzrosła dynamicznie z poziomu 13,7% do poziomu 20,0%. Odnotowano zatem dużą dynamikę przyrostu osób w wieku poprodukcyjnym. W tym samym okresie na terenach wiejskich wskaźnik ten utrzymywał się na stabilnym poziomie pomiędzy 18,0% a 18,9%, okresowo spadając, by w 2010 r. ponownie rozpocząć tendencję wzrostową (2004 r. - 18,4%, 2014 r. - 18,9%).

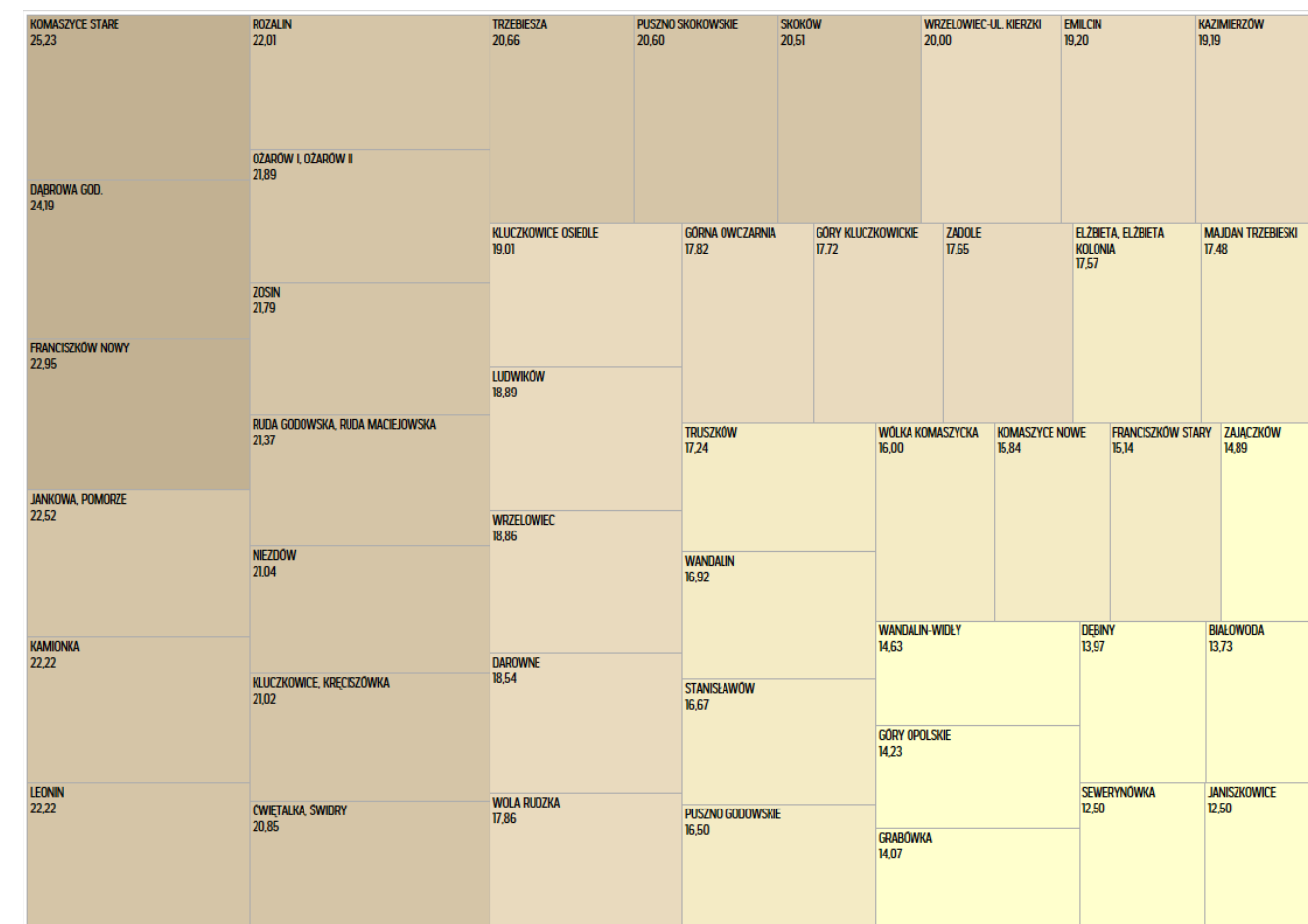
W okresie od 2012 do 2014 r. średni przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł w analizowanych jednostkach referencyjnych 15%. Największe przyrosty powyżej 33% odnotowano w sołectwach Janonwa, Pomorze, Góry Kluczkowickie, Zadole, Górna Owczarnia, Leonin, Ludwików, Białowoda, Dąbrowa Godowska, Zajączków oraz wybranych fragmentach miasta Opole Lubelskie (głównie we wschodniej części).

Przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w analizowanych latach odnotowano w 40 na 52 sołectwa oraz 26 na 92 jednostki miejskie (ulice).

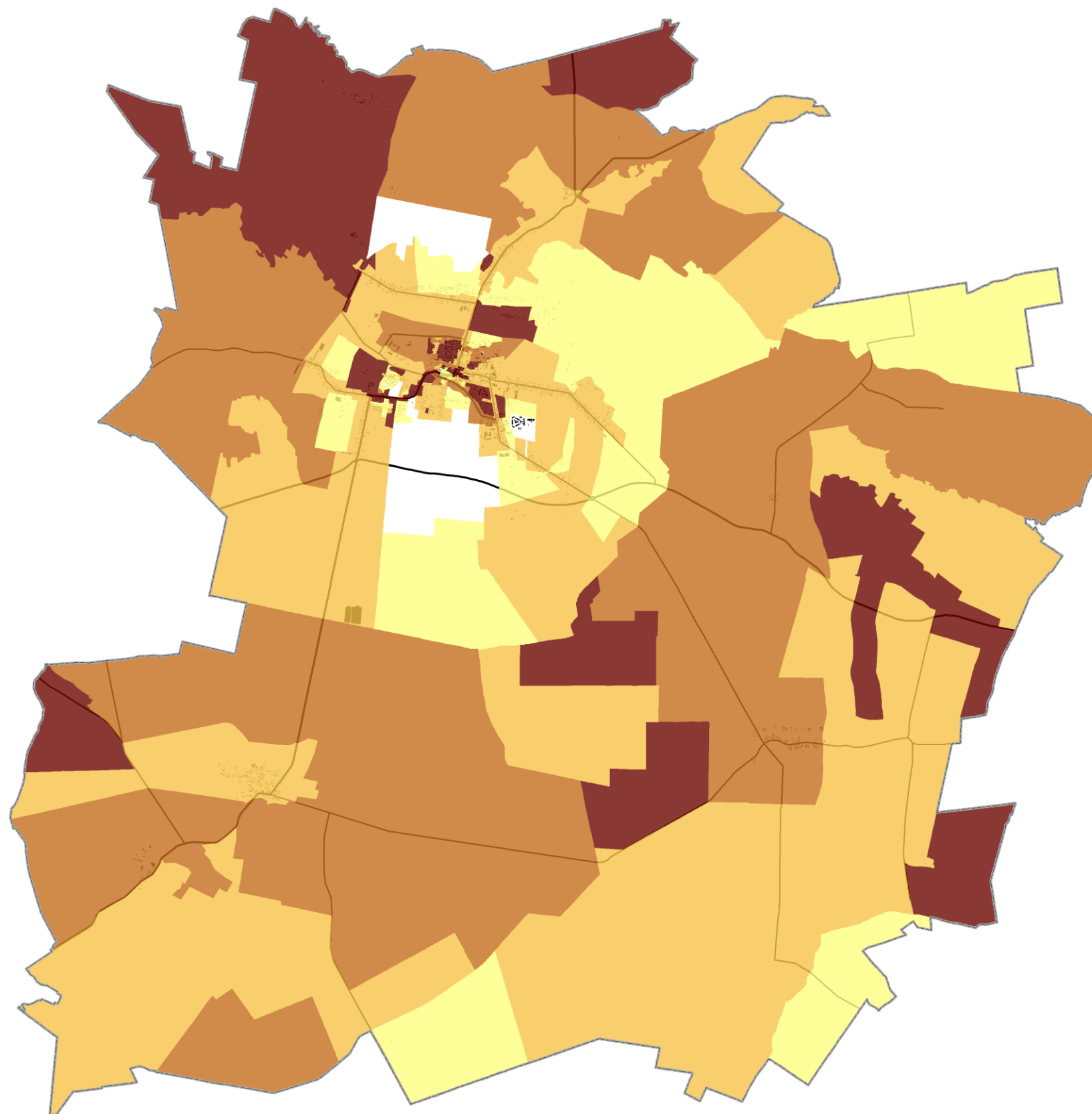
Rys. IV.2.1. Udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. w granicach miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Rys. IV.2.2. Udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w 2015 r. na terenach wiejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

- granica obszaru analizy
- obszar niezamieszkały lub brak danych
- poniżej 15%
- od 15% do 19%
- od 19% do 22%
- powyżej 22%

Przedziały klasowe wyznaczone na podstawie obserwacji histogramu oraz rozkładu kwantyli.

Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 roku na analizowanym obszarze wynosi: 19%

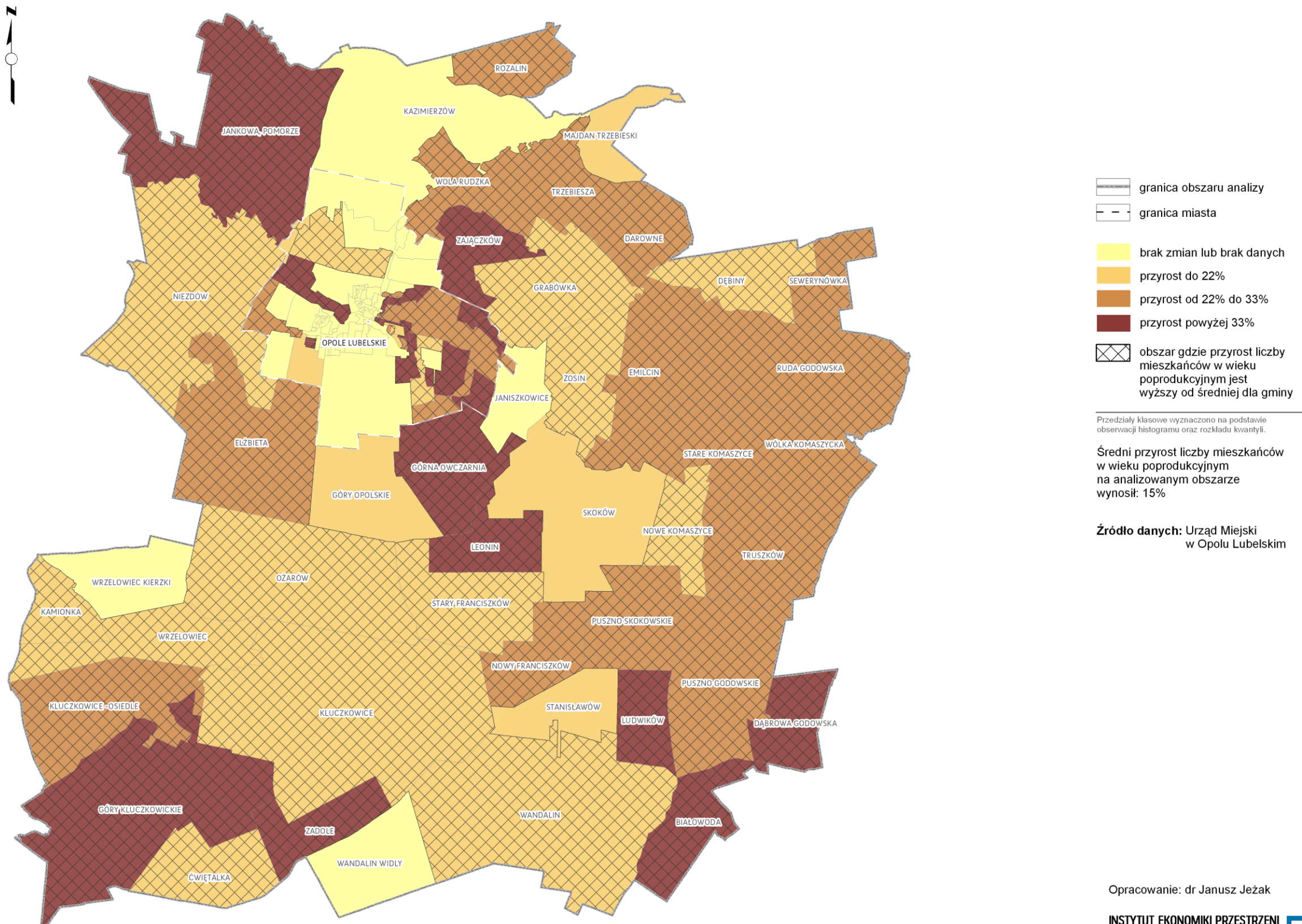
Źródło danych: Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak, mgr Michał Donocik

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Rys. IV.2.3. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.2.4. Zmiana liczby osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2012-2014
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

2.1.2. Bezrobocie

Jednym z podstawowych zjawisk kryzysowych zachodzącym w sferze społecznej, dodatkowo silnie powiązanych z innymi negatywnymi procesami jest bezrobocie. Ze względu na znaczenie tego zjawiska, analizę przeprowadzono w możliwie szerokim zakresie obejmującym m.in. takie uwarunkowania jak:

- wykształcenie – odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogóle osób bezrobotnych,
- okres pozostawania bez pracy – udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- wiek osób bezrobotnych – liczba osób poniżej 25 roku życia oraz powyżej 55 roku życia w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Dla wszystkich spośród powyższych analizie poddano także dynamikę dla lat 2012-2015, dzięki czemu możliwa była również ocena zachodzących w tym przekroju czasowych zmian. Pozostałe wskaźniki dotyczące bezrobocia pełniły funkcje uzupełniające dla przeprowadzonego postępowania badawczego.

Bezrobocie ogółem

Zjawisko bezrobocia na terenie miasta charakteryzowało się w latach 2012-2015 pozytywnym trendem. Liczba osób bezrobotnych spadła z 148 osób w roku 2013 do 81 w 2015 r. W porównaniu do roku 2012 spadek wyrażony w % wyniósł 32 %.

Poziom bezrobocia może być przedstawiony w postaci odsetka osób bezrobotnych w ogóle osób w wieku produkcyjnym. Ze względu na fakt, że zjawisko bezrobocia jest dość zróżnicowane wewnętrznie, przydatność takiego wskaźnika bywa najczęściej ograniczona. Nie pozwala on bowiem na odpowiednio precyzyjną identyfikację obszarów szczególnie dotkniętych pewnymi, specyficznymi typami bezrobocia. Sytuacja taka ma miejsce również w przypadku Opola Lubelskiego. Obraz jaki widoczny jest w przypadku wskaźnika bezrobocia ogółem w 2015 r. nie pozwala bowiem na identyfikację obszaru szczególnie dotkniętego problemem bezrobocia. Jakkolwiek wyraźnie widoczny jest pas jednostek o intensywnych wartościach wskaźnika w środkowej części miasta, to jednak ze względu na fakt, że obejmuje on ulice bardzo zróżnicowane z punktu widzenia przestrzenno-funkcjonalnego nie pozwala na zbyt dalekie wnioski.

W ujęciu poszczególnych jednostek maksymalne wartości wskaźnik udziału osób bezrobotnych w ogóle osób w wieku produkcyjnym osiągnął w przypadku ulic: Piekarska (100 %), Piłsudskiego (27,3 %) i Stary Rynek (20,7%). Tuż za nimi plasuje się kilka jednostek z wartościami z przedziału 15 % - 20 % tj.: 600-lecia, Armii Krajowej, Nadstawna, Projektowana, Targowa, Wiejska.

Dużo bardziej przydatna jest w tym przypadku analiza dynamiki osób bezrobotnych ogółem. W tym przypadku zarysowuje się bowiem w miarę jednorodny obszar śródmieścia, z wyłączeniem jednostek: Kościuszki, Krasickiego, Kraszewskiego, Słowackiego.

Tab. IV.2.1. Bezrobotni w mieście Opole Lubelskie wg okresu pozostawania bez pracy, wykształcenia i wieku w latach 2012-2015

Bezrobotni		Lata				dynamika 2012-2015 [%]
		2012	2013	2014	2015	
ogółem		649	654	491	385	-40,67
długotrwale		337	352	272	235	-30,26
z wykształceniem	gimnazjalnym i niższym	134	130	102	84	-37,3
	zasadniczym zawodowym	141	164	126	98	-30,5
	zawodowym średnim	98	92	91	79	-19,4
	średnim ogólnym	103	133	85	72	-30,1
	wyższym	92	66	58	52	-43,5
w wieku	poniżej 25	109	97	78	57	-47,7
	25-35	157	155	109	108	-31,2
	35-45	104	115	88	63	-39,4
	45-55	133	130	98	73	-45,1
	powyżej 55	65	87	89	84	29,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Pracy

Wykształcenie osób bezrobotnych

Spośród ogółu bezrobotnych w 2015 r. najliczniej reprezentowane były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (98) oraz gimnazjalnym i niższym 84. W obu tych grupach nastąpił wyraźny spadek liczebności liczony w porównaniu do roku 2012. Najmniej liczną grupę stanowili bezrobotni z wykształceniem wyższym. Dodatkowo, to właśnie w tej grupie nastąpił ich największy spadek mierzony w wartościach względnych, bo aż o ponad 43 %.

Wysoki udział wśród bezrobotnych osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym jest jednym z markerów wskazujących na trwały charakter procesu pozostawania bez pracy. Wskaźnik ten wykazuje na ogół wysoką korelację z kwalifikacjami zawodowymi osób bezrobotnych oraz okresem pozostawania bez pracy. Aktywizacja bezrobotnych o najniższym wykształceniu jest bardzo trudna i czasochłonna.

W przypadku rozkładu przestrzennego odsetka osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym na obszarze Opola Lubelskiego w 2015 r. wyraźnie widoczny był podział miasta na dwie części:

- zachodnią o generalnie wysokich wartościach analizowanego wskaźnika (powyżej 27%),
- wschodnią o wyraźnie niższych wartościach (poniżej 27%).

W pierwszej grupie znalazły się ulice: 600-lecia, Kaliszańska, Konarskiego, Kraszewskiego, Nowa, Nowy Rynek, Ogrodowa, Piaskowa, Podzamcze, Południowa, Stary Rynek, Szkolna, Targowa, Witosa, Wyszyńskiego, Zajezerze.

W drugiej z wymienionych wysokie wartości wskaźnika osiągnęło kilka jednostek takich jak: Nadstawna, Nowoprojektowana, Szpitalna,

Warto nadmienić, że w część z wymienionych w pierwszej grupie jednostek pokrywa się z zidentyfikowanymi obszarami o wysokim natężeniu zjawiska ubóstwa. Do takich należały: Kraszewskiego, Piaskowa, Rynek, Stary Rynek, Szpitalna.

Obraz dynamiki liczby osób z najniższym wykształceniem nawiązywał w ogólnym zarysie do podziału miasta na część wschodnią i zachodnią, z tą jednak różnicą, że koncentracja negatywnych tendencji była również obserwowana w widocznej części jednostek północnej części miasta tj. dodatkowo w jednostkach: Kolejowa, Nadstawna, Rybacka, Wiejska, Zagrody.

Przeciwstawne tendencje wykazywały największe jednostki o wiejskim, ulicowym układzie zabudowy:

1. Ulice: Długa, Południowa i Szkolna w zachodniej części miasta reprezentowały zarówno wysoki poziom osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, jak wybitnie negatywny trend w zakresie przyrostu liczby takich osób.

2. Ulica Fabryczna, odwrotnie, charakteryzowała się względnie niskim poziomem analizowanego zjawiska i wyraźnym spadkiem bezrobotnych o takim poziomie wykształcenia.

W przypadku dynamiki osób bezrobotnych według rodzaju ich wykształcenia uwagę zasługują negatywne tendencje, tj. ich bezwzględny przyrost na zwartym obszarze obejmującym znaczącą część śródmieścia.

Okres pozostawania bez pracy

Często stosowanym wskaźnikiem oddającym natężenie szczególnie istotnego wymiaru zjawiska bezrobocia jest wskaźnik udziału osób długotrwale bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym. Pozwala on na precyzyjną identyfikację obszarów, na których bezrobocie przyjmuje charakter trwałej postawy społecznej części mieszkańców. Liczba osób długotrwale bezrobotnych wynosiła w 2015 r. 91 i obniżyła się w porównaniu do 2012 r. o 32 %, a więc wartość zbliżoną do dynamiki liczby bezrobotnych ogółem.

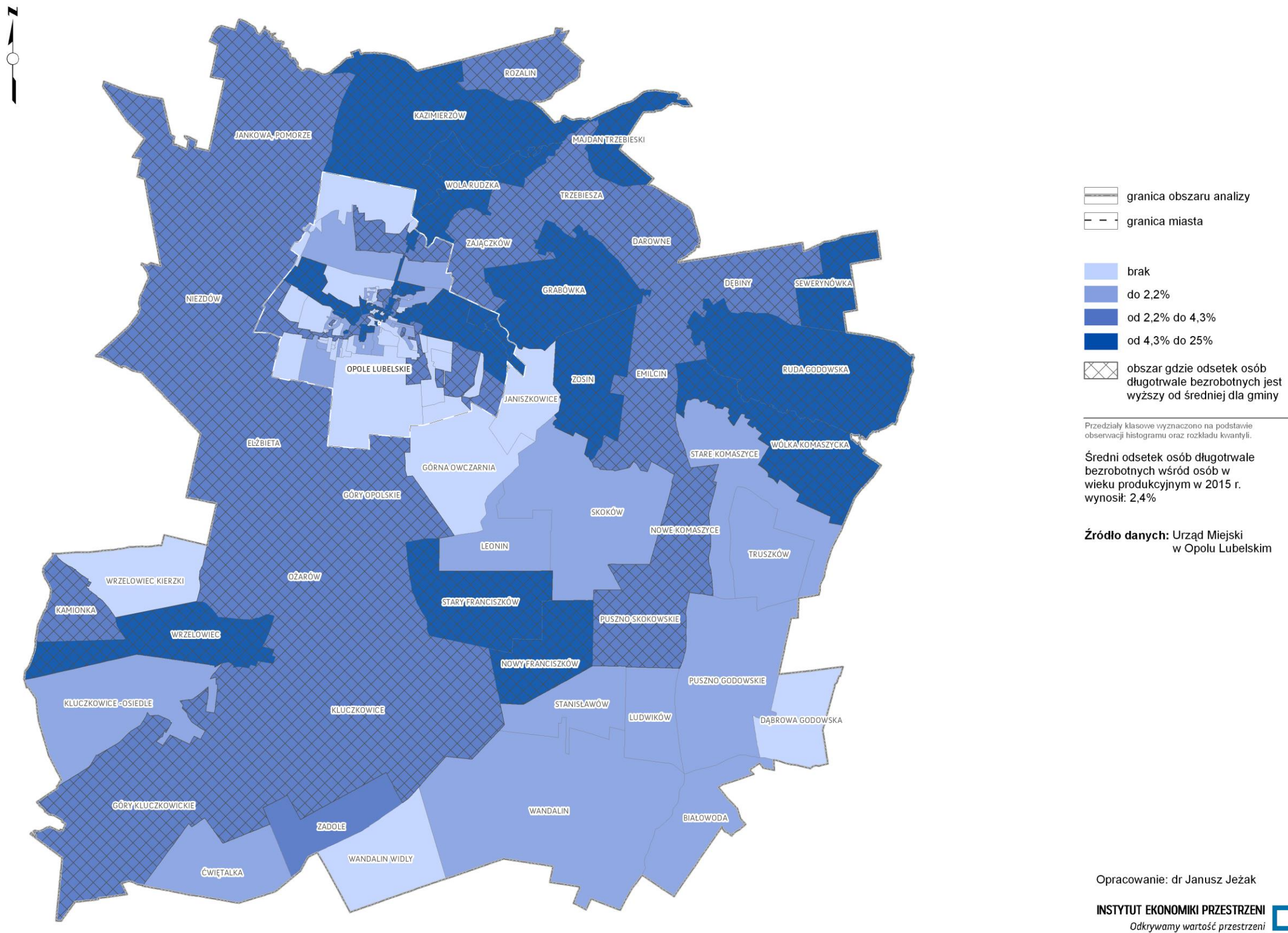
Zróznicowanie intensywności tego wskaźnika w skali miasta pozwala wyróżnić obszar jego koncentracji przebiegający osiowo w jego centralnej części. Najwyższe wartości wskaźnika cechuje:

- jednostki o układzie zabudowy typu wiejskiego w wschodniej części miasta (Fabryczna, Nadstawna, Wiejska),
- obszary słabo zaludnione o dominacji funkcji przemysłowo-składowo-usługowych (600-lecia, Szpitalna),
- zwarty obszar śródmieścia, w tym historycznego układu urbanistycznego (Lubelska, Nowy Rynek, Ogrodowa, Piekarska, Stary Rynek).

Wszystkie z wymienionych powyżej obszarów odznaczały się poziomem wskaźnika przekraczającym 175 % wartości średniej dla miasta wynoszącej 4,5%. Najniższe wartości analizowanego zjawiska lub jego brak reprezentowały jednostki położone na północnych i południowych obrzeżach miasta.

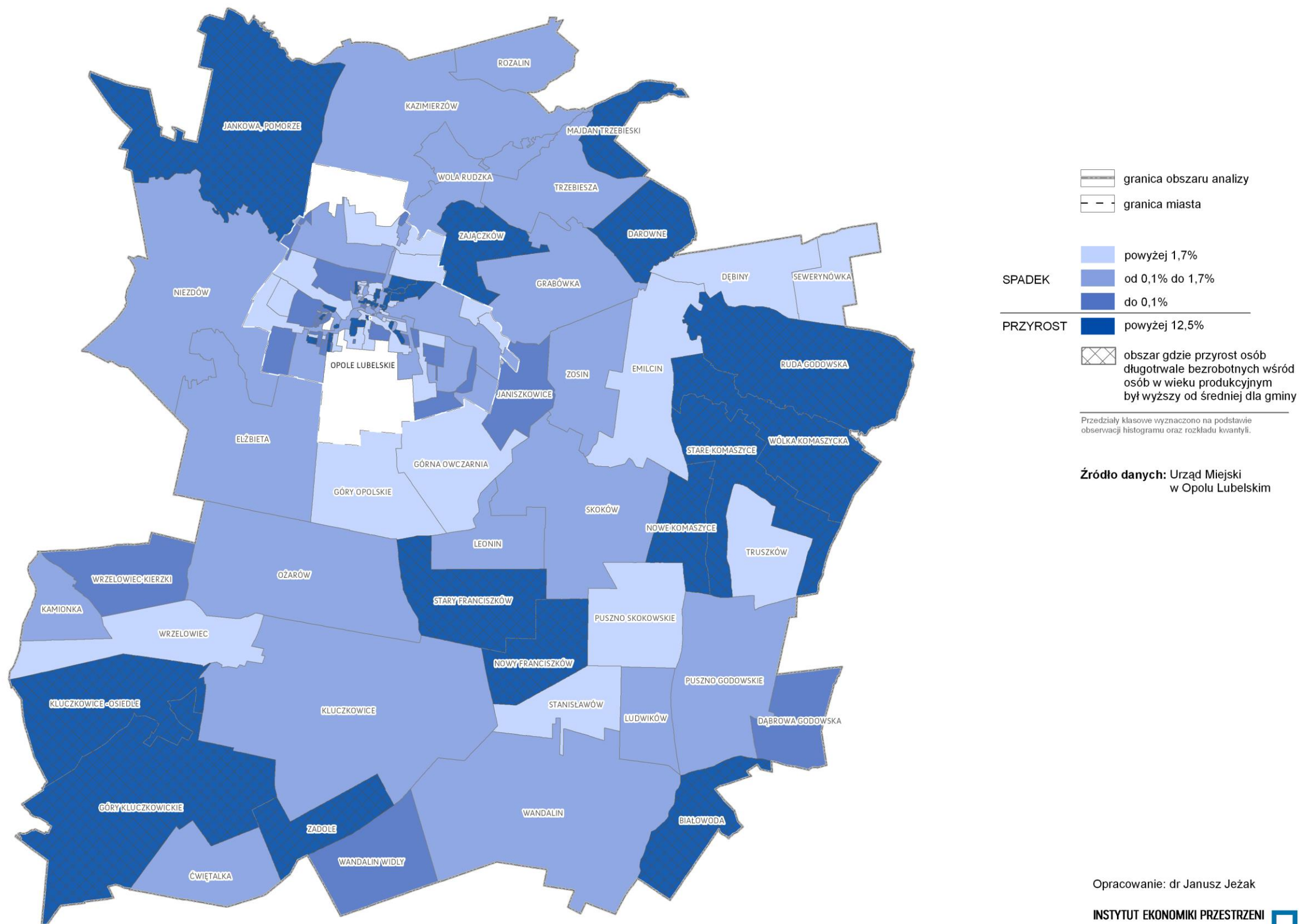
Taki sam poziom natężenia zjawiska bezrobocia długotrwałego w przypadku obszaru wiejskiego gminy odniosły cztery miejscowości: Kazimierzów, Ruda Godowska, Sewerynowka oraz Zosin.

Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych pozwala wyróżnić obszary, na których zachodzące procesy prowadzą do utrwalania się negatywnego poziomu zjawiska oraz jego intensyfikacji. W 32 analizowanych jednostkach nastąpił spadek ilości liczby osób długotrwale bezrobotnych, w 18 wzrost, zaś w 38 odnotowano brak zmiany.

Rys. IV.2.5. Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.2.6. Przyrost osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Do obszarów, w których nastąpił wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych zaliczają się m.in. ulice: 25-lecia PRL, Lipowa, Łąkowa, Ogrodowa, Partyzancka oraz Szpitalna. Jednostki tego rodzaju występują również dość licznie w obszarze na południe od historycznego centrum miasta. Są to: Działkowa, Nowoprojektowana, Piaskowa, PKWN, Projektowana, Sawickiej, Sikorskiego, Witosa, Zajezerze.

Na obszarze wiejskim najwyższe wartości dynamiki przyrostu liczby długotrwale bezrobotnych charakteryzowały się miejscowości: Darowne, Nowe Komaszycy, Nowy Franciszków, Ruda Godowska i Zadole.

Wiek osób bezrobotnych

Ważnym elementem składowym zjawiska bezrobocia jest kwestia wieku osób bezrobotnych. Szczególnie istotne są w tym zakresie grupy skrajne, tj.:

- osoby w wieku poniżej 25 lat, a więc dopiero wchodzące na rynek pracy,
- osoby w wieku powyżej 55 lat, tj. w okresie bezpośrednio poprzedzającym przejście na emeryturę.

Wysoki odsetek przedstawicieli obu tych grup w ogóle osób bezrobotnych może świadczyć o występowaniu niedopasowania rynku pracy do kwalifikacji i kompetencji pracowników, o charakterze strukturalnym.

W Opolu Lubelskim najliczniejszymi grupami wiekowymi wśród osób bezrobotnych były osoby w wieku 25-35 lat (108) oraz powyżej 55 lat (84). O ile pierwsza z wymienionych grup była najliczniejszą również w roku 2012, o tyle w przypadku drugiej nastąpiła radykalna zmiana pozycji, z najmniej licznej, do drugiej pod względem liczebności. Z punktu widzenia planowanych działań rewitalizacyjnych konieczne jest zatem ich sprofilowanie z uwzględnieniem tych, zidentyfikowanych tendencji.

Odsetek osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w skali całego miasta wyniósł w 2015 r. niecałe 15 %. W skali miasta za najwyższe wartości wskaźnika odpowiadała rozproszona grupa jednostek w centralnej części miasta. Były to: Armii Krajowej, Działkowa, Kaliszańska, Kolejowa, Konarskiego, Łąkowa, Nadstawna, Nowoprojektowana, Partyzancka, Polna, Przedmieście, Przemysłowa, Sosnowa, Szkolna, Szpitalna, Ściegiennego, Ściegiennego, Willowa, Witosa.

Pomimo spadku liczby najmłodszych bezrobotnych w skali całego miasta o blisko 50% w latach 2012-2015 w niektórych jednostkach nastąpił wzrost tej grupy bezrobotnych. Do takich

zaliczają się: Kaliszańska, Kolejowa, Łąkowa, Nadstawna, Piłsudskiego, Przedmieście, Puławska, Stary Rynek, Szkolna, Ściegiennego, Wyszyńskiego, Zagrody,

Drugą, szczególną grupą osób bezrobotnych są osoby w wieku powyżej 55 lat. Ze względu na wymagania rynku pracy osobom takim najczęściej bardzo trudno jest podjąć pracę po jej utracie, nawet pomimo posiadania określonych kwalifikacji i doświadczenia zawodowego.

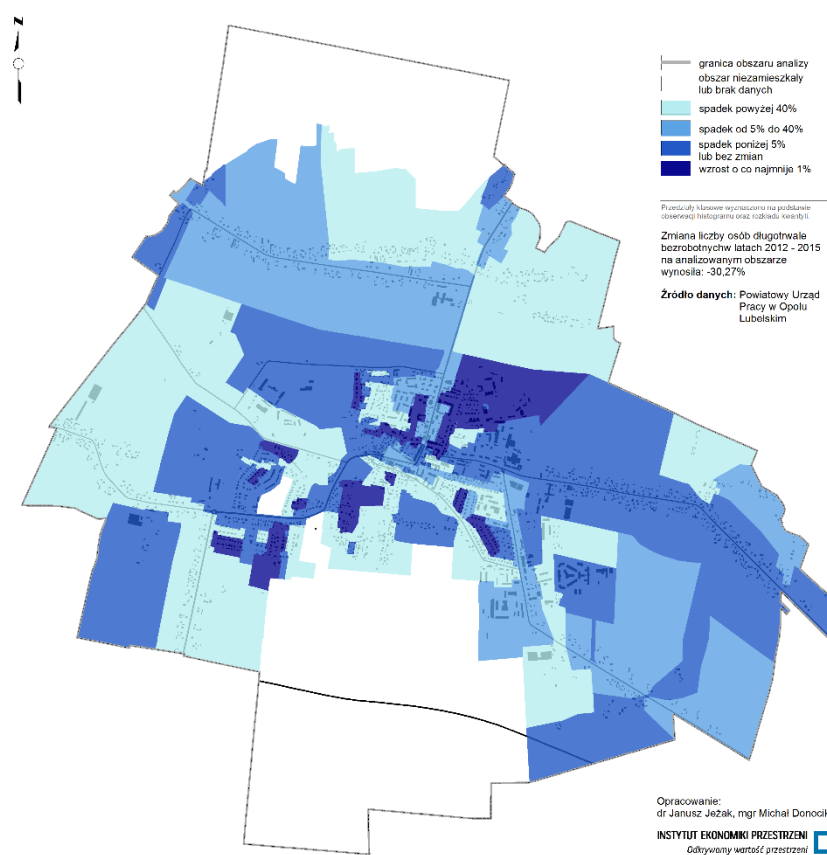
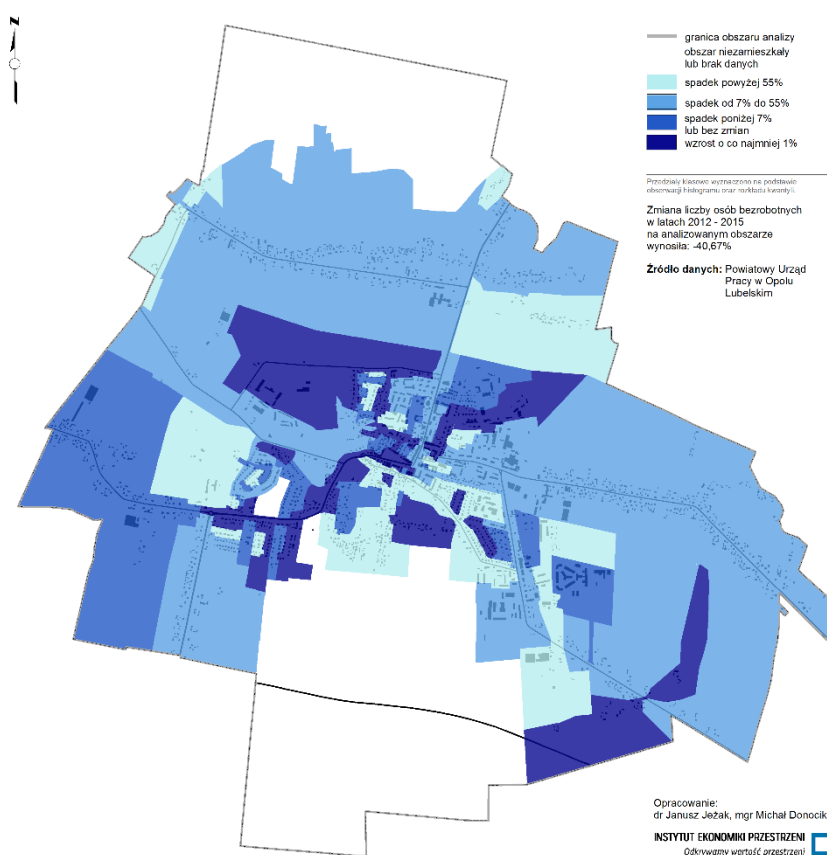
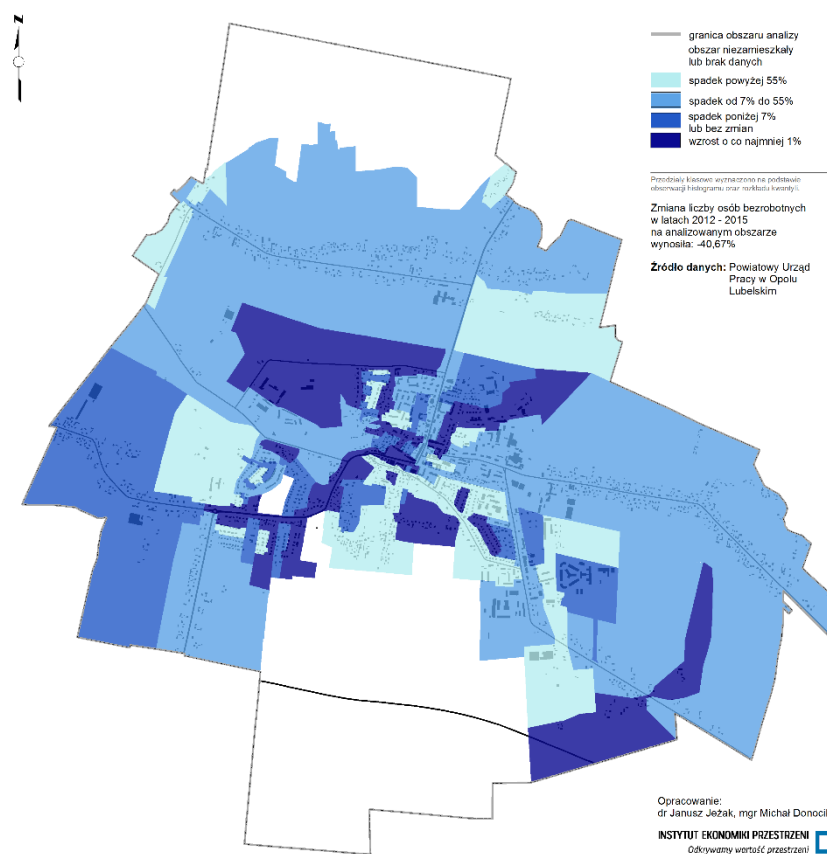
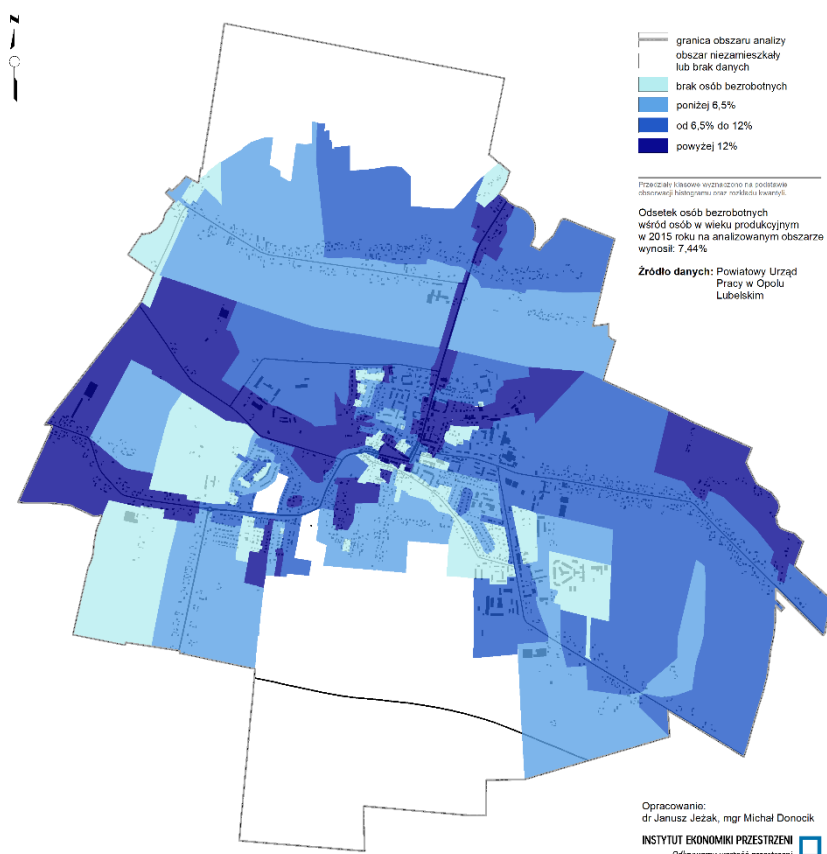
Rozkład odsetka osób w wieku powyżej 55 lat w ogóle osób bezrobotnych wykazuje w skali miasta wyraźnie wyższe wartości w:

- części obszaru śródmieścia tj. jednostkach: Kraszewskiego, Lipowa, Lubelska, Piekarska, Rzemieślnicza, Stary Rynek, Targowa.
- jednostkach o zabudowie jednorodzinnej tj.: Fabryczna, Kaliszańska, Nadstawna, Przemysłowa, Szkolna, Zagrody.
- pojedynczych jednostkach spoza powyższych obszarów:
- 600-lecia, Broniewskiego, Garbarska, Garbarska, Józefowska, Piaskowa, Popijarska, Przedmieście, Sikorskiego.

W przeciwieństwie do tendencji zauważalnych w przypadku bezrobocia wśród osób młodych, bezrobocie w najwyższej grupie wiekowej wykazywało w latach 2012-2015 bardzo silną tendencję rosnącą. Wzrost ten wyniósł w tym okresie blisko 30%, co w pewnej mierze jest związane z procesami starzenia się społeczeństwa. Niezależnie od uwarunkowań natury demograficznej jest to z całą pewnością sytuacja niepokojąca. Zwłaszcza, że we wszystkich pozostałych grupach wiekowych w tym samym okresie nastąpił silny, spadek liczby bezrobotnych, przekraczający w wartościach względnych niekiedy nawet 45 %. Grupa osób bezrobotnych w wieku powyżej 55 lat była jedyną, która odnotowała bezwzględny przyrost swojej liczby.

Dodatkowo, co istotne z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych, wzrost ten odbywał się w przestrzeni miasta w sposób selektywny. Wartości wyższe od poziomu przeciętnego dla miasta (tj. >29%) charakteryzowały głównie:

- zwarty obszar centrum miasta: 25-lecia PRL, Kraszewskiego, Lipowa, Lubelska, Nowa, Nowy Rynek, Puławska, Rzemieślnicza, Stary Rynek, Targowa-
- obszary zabudowy jednorodzinnej: Fabryczna, Kaliszańska, Nadstawna, Szkolna, Wiejska, Zagrody.

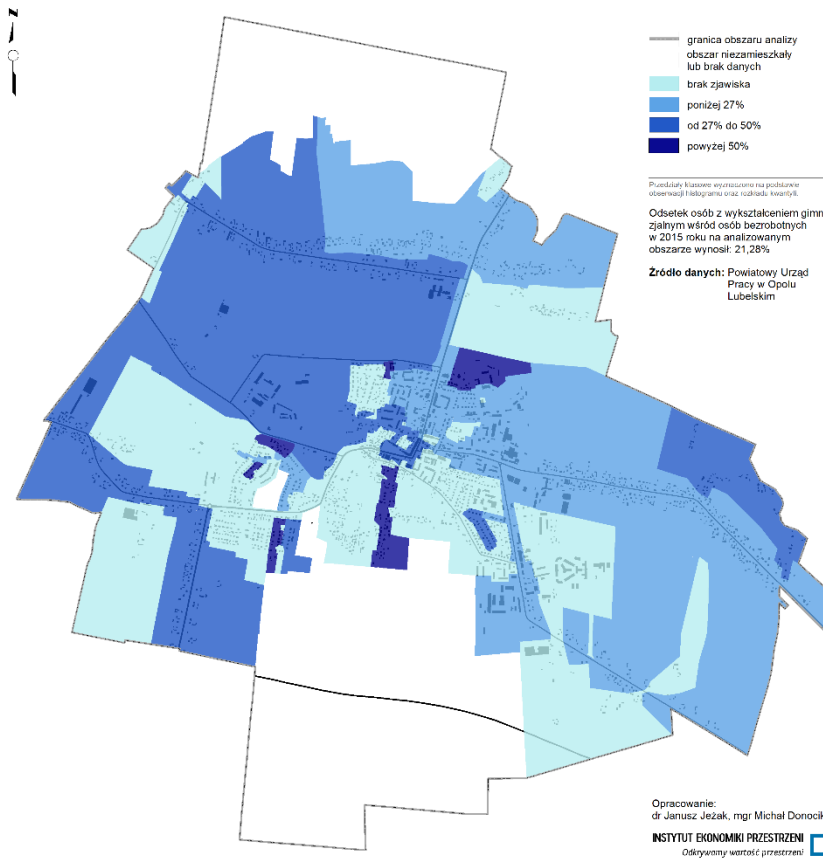
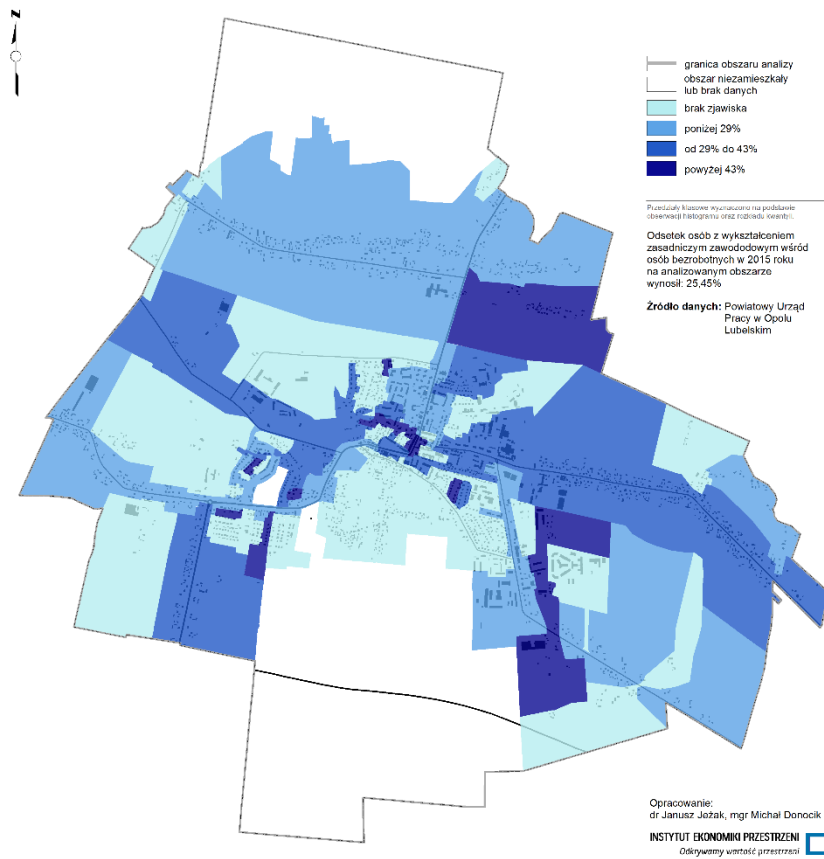
◀ Rys. IV.2.7. Odsetek osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r.

▶ Rys. IV.2.8. Odsetek osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w 2015 r.

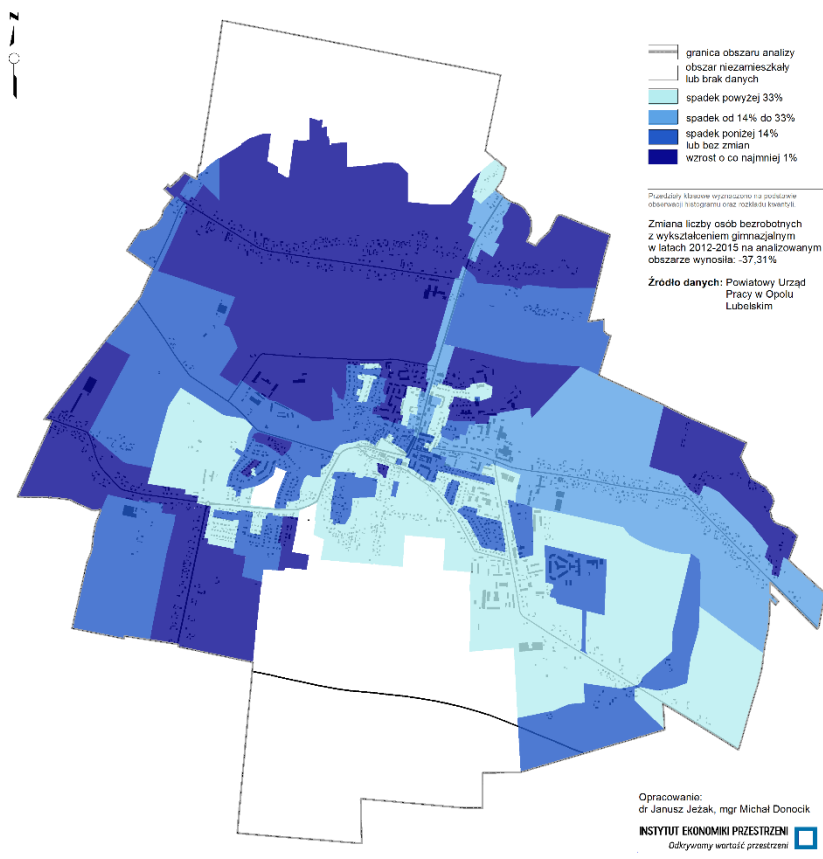
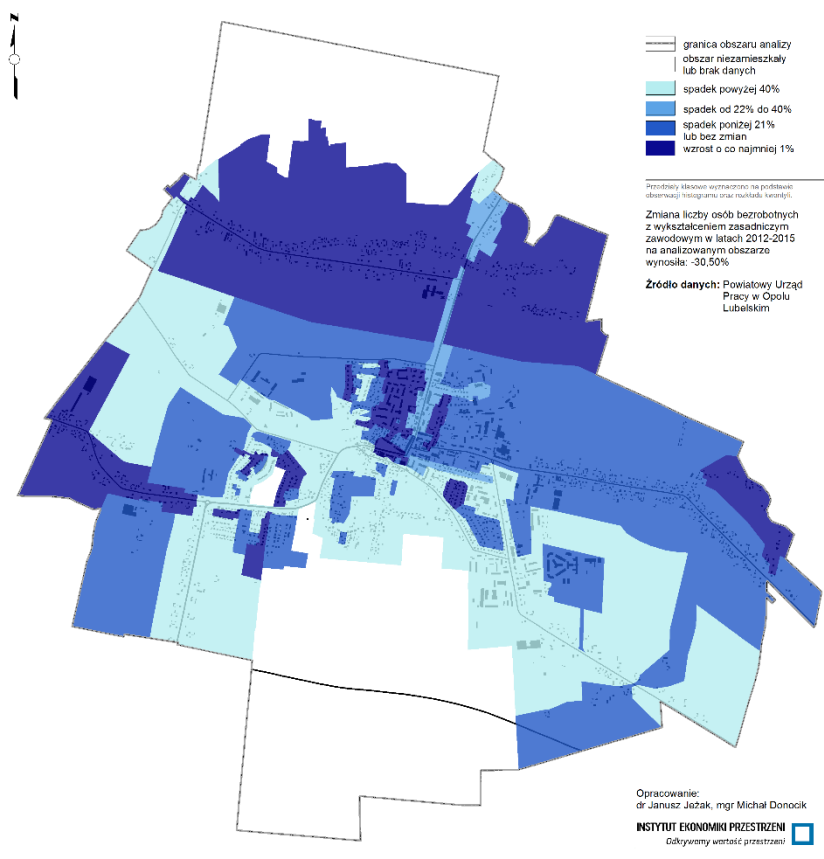
◀ Rys. IV.2.9. Zmiana liczby bezrobotnych w latach 2012-2015

▶ Rys. IV.2.10. Zmiana liczby długotrwale bezrobotnych w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

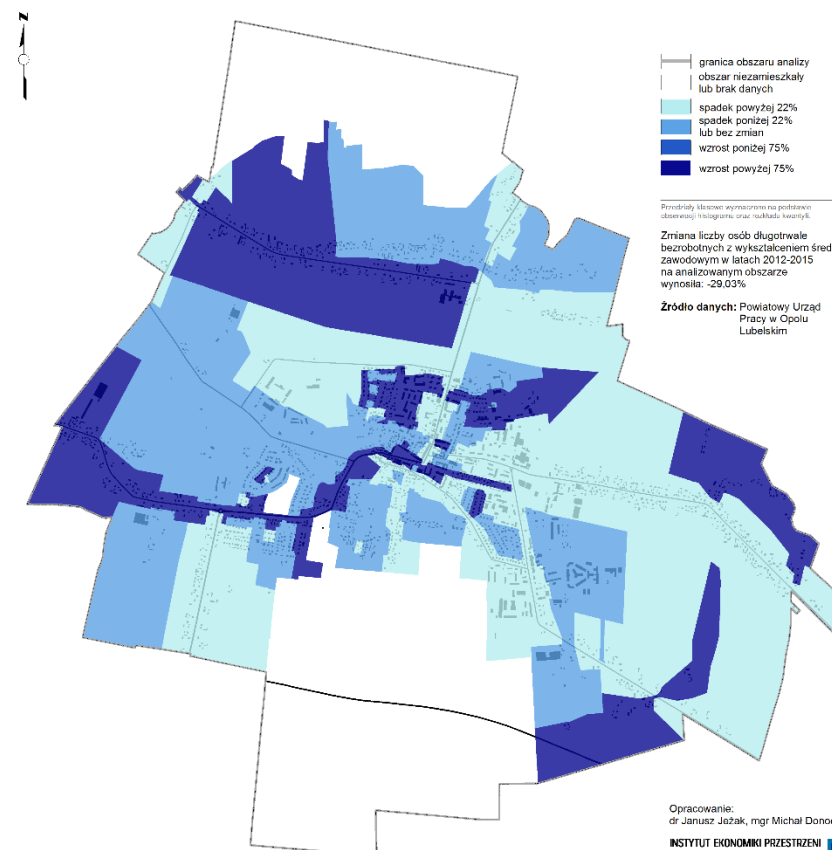
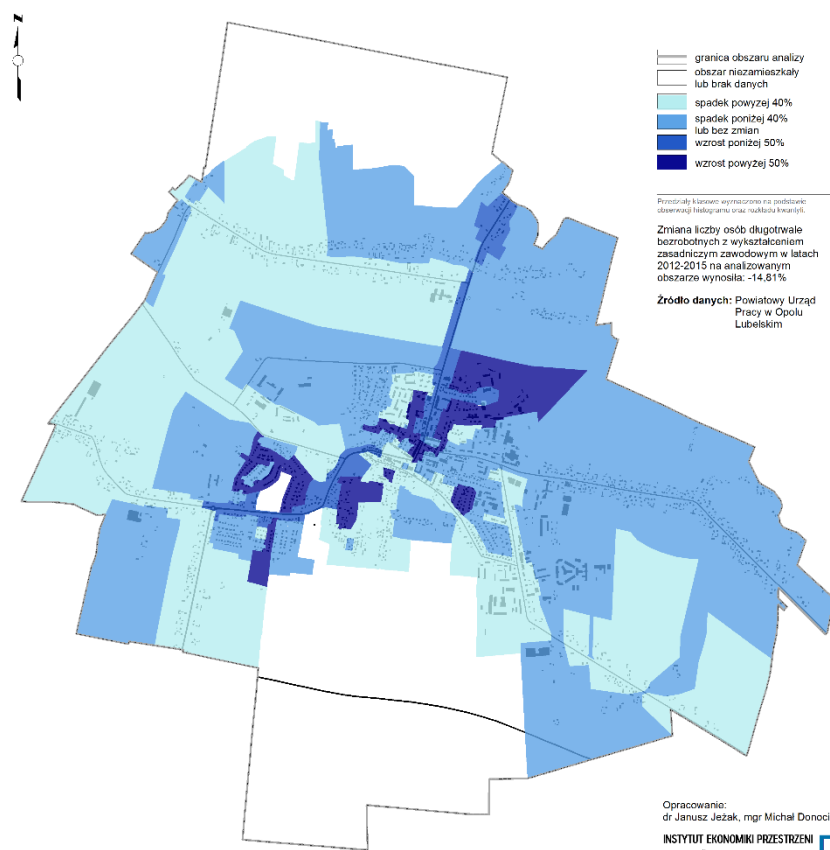

◀ Rys. IV.2.11. Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób bezrobotnych w 2015 r.
▶ Rys. IV.2.12. Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

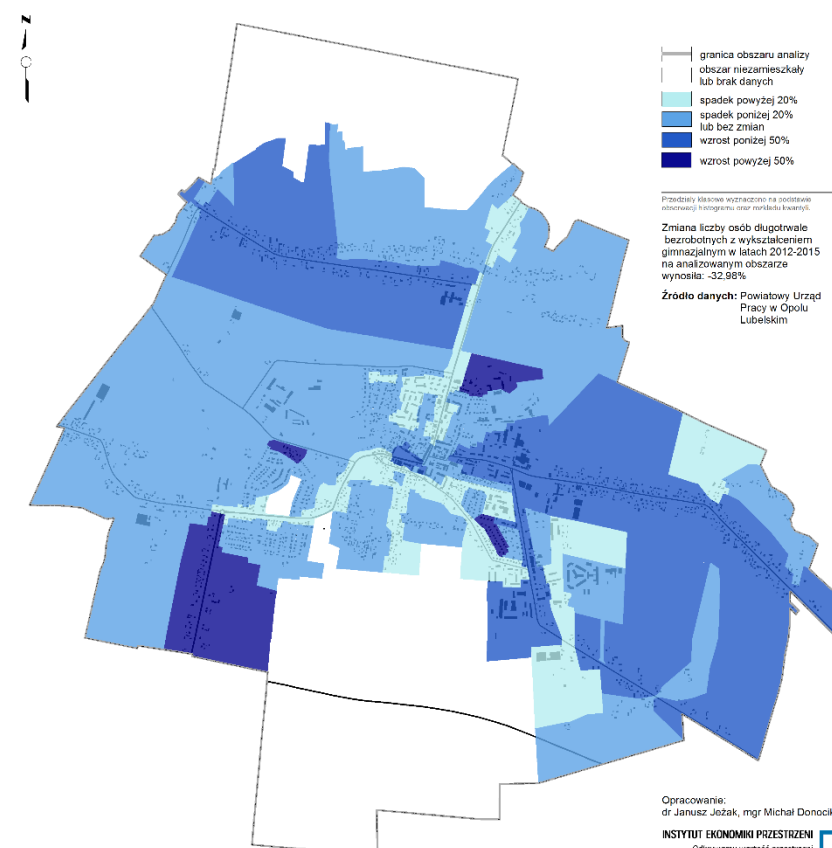
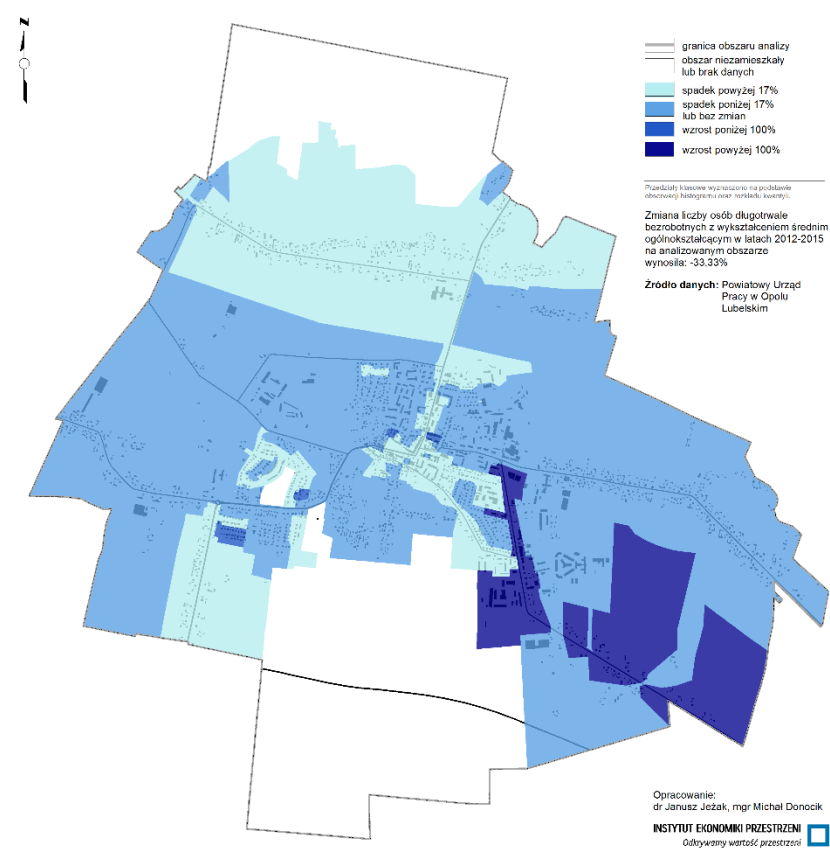
◀ Rys. IV.2.13. Zmiana liczby osób bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym w latach 2012-2015
▶ Rys. IV.2.14. Zmiana liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

◀ Rys. IV.2.15. Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym w latach 2012-2015

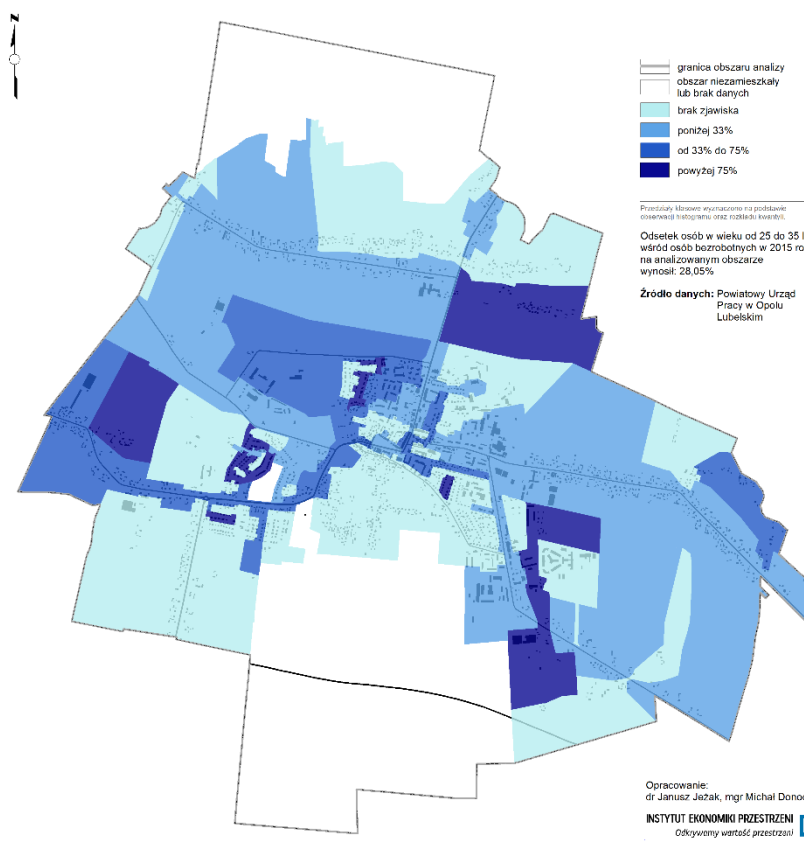
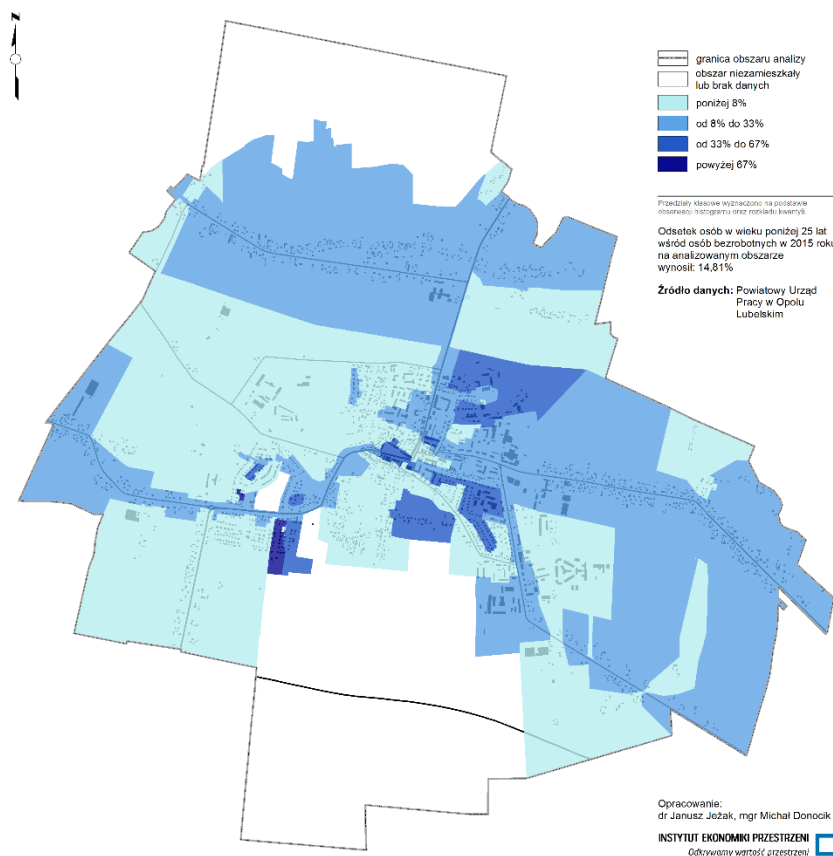
▶ Rys. IV.2.16. Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem średnim zawodowym w latach 2012-2015

◀ Rys. IV.2.17. Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym w latach 2012-2015

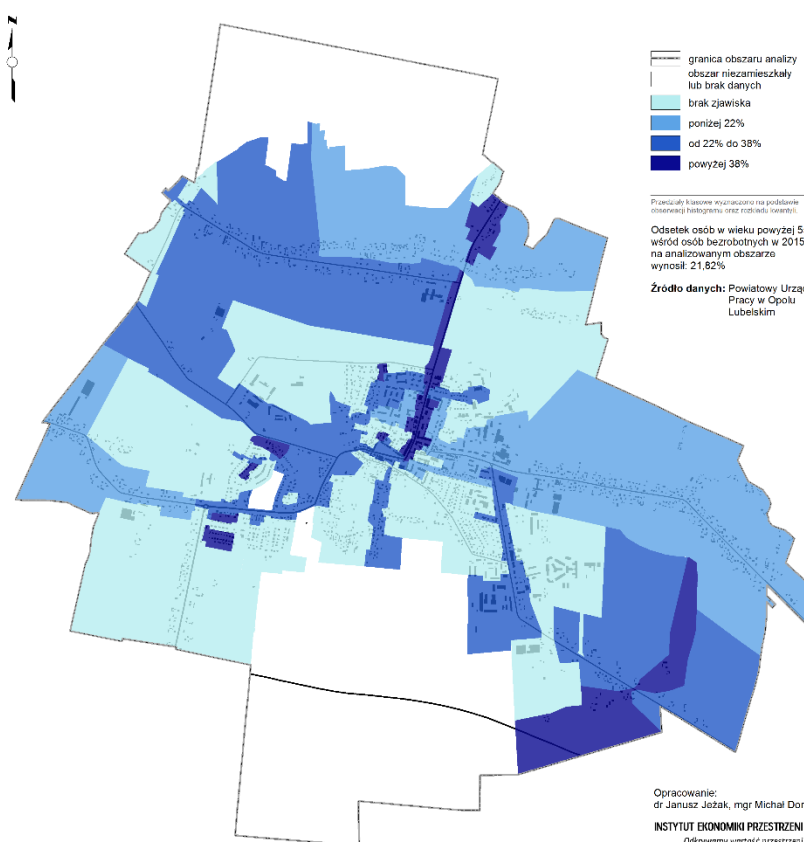
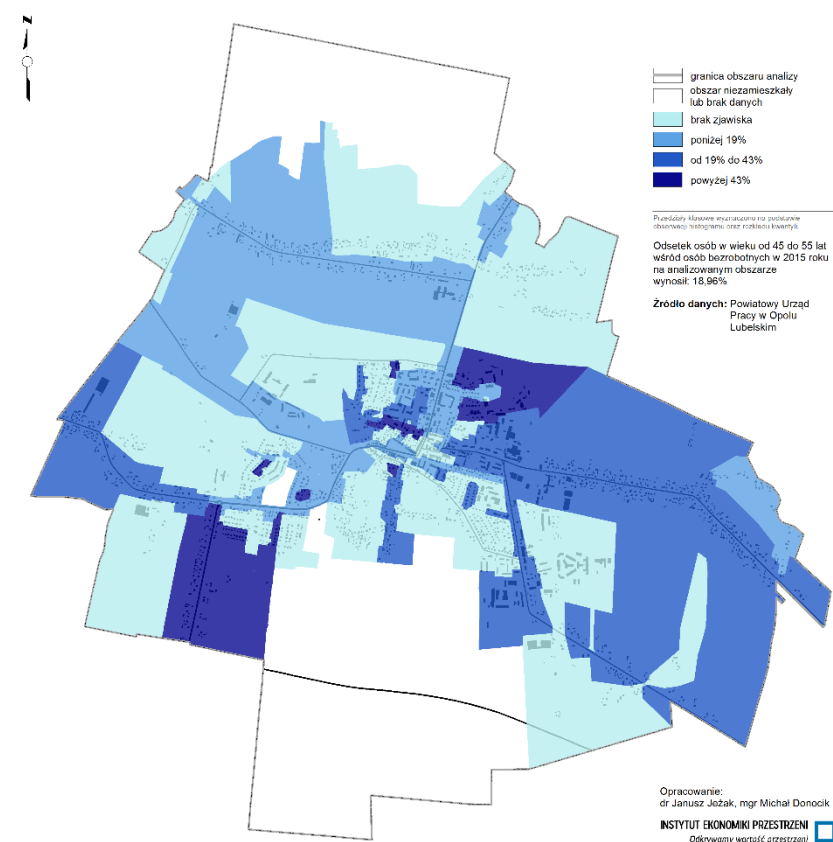
▶ Rys. IV.2.18. Zmiana liczby osób długotrwale bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

◀ Rys. IV.2.19. Odsetek osób w wieku poniżej 25 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

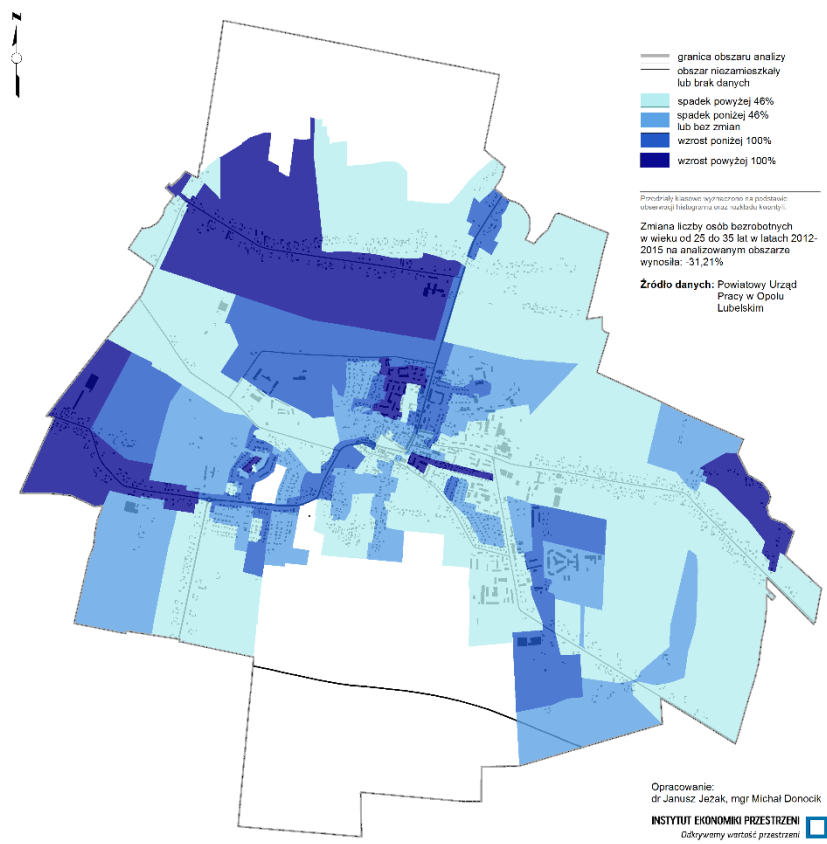
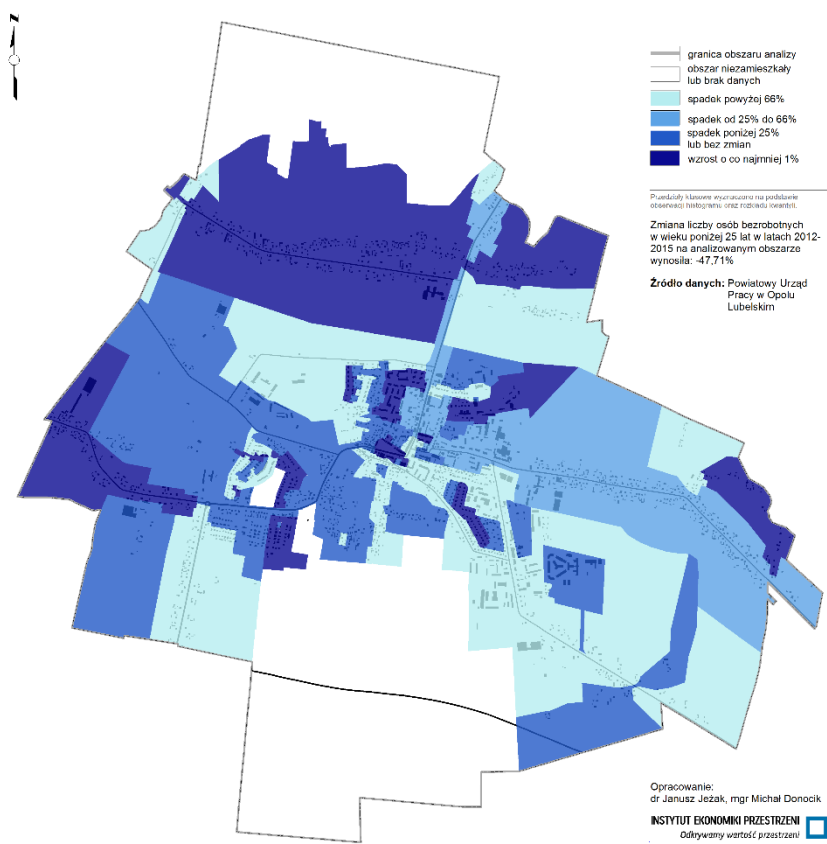
▶ Rys. IV.2.20. Odsetek osób w wieku od 25 lat do 35 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

◀ Rys. IV.2.21. Odsetek osób w wieku od 45 lat do 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

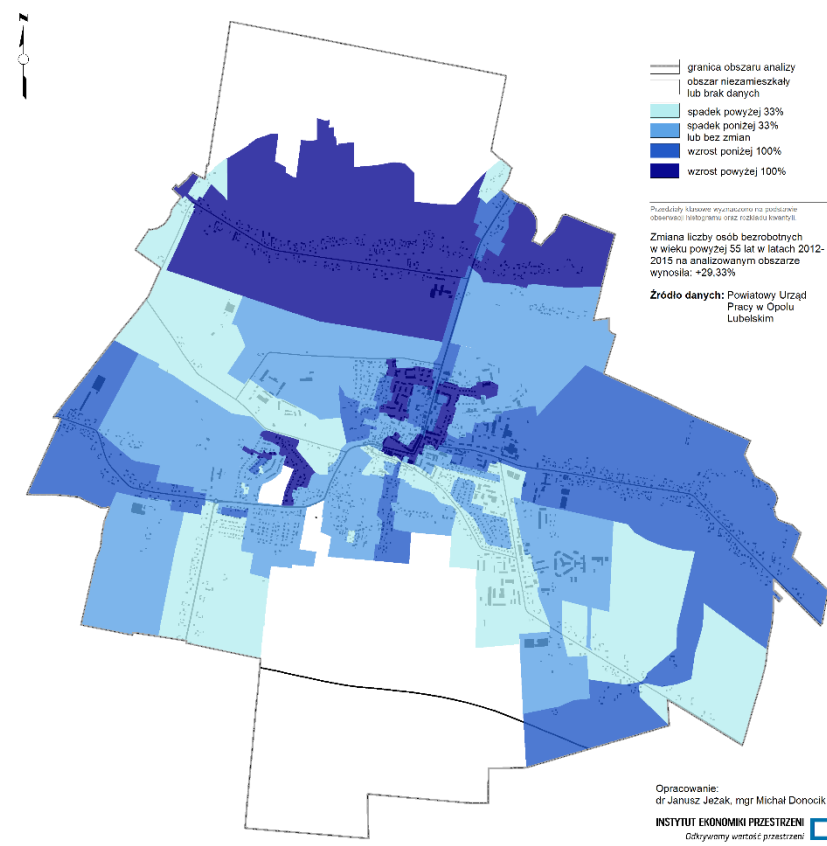
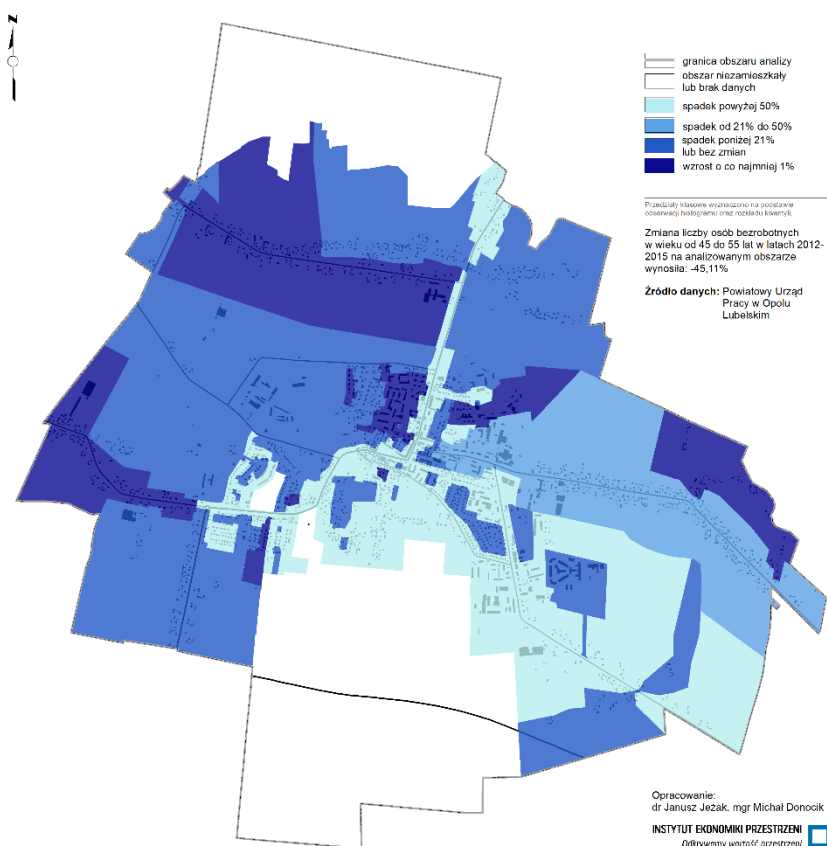
▶ Rys. IV.2.22. Odsetek osób w wieku powyżej 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

◀ Rys. IV.2.23. Zmiana liczby osób w wieku poniżej 25 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

▶ Rys. IV.2.24. Zmiana liczby osób w wieku od 25 lat do 35 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

◀ Rys. IV.2.25. Zmiana liczby osób w wieku od 45 lat do 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

▶ Rys. IV.2.26. Zmiana liczby osób w wieku powyżej 55 lat wśród osób bezrobotnych w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

2.1.3. Ubóstwo

Praktycznym sposobem identyfikowania terytorialnego rozkładu problemu ubóstwa jest zbadanie terytorialnego rozkładu miejsca zamieszkania beneficjentów świadczeń pomocy społecznej. Zgodnie z przepisami prawa, pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W przypadku analizowanego obszaru informacje z tego zakresu zostały dostarczone przez Ośrodek Pomocy Społecznej. Ich zakres umożliwił zarówno opis stanu najbardziej aktualnego (status quo), odpowiadającego stanowi na rok 2015, jak również porównanie dynamiki zachodzących procesów poprzez porównanie zmian w latach 2012-2015.

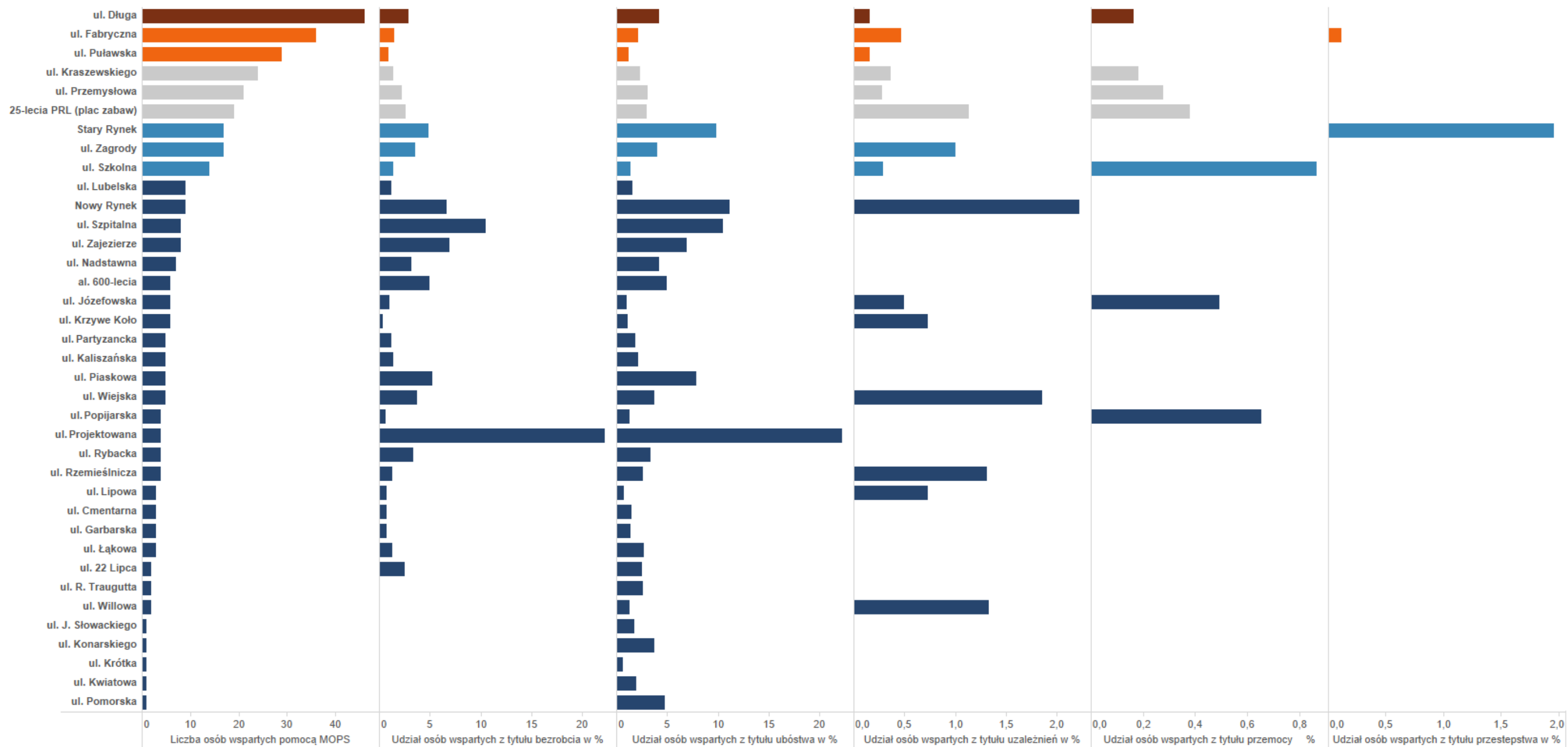
Na potrzeby niniejszego opracowania analizie poddano następujące elementy składające się na system pomocy społecznej na terenie miasta:

1. Zasiłki ogółem, w tym:
 - a. W podziale ze względu na charakter zasiłku:
 - i. zasiłki stałe,
 - ii. zasiłki okresowe.
 - b. W podziale ze względu na powód przyznania pomocy:
 - i. Ubóstwo,
 - ii. Bezrobocie,
 - iii. Uzależnienia.
2. Pomoc dla dzieci w wieku szkolnym:
 - a. Dożywianie dzieci,
 - b. tzw. wyprawka szkolna,
 - c. Dofinansowanie podręczników szkolnych.
3. Wsparcie ze względu na przemoc w rodzinie.

W analizowanym okresie najliczniej występującym powodem wsparcia udzielonego przez OPS było ubóstwo. Nieznacznie tylko mniej licznym powodem było bezrobocie.

fot. Roman Bodnarchuk

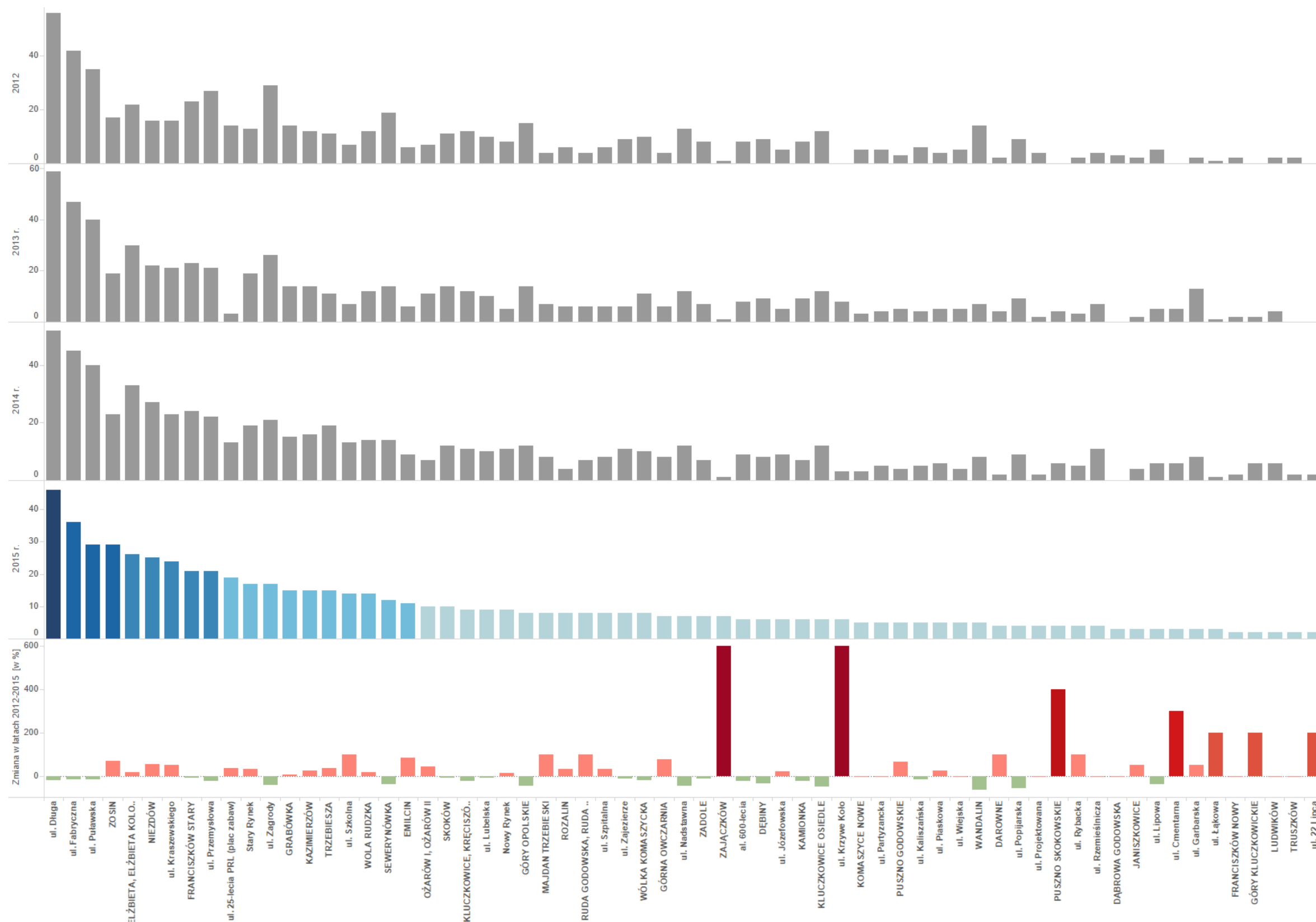

Rys. IV.2.27. Rozkład beneficjentów Ośrodka Pomocy Społecznej uwzględniający powody wsparcia na terenie miasta Opole Lubelskie

Udział beneficjentów wśród mieszkańców analizowanej jednostki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

DIAGNOZA SŁUŻĄCA WYZNACZANIU OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I OBSZARU REWITALIZACJI

Rys. IV.2.28. Zmiany rozkładu beneficjentów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w latach 2012-2015

Wzrost, spadek w analizowanych jednostkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

W porównaniu do wielkości ośrodka, znaczącym powodem wsparcia były także różnego rodzaju uzależnienia (alkoholizm, narkomania). W przeciwieństwie do dwóch wymienionych na początku powodów wsparcia, które odnotowały w tym okresie pewien spadek, w przypadku uzależnień nie nastąpiła zauważalna zmiana.

Zasiłki ogółem

Liczba zasiłków ogółem na terenie miasta kształtowała się w latach 2012-2015 na stabilnym poziomie nieznacznie przekraczającym 300. Obszar wiejski charakteryzował się nieznacznie wyższą liczbą przyznawanych zasiłków. Kształtowała się ona pomiędzy 330 a 400.

Maksymalne wartości wskaźnika liczby zasiłków ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców osiągały jednostki ścisłego centrum miasta (Stary Rynek i Projektowana) oraz sołectwo Janiszkowice i przekraczały poziom 200 osób na 1 tys. mieszkańców. Maksymalną wartość odnotowano w tym przypadku na obszarze wiejskim i wyniosła ona aż 375 zasiłków na 1 tys. mieszkańców. W przedziale pomiędzy 100 a 200 osób otrzymujących zasiłki na 1 tys. mieszkańców znajdowały się jeszcze:

- na terenie miasta, jednostki: 600-lecia, Nowy Rynek, Szpitalna, Traugutta, Zajezerze.
- na obszarze wiejskim, miejscowości: Trzebieszka oraz Zosin.

W mieście wyraźnie zarysowuje się również obszar wysokich wartości analizowanego wskaźnika bezpośrednio na południe od historycznego centrum miasta obejmujący ulice: Cmentarna (53,4) i Długa (75,4). Zauważalna jest także koncentracja liczby przyznawanych świadczeń w zachodniej części miasta (ulica Dolna). W tym przypadku należy pamiętać, że jakkolwiek jest to jednostka duża powierzchniowo, to jednak równocześnie o niskiej, w skali miasta, gęstości zaludnienia. Innymi słowy, o wysokiej wartości wskaźnika decydują w jej przypadku pojedyncze przypadki przyznania zasiłków. Po przeliczeniu na niewielką liczbę zamieszkujących je osób daje to bardzo wysoki poziom koncentracji zjawiska. Pozostałe ulice o wyraźnej koncentracji analizowanego zjawiska (powyżej 50 na 1 tys. mieszkańców) to: 22 lipca, 25-lecia PRL, Piaskowa, Rybacka, Wiejska oraz Zagrody.

W przypadku jednostek wiejskich ten sam, znaczący poziom natężenia zjawiska odnotowały takie jednostki jak: Dębiny, Emilcin, Góry Opolskie, Komasyce Stare, Majdan Trzebieski, Niezdów, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Sewerynowka, Skoków, Wola Rudzka, Wólka Komasycka, Wrzelowiec, Zadole, Zajęczków.

Niższy poziom natężenia zjawiska od wymienionych powyżej, ale w dalszym ciągu wysoki reprezentują duże obszarowo jednostki związane z osadnictwem jednorodzinnym o charakterze

wiejskim wchodzącym obecnie w granice miasta. Jednostki te występują w północnej i wschodniej części miasta i są to: Fabryczna, Przemysłowa, Rybacka i Zagrody. Podobny poziom zjawiska charakteryzuje zwarty obszar północnej części śródmieścia Opolu Lubelskiego tj. ulice: Kraszewskiego, Lubelska, Rzemieślnicza.

Znacząca część miasta odnotowała brak udzielanych przez OPS zasiłków ogółem lub też bardzo niski ich poziom. Do takich obszarów należały ulice:

W zabudowie jednorodzinnej, skoncentrowane głównie w południowej części miasta tj.: Batalionów Chłopskich, Broniewskiego, Buczka, Nowoprojektowana, Polna, Południowa, Sawickiej, Sikorskiego, Ściegiennego.

Położone na północ od obszaru wysokiej koncentracji zjawiska Stary-Nowy Rynek, tj. ulice: Cicha, Ogrodowa, Piekarska, Piłsudskiego, Słoneczna, Strażacka.

Na obszarze wiejskim nie odnotowano żadnych udzielonych przez OPS zasiłków w miejscowościach: Grabówka, Stanisławów, Wandalin-Widły, Wrzelowiec-Kierzki.

Tab. IV.2.2. Klienci OPS w Opolu Lubelskim wg wybranych powodów wsparcia w latach 2012-2015

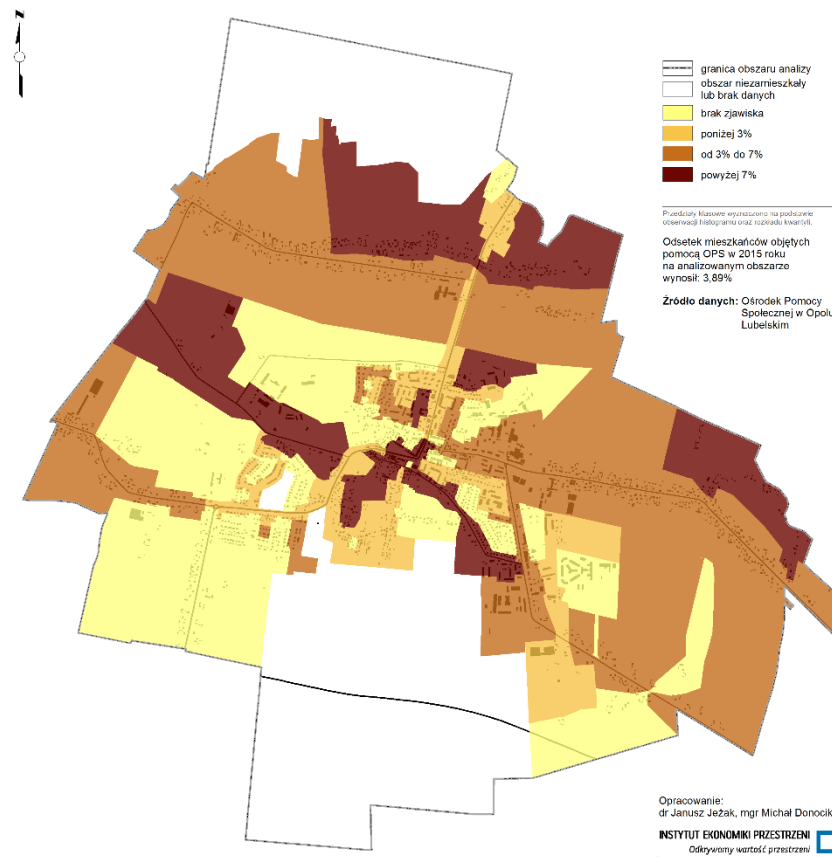
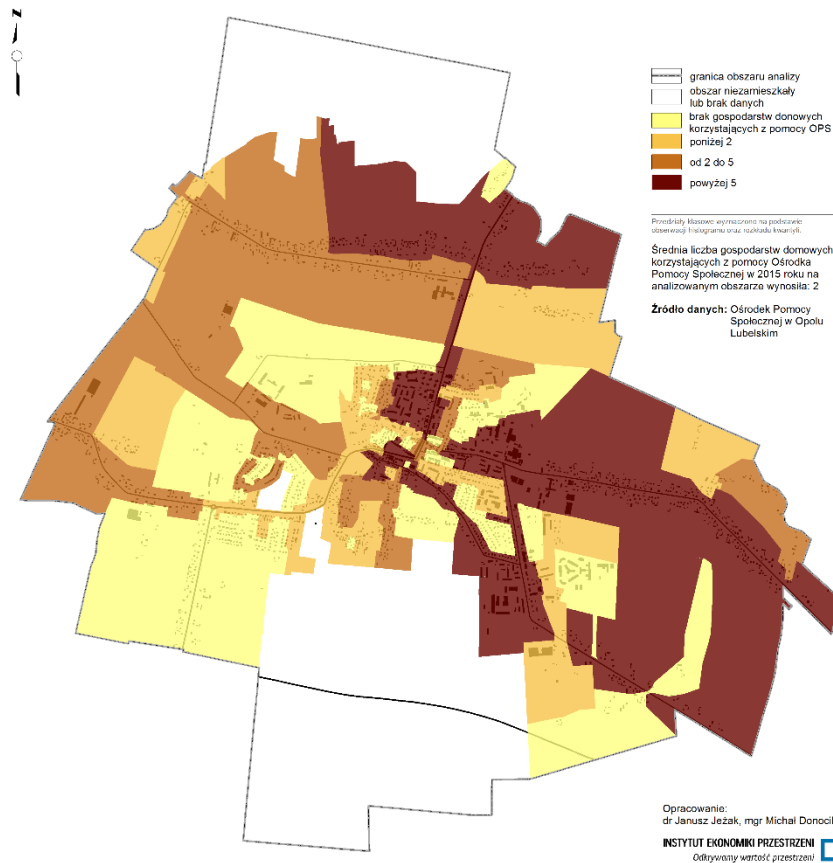
Powód wsparcia	Lata											
	2012			2013			2014			2015		
	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina
Ubóstwo	185	158	343	193	172	365	204	176	380	178	164	342
Bezrobocie	159	113	272	150	126	276	155	139	294	126	126	252
Uzależnienie	24	20	44	24	20	44	28	25	53	23	25	48
Przemoc w rodzinie	2	7	9	4	2	6	7	8	15	6	7	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Tab. IV.2.3. Zasiłki OPS w Opolu Lubelskim wg rodzaju zasiłku w latach 2012-2015

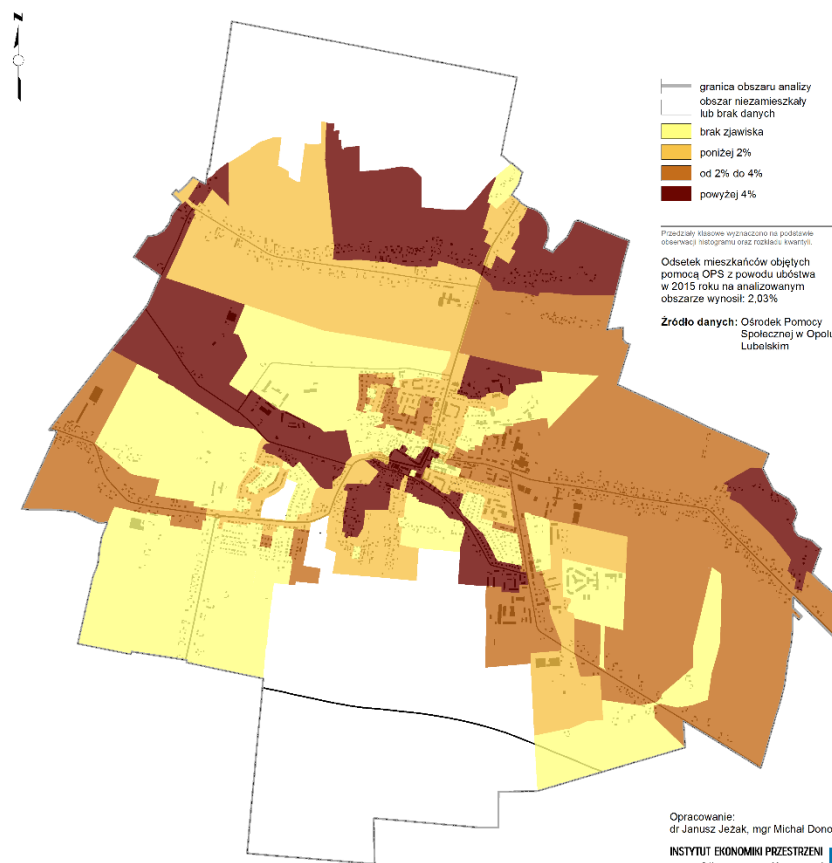
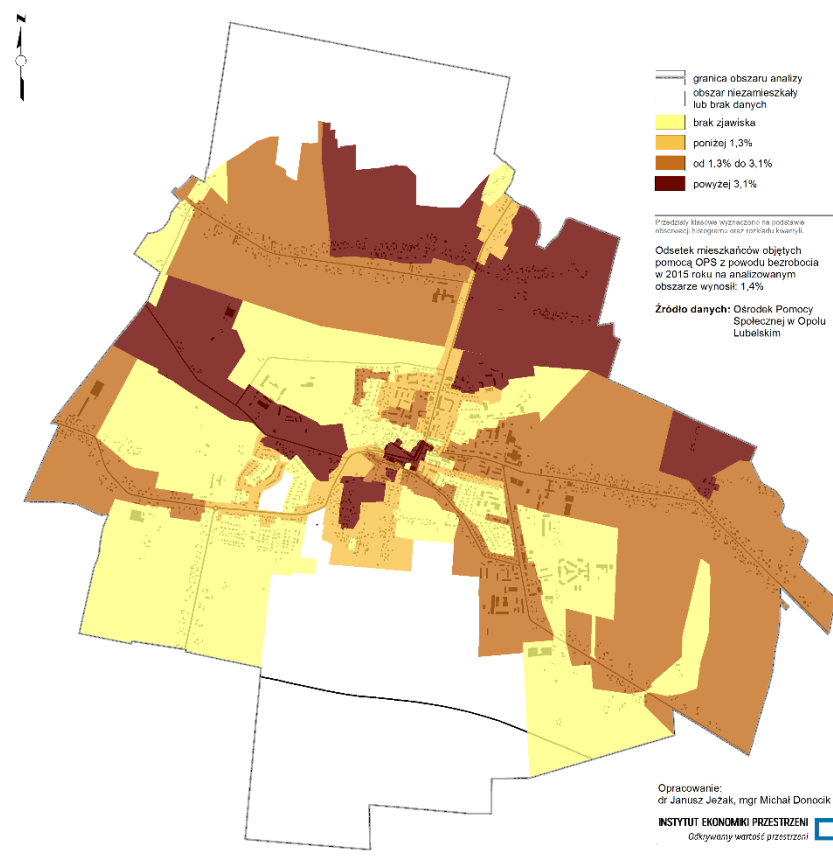
rodzaj zasiłku	Lata											
	2012			2013			2014			2015		
	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina	miasto	wieś	gmina
stałe	48	30	78	53	36	89	55	36	91	53	38	91
okresowe	135	126	261	154	148	302	156	152	308	134	145	279
celowe	187	109	296	181	120	301	165	132	297	154	127	281
dożywianie	101	137	238	111	151	262	111	138	249	108	149	257
ogółem	323	333	656	338	376	714	341	380	721	311	396	707

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

◀ Rys. IV.2.29. Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy OPS w 2015 r.

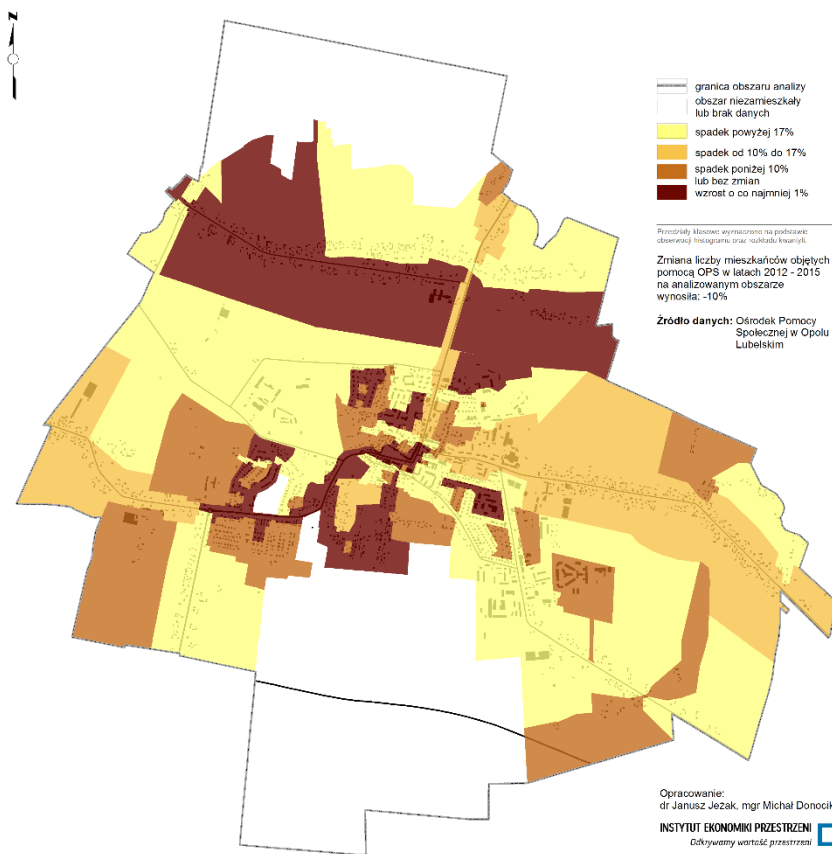
▶ Rys. IV.2.30. Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS w 2015 r.

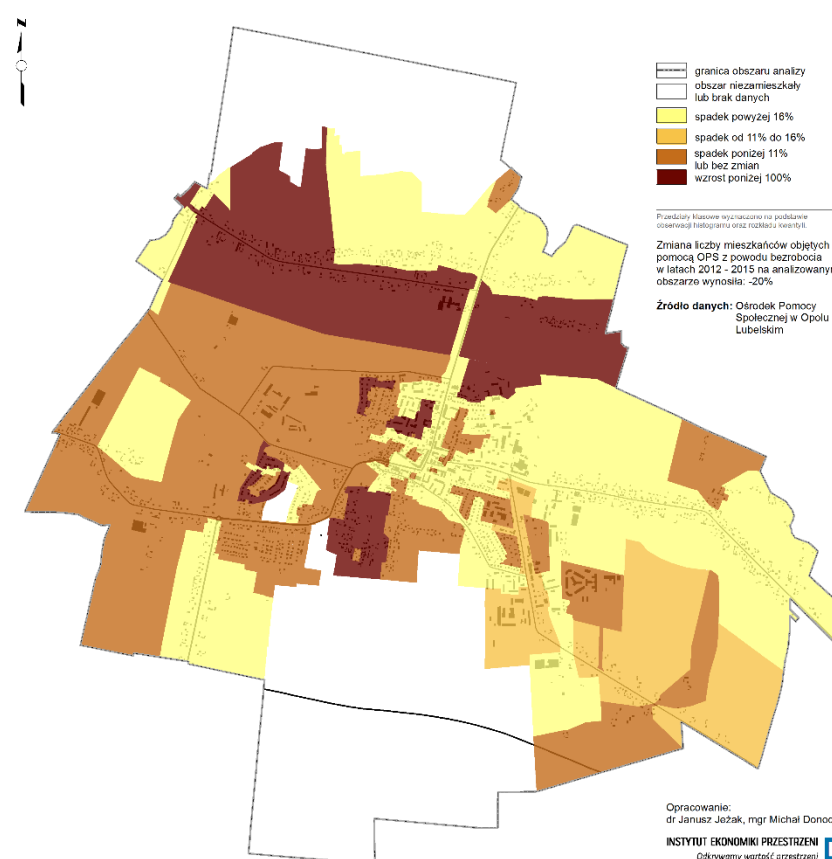
◀ Rys. IV.2.31. Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu bezrobocia w 2015 r

▶ Rys. IV.2.32. Odsetek mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu ubóstwa w 2015 r.

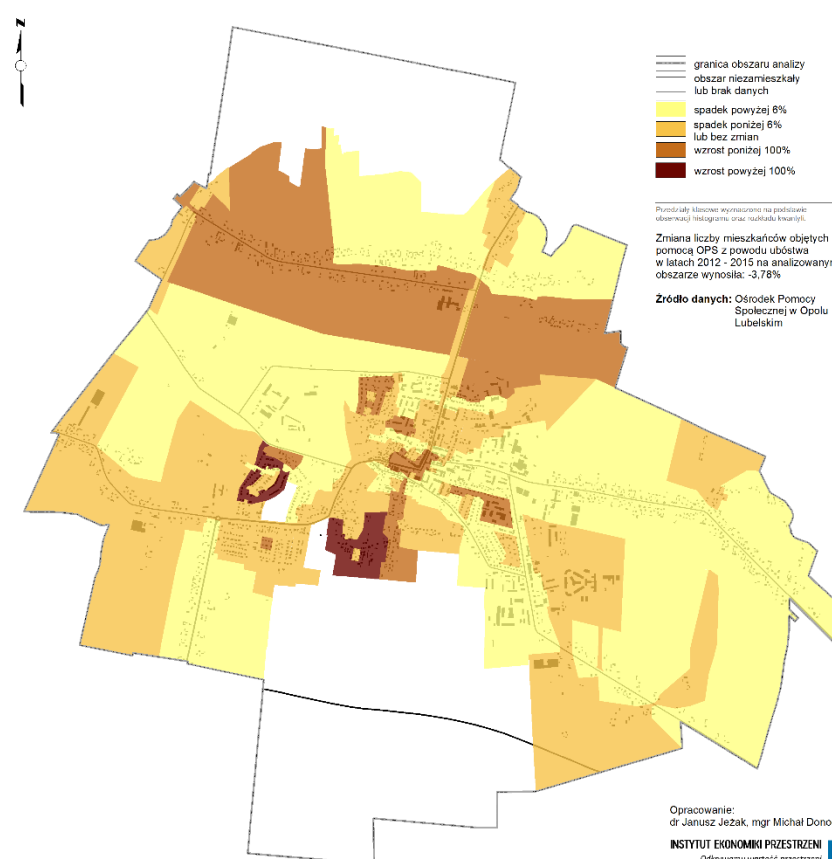
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

◀ Rys. IV.2.33. Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS w latach 2012-2015

◀ Rys. IV.2.34. Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu bezrobocia w latach 2012-2015

▶ Rys. IV.2.35. Zmiana liczby mieszkańców objętych pomocą OPS z powodu ubóstwa w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

Zasiłki stałe, okresowe i celowe

Liczba zasiłków stałych w Opolu Lubelskim kształtowała się w latach 2012-2015 na mniej więcej stałym poziomie ok. 50 osób. W przypadku obszaru wiejskiego, za wyjątkiem 2012 r., liczba ta była ustabilizowana pomiędzy 35 a 40. Zróżnicowanie wewnątrzmijskie koncentracji zasiłków stałych, okresowych i celowych nie przedstawia znaczących różnic w stosunku do obrazu zjawiska prezentowanego przez rozkład przestrzenny zasiłków ogółem w odniesieniu do liczby ludności. Obszary maksymalnego natężenia zjawiska pozostają bez większych zmian, różnice zaś dotyczą pojedynczych jednostek z poszczególnych klas wartości.

Na obszarze wiejskim najwyższe wartości wskaźnika liczby zasiłków stałych na 1 tys. mieszkańców (tj. powyżej 10) odnotowały miejscowości: Górna Owczarnia, Majdan Trzebieski, Sewerynowka, Wrzelowiec oraz Zadole.

Dynamika zmian w latach 2012-2015

Niepokojącym zjawiskiem była znacząca dynamika zmian zachodzących w analizowanym okresie lat 2012-2015. W tym czasie w grupie jednostek o najwyższym, procentowym wzroście wskaźnika liczby zasiłków przypadających na 1000 mieszkańców znalazła się grupa jednostek położonych w zewnętrznej strefie śródmieścia. Do takich należały ulice: 25-lecia PRL, Cmentarna, Krzywe Koło, Lipowa, Partyzancka, Rzemieślnicza, Słowackiego, Szpitalna.

Trend wzrostowy odnotowały również obszary o najwyższych wartościach wskaźnika liczby zasiłków na 1000 mieszkańców tj.: Długa, Nowy Rynek, Projektowana, Stary Rynek. Świadczy to o procesach utrwalania się negatywnych zjawisk społecznych i rosnącego uzależnienia mieszkańców tych obszarów od pomocy społecznej.

W przypadku obszaru wiejskiego co najmniej dwukrotny wzrost liczby zasiłków ogółem odnotowano w miejscowościach: Cwiętalka/Świdry, Darowne, Leonin, Majdan Trzebieski, Pusznio Skokowskie, Zajęczków.

Zasiłki ze względu na ubóstwo

Obraz zróżnicowania natężenia zjawiska ubóstwa na terenie miasta w bardzo wyraźny sposób nawiązuje do zróżnicowania wskaźnika liczby zasiłków ogółem przypadających na 1000 mieszkańców. Dynamika zjawiska dla lat 2012-2015 pokazuje wzrost analizowanego zjawiska na części z obszarów, które charakteryzowały się wysokim natężeniem tego wskaźnika. Najwyższe wartości przyrostu wskaźnika liczby zasiłków przyznawanych ze względu na ubóstwo odnotowano w jednostkach: Krzywe Koło oraz Cmentarna, a więc na obszarach o względnie niskich jego wartościach w 2015 r. Najbardziej niepokojące są jednak procesy wzmocnienia zjawiska ubóstwa

na terenach o wysokim stopniu jej natężenia. Do takich należą ulice: 22 lipca, Kraszewskiego, Nowy Rynek, Piaskowa, Rybacka, Słowackiego, Stary Rynek.

Na obszarach wiejskich wartości wskaźnika powyżej 40 odnotowano w względnie niewielkiej grupie 7 jednostek. Były to: Franciszków Stary, Janiszkowice, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Sewerynowka, Trzebieszka, Wola Rudzka, Zosin.

Wzrost liczby osób otrzymujących zasiłek z powodu ubóstwa o 100% i więcej, charakteryzował na obszarze wiejskim takie miejscowości jak: Góry Kluczkowickie, Cwiętalka/Świdry, Komaszycy Nowe, Darowne, Górna Owczarnia, Majdan Trzebieski, Janiszkowice, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Pusznio Skokowskie i Zajęczków.

Zasiłki ze względu na bezrobocie

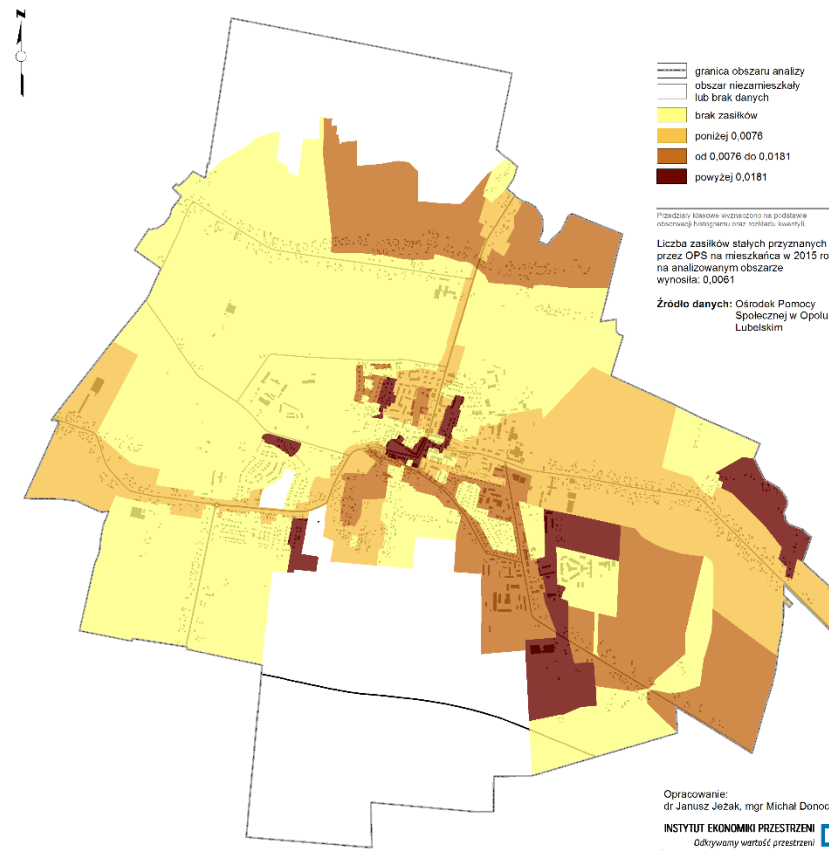
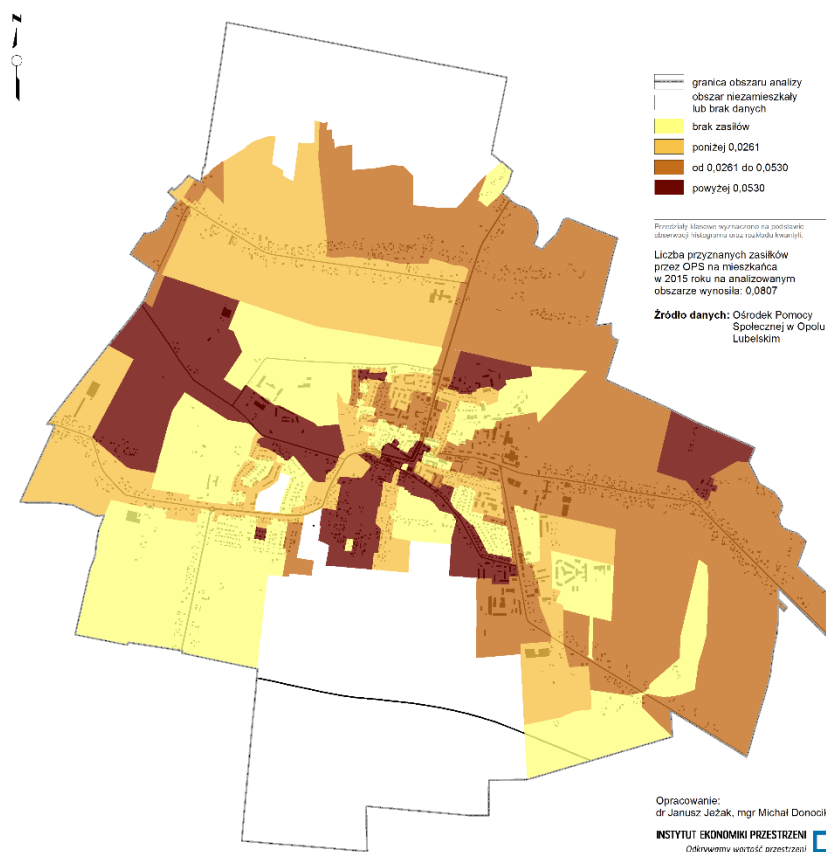
Najwyższy poziom wskaźnika liczby zasiłków przyznawanych ze względu na bezrobocie charakteryzuje następujące jednostki:

- ścisłego, historycznego centrum miasta (Nowy Rynek, Stary Rynek, Projektowana),
- niektóre jednostki o wiejskim charakterze zabudowy zarówno zwartej (Zagrody, Rybacka), jak i rozproszonej (Wiejska).
- 600-lecia i Zajezerze.

Grupa ta osiąga wartość wskaźnika na poziomie ponad dwukrotności wartości średniej dla miasta wynoszącej 1,3%. W przypadku obszaru wiejskiego gminy ten sam poziom natężenia zjawiska osiągnęły miejscowości: Franciszków Stary, Grabówka, Janiszkowice, Sewerynowka, Trzebieszka, Wola Rudzka i Zosin.

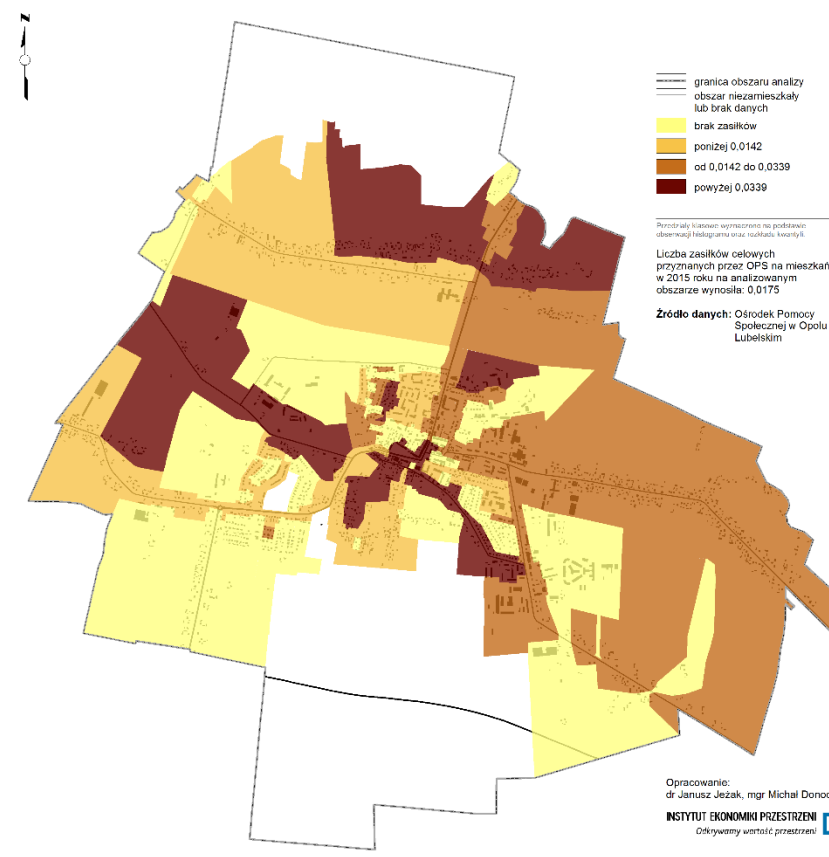
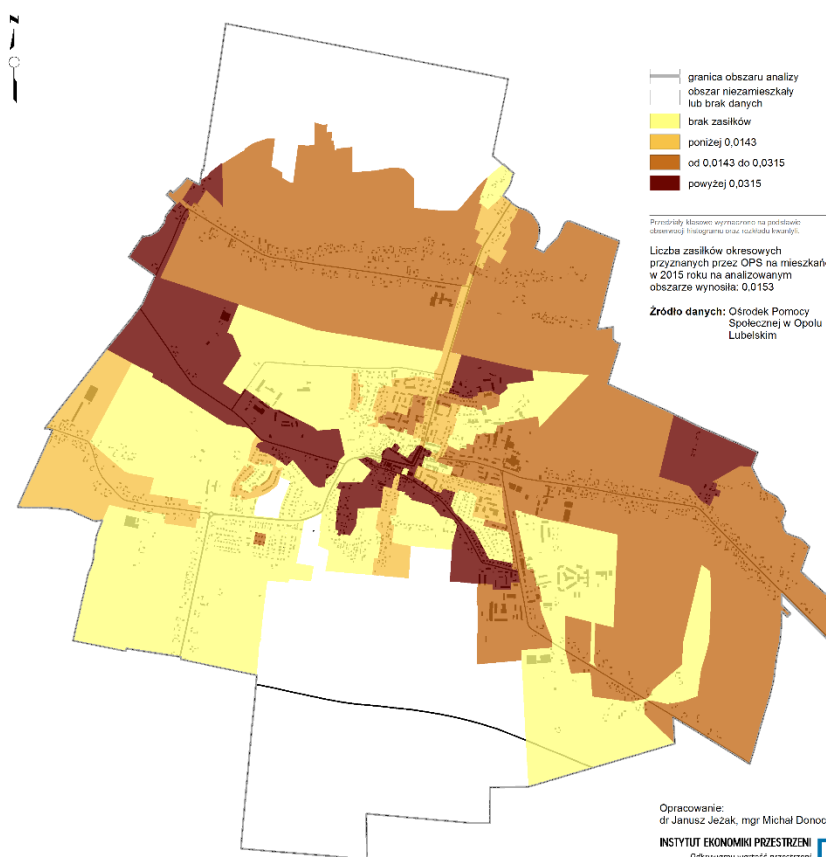
Powyżej wartości średniej dla całego miasta plasowała się:

- część dużych jednostek we wschodniej (ulice: Fabryczna, Przemysłowa), północnej (Zagrody) i zachodniej części miasta (Kaliszańska).
- niektóre jednostki centralnej części miasta tj.: 22 lipca, 25-lecia PRL, 600-lecia, Cmentarna, Kraszewskiego, Łąkowa.

◀ Rys. IV.2.36. Liczba przyznanych zasiłków przez OPS na mieszkańca w 2015 r.

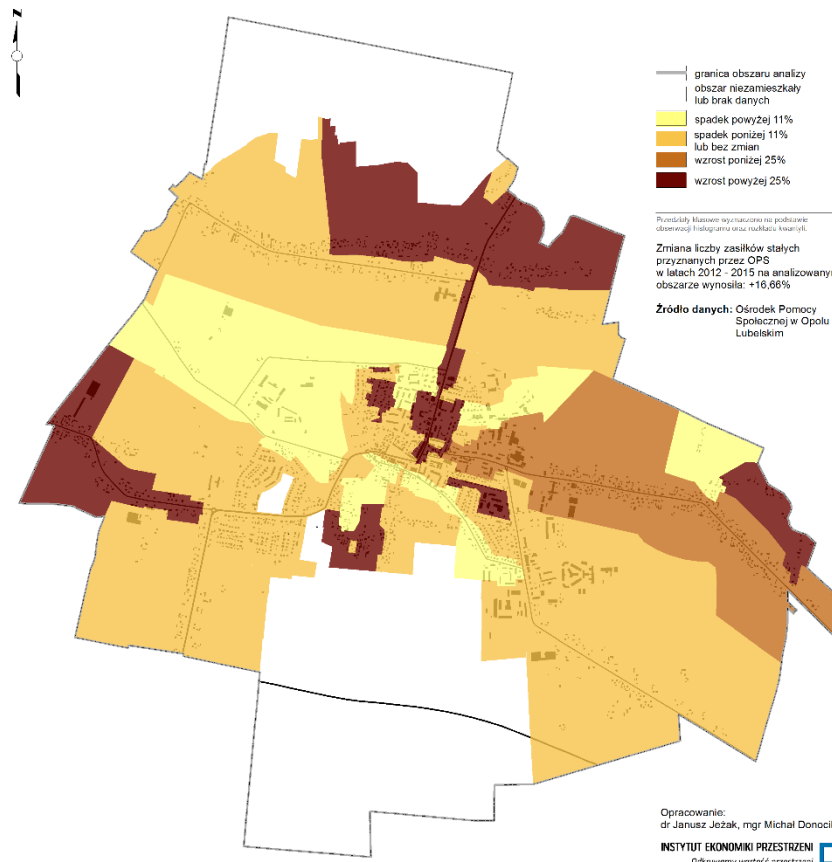
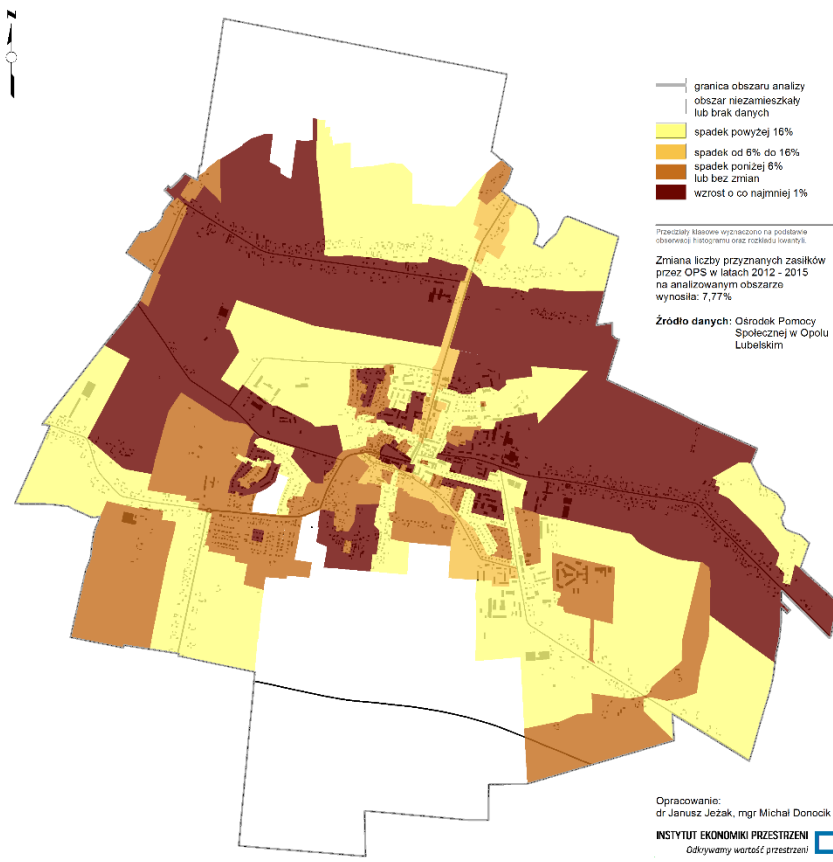
▶ Rys. IV.2.37. Liczba zasiłków stałych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r.

◀ Rys. IV.2.38. Liczba zasiłków okresowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r.

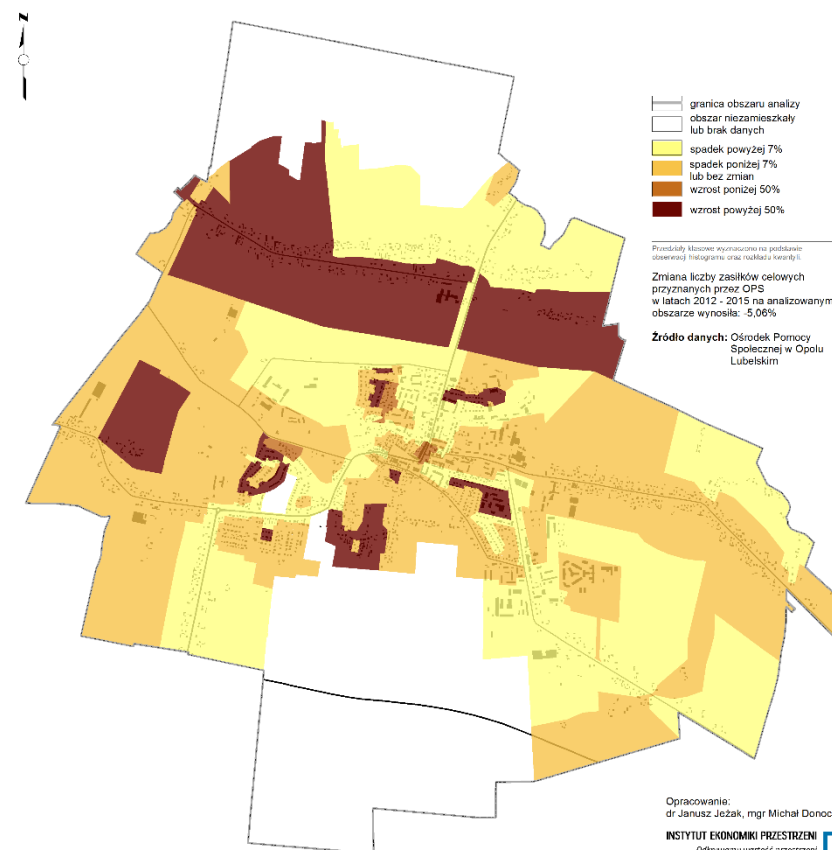
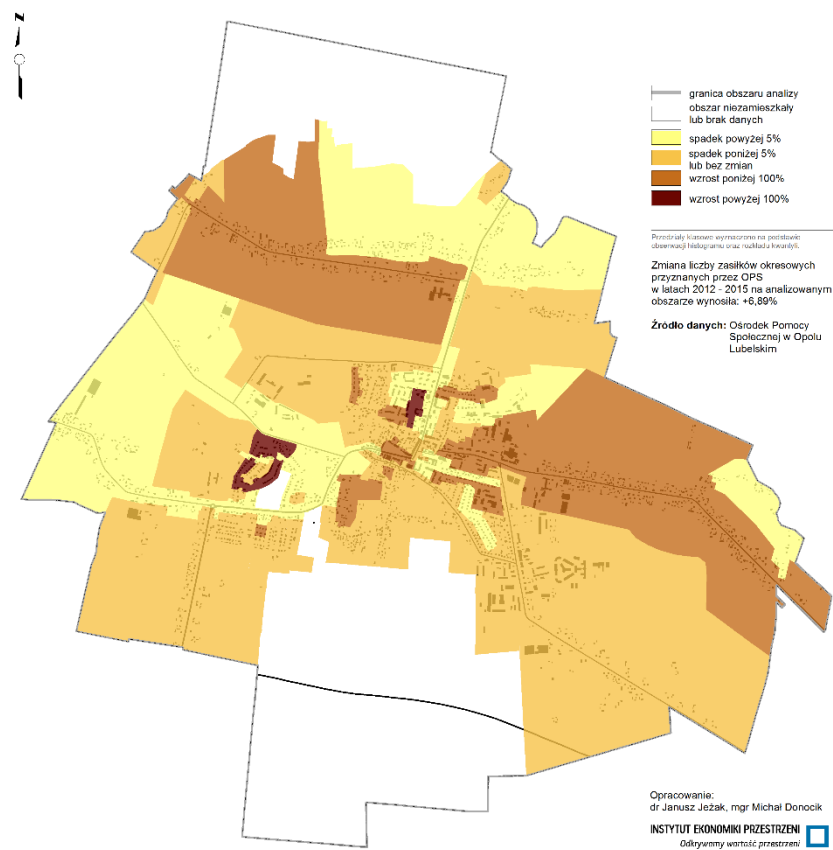
▶ Rys. IV.2.39. Liczba zasiłków celowych przyznanych przez OPS na mieszkańca w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

◀ Rys. IV.2.40. Zmiana liczby przyznanych zasiłków przez OPS w latach 2012-2015

▶ Rys. IV.2.41. Zmiana liczby zasiłków stałych przyznanych przez OPS w latach 2012-2015

◀ Rys. IV.2.42. Zmiana liczby zasiłków okresowych przyznanych przez OPS w latach 2012-2015

▶ Rys. IV.2.43. Zmiana liczby zasiłków celowych przyznanych przez OPS w latach 2012-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu Lubelskim

Wśród jednostek obszaru wiejskiego aż 15 charakteryzowało się wartościami z przedziału 1,3%-2,6%. Były to: Darowne, Dąbrowa Godowska, Dębiny, Elżbieta, Elżbieta Kolonia, Emilcin, Franciszków Nowy, Kazimierzów, Majdan Trzebieski, Niezdów, Ożarów I/Ożarów II, Rozalin, Ruda Godowska/Ruda Maciejowska, Skoków, Wólka Komaszycza oraz Zajęczków.

Uzupełnieniem analizy stanu dla roku 2015 jest dynamika liczby osób otrzymujących wsparcie z OPS ze względu na bezrobocie w latach 2012-2015. W tym okresie, w skali całego miasta nastąpił jej spadek o 20%. Pomimo takiego, pozytywnego trendu część jednostek odnotowała przyrost liczby takich osób. Były to ulice: 22 lipca, 25-lecia PRL, Cmentarna, Kraszewskiego, Krzywe Koło, Łąkowa, Zagrody.

Kolejny przedział wartości, odpowiadał jednostkom, w których brak było zmian liczby osób otrzymujących wsparcie z powodu bezrobocia lub spadek ten był wyraźnie niższy niż wartość dla miasta i nie przekraczał 11%. Obie klasy odpowiadające trendom mniej pozytywnym niż wartość dla miasta uwidaczniają wyraźny podział miasta na część wschodnią wraz z większością obszaru śródmieścia, w której zachodzące tendencje można ocenić jako pozytywne oraz część zachodnią, w której przeważają tendencje, w porównaniu do trendu ogólnomiejskiego, negatywne.

Najbardziej negatywne, odpowiadające wzrostowi o liczby osób otrzymujących zasiłki z tytułu bezrobocia o 100% i więcej, tendencje w przypadku obszaru wiejskiego odnotowały miejscowości: Góry Kluczkowickie, Pusznio Skokowskie, Komaszycze Nowe, Górna Owczarnia, Darowne, Majdan Trzebieski, Ożarów I/Ożarów II i Zajęczków.

Zasiłki ze względu na uzależnienia

Pomoc społeczna ze względu na występowanie problemów związanych z uzależnieniami w skali miasta koncentrowała się, z jednym wyjątkiem, w pojedynczych jednostkach, które nie stanowią zwartych obszarów. Najwyższe wartości wskaźnika pomocy społecznej z powodu uzależnień, tj. powyżej 10 osób na 1 tys. mieszkańców, charakteryzowały jednostki:

- o wiejskim charakterze zabudowy (Wiejska, Zagrody),
- Nowy Rynek,
- na północ od historycznego centrum miasta tj. ulice: 25-lecia PRL i Rzemieślnicza.

Na obszarze wiejskim zjawiska kryzysowe związane z uzależnieniami wystąpiły w 2015 r. łącznie w 17 jednostkach. Z tego najwyższe wartości (> 10) odnotowano w pięciu: Dąbrowie Godowskiej, Emilcinie, Majdanie Trzebieskim, Sewerynowce oraz Zosinie.

Pomoc dla dzieci w wieku szkolnym

Wskaźnikiem uzupełniającym analizę kwestii związanych z szeroko pojmowanym zjawiskiem ubóstwa na terenie miasta były kwestie związane z pomocą finansową i rzeczową skierowaną do dzieci z rodzin o niskich dochodach. Takimi formami pomocy świadczonymi przez OPS w Opolu Lubelskim były:

- a. Dożywianie dzieci,
- b. Tzw. wyprawka szkolna,
- c. Dofinansowanie podręczników szkolnych.

Za podstawowy, na potrzeby analizy, wskaźnik przyjęto liczbę dożywień dzieci przyznanych przez OPS. Funkcję uzupełniającą pełniła dynamika wsparcia w zakresie tzw. wyprawki szkolnej oraz dofinansowanie podręczników szkolnych w latach 2012-2015. Liczba przyznanych dożywień dzieci była w analizowanym okresie stabilna i oscylowała ok. 100-110 rocznie.

Intensywność wsparcia OPS w analizowanym zakresie w wyraźnym stopniu nawiązuje do struktury demograficznej poszczególnych jednostek. Obszar śródmieścia miasta charakteryzuje się, w porównaniu do struktury całego miasta, mniejszym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym a większym w wieku poprodukcyjnym. Wysokie wartości wskaźnika dożywiania dzieci odnotowały zaledwie pojedyncze jednostki z obszaru centrum miasta. Były to: Łąkowa oraz Stary Rynek. Do tej samej klasy wartości wskaźnika należały również: Cmentarna, Traugutta oraz Zagrody.

W przypadku dofinansowania zakupu podręczników szkolnych w 2015 r., w porównaniu z rokiem poprzednim nastąpił ponad trzykrotny wzrost liczby udzielonej pomocy. Z 100 przypadków w roku 2014 do 328 w 2015.

Dynamika pozostałych ujętych w analizie kwestii nie daje rozstrzygających wniosków. W przypadku zmiany liczby udzielonych wyprawek szkolnych negatywne tendencje można zauważyć głównie w jednostkach wschodniej części miasta. Jedyną jednostką, która w zarówno w przypadku dożywiania dzieci, jak i dynamiki liczby przyznanych wyprawek szkolnych znajdowała się w przedziale odpowiadającym najbardziej niekorzystnej sytuacji była ulica Łąkowa. Dla odmiany, zmiana dynamiki dofinansowania podręczników szkolnych znalazła potwierdzenie problemów zidentyfikowanych dla kwestii dożywiania dzieci przede wszystkim w przypadku Starego Rynku.

Można zatem stwierdzić, że analiza wsparcia OPS skierowanego do dzieci w wieku szkolnym pozwala na potwierdzenie ponadprzeciętnego natężenia problemów ubóstwa jedynie w przypadku pojedynczych jednostek charakteryzujących się negatywnymi uwarunkowaniami

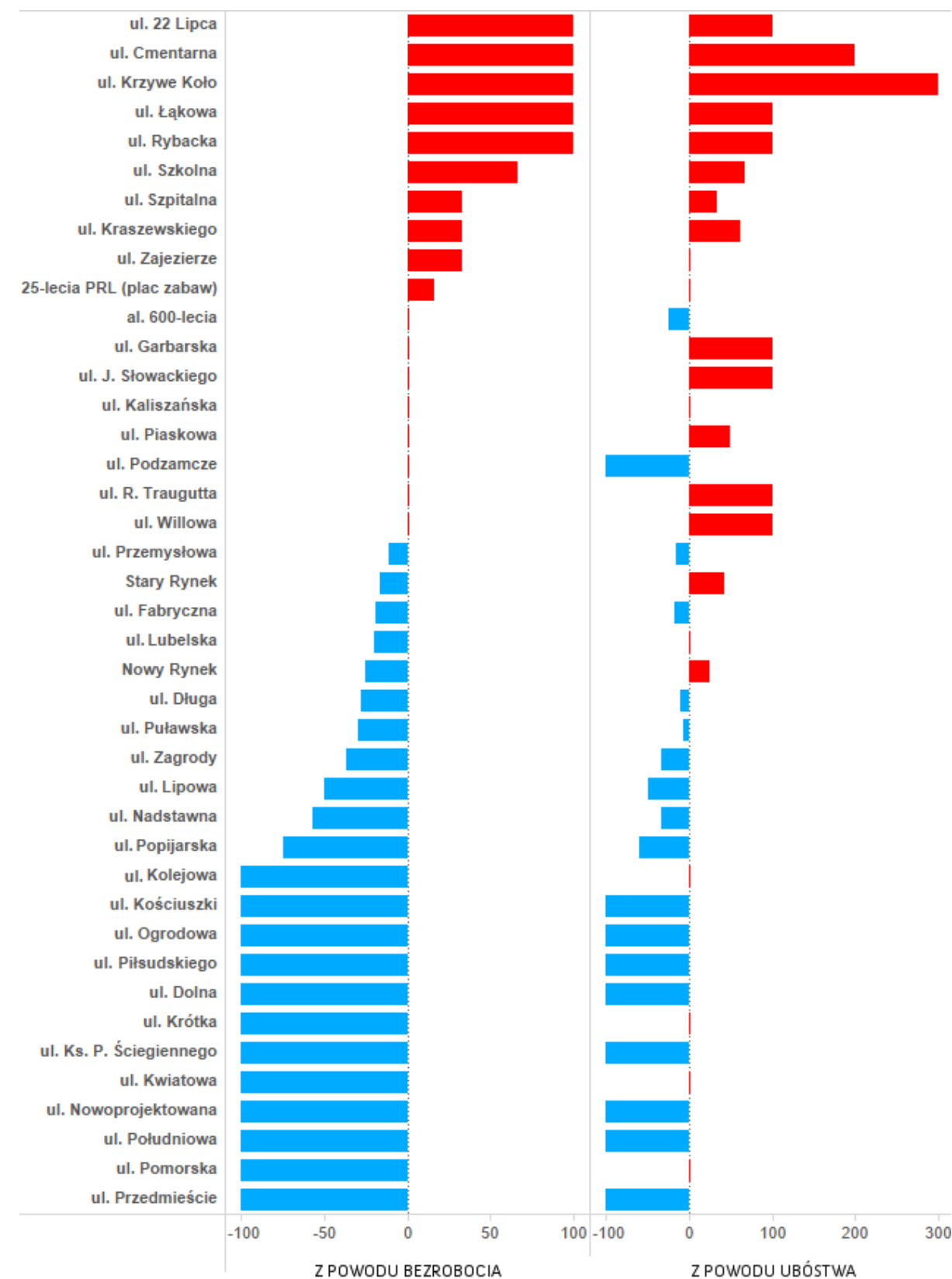
również w przypadku innych wskaźników obrazujących poziom ubóstwa. Do takich można zaliczyć ulice: Łąkową oraz Stary Rynek.

Przemoc w rodzinie

Zjawisko przemocy w rodzinie jest, w skali analiz problemów sfery społecznej jednym z najbardziej selektywnych przestrzennie zjawisk kryzysowych. Dotyczy ono bowiem bardzo wąskiej, zarówno w skali miasta jak i obszaru wiejskiego, grupy jednostek. Skala zjawiska w granicach miasta jest niewielka i obejmowała w latach 2012-2015 łącznie kilka osób w ciągu roku. Analogicznie przedstawiała się sytuacja dla obszaru wiejskiego. W przeważającej części gminy zjawisko to nie występuje w ogóle. Osoby objęte pomocą ze względu na występowanie problemu przemocy w rodzinie występowały wyłącznie na terenie miasta w takich jednostkach jak: 25-lecia PRL, Długa, Józefowska, Kraszewskiego, Popijarska, Przemysłowa, Szkolna. Dla obszaru wiejskiego zjawisko również koncentrowało się na obszarze zaledwie 8 miejscowości tj.: Cwiętalka/Świdry, Elżbieta/Elżbieta Kolonia, Emilcin, Franciszków Stary, Grabówka, Komaszycy Nowe, Niezdów.

Najwięcej przypadków pomocy OPS z tego powodu odnotowano dla ulicy Szkolnej (3). W pozostałych jednostkach były to bez wyjątku jednostkowe przypadki. Na obszarze wiejskim wszystkie jednostki odnotowały po jednym przypadku takiego rodzaju wsparcia.

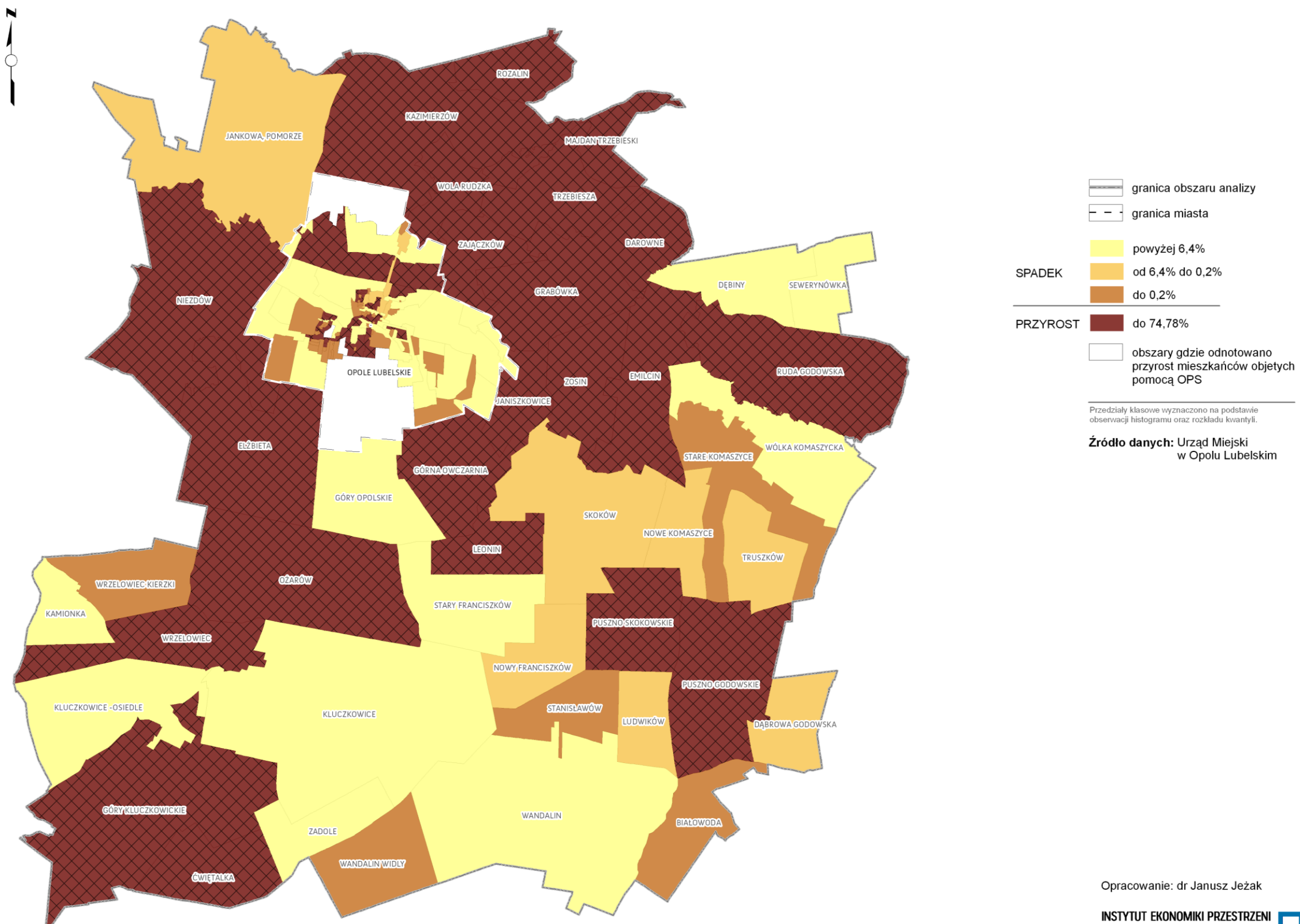
Jednocześnie wszystkie te jednostki, za wyjątkiem ulicy Kraszewskiego oraz miejscowości: Elżbieta/Elżbieta Kolonia Komaszycy Nowe, odnotowały wzrost analizowanego zjawiska w okresie 2012-2015. Na ich obszarze nastąpiło zatem utrwalenie się tych negatywnych procesów.

Rys. IV.2.44. Zmiany rozkładu beneficjentów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w latach 2012-2015, w granicach miasta Opole Lubelskie

Wzrost, spadek w analizowanych jednostkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.2.45. Przyrost liczby mieszkańców objętych pomocą Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej na 1000 mieszkańców
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Opole Lubelskie

2.1.4. Przestępczość

Problemy związane z poziomem bezpieczeństwa stanowią jeden z podstawowych obszarów kryzysowych sfery społecznej. O istotności tego zjawiska świadczy m.in. wymienienie ich wprost w Ustawie z dnia 9 października o rewitalizacji. Na potrzeby niniejszego opracowania przeanalizowano trzy wskaźniki wraz określeniem dynamiki zjawisk zachodzących w latach 2012-2015. Były to:

- liczba wypadków drogowych w przeliczeniu na 1 km²
- liczba przestępstw ogółem w przeliczeniu na 1 km²
- liczba wykroczeń związanych z zakłócaniem ciszy i porządku ogółem w przeliczeniu na 1 km²

Wypadki drogowe

Liczba wypadków drogowych na terenie miasta była nieduża i w 2015 r. wyniosła 10. Zjawisko to koncentrowało się w zaledwie kilku jednostkach o zróżnicowanych funkcjach w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej miasta. Z jednej strony były to ulice: Józefowska (1) i Południowa (1), które razem stanowią trasę prowadzącą z południowego-wschodu do centrum miasta. Drugim typem jednostek, w których doszło do wypadków drogowych są obszary o wyraźnie wykształconych funkcjach komunikacyjnych oraz usługowo-przemysłowych tj. Kolejowa (2) i Podzamcze (2). Ostatnią grupę stanowią jednostki o dominujących funkcjach mieszkaniowych: 25-lecia PRL (1), Kościuszki (1), Partyzancka (2).

Jakkolwiek ogólny poziom natężenia tego zjawiska nie należy do wysokich, to jednak warto zwrócić uwagę na fakt pokrywania się obszarów wymienionych mieszkaniowych z występowaniem niektórych innych problemów o charakterze społecznym. Niepokojący jest również konsekwentny wzrost liczby wypadków drogowych w skali całego miasta od 3 w roku 2012 do 10 w roku 2015. W szczególności dotyczy to jednostek mieszkaniowych na obszarze których w 2012 r. nie doszło do żadnego wypadku. Mając to uwadze należy w ramach programu rewitalizacji rozważyć podjęcie działań mających na celu np. uspokojenie ruchu w wymienionych jednostkach.

Wykroczenia – zakłócanie ciszy i porządku

Wykroczenia polegające na zakłócaniu ciszy i porządku stanowią jeden z najbardziej dokuczliwych dla mieszkańców rodzajów wykroczeń. Jednocześnie bardzo często intensywność tego zjawiska pokrywa się z innymi problemami sfery społecznej.

W roku 2015 na terenie miasta odnotowano 124 wykroczenia o takim charakterze. Bardzo niepokojącą tendencją był ponad czterokrotny wzrost tego rodzaju wykroczeń w latach 2012-2015. W latach 2012-2013 ich liczba nie przekraczała bowiem 40. Wykroczenia takie miały miejsce na obszarze 13 jednostek. W skali całego miasta intensywność analizowanego zjawiska była niewielka i wyniosła w 2015 r. 1,5 wykroczenia na 1 km². Jednocześnie w części z wyznaczonych jednostek poziom intensywności tego zjawiska był wyższy od wartości dla miasta dziesięciokrotnie. Do takich jednostek zaliczały się:

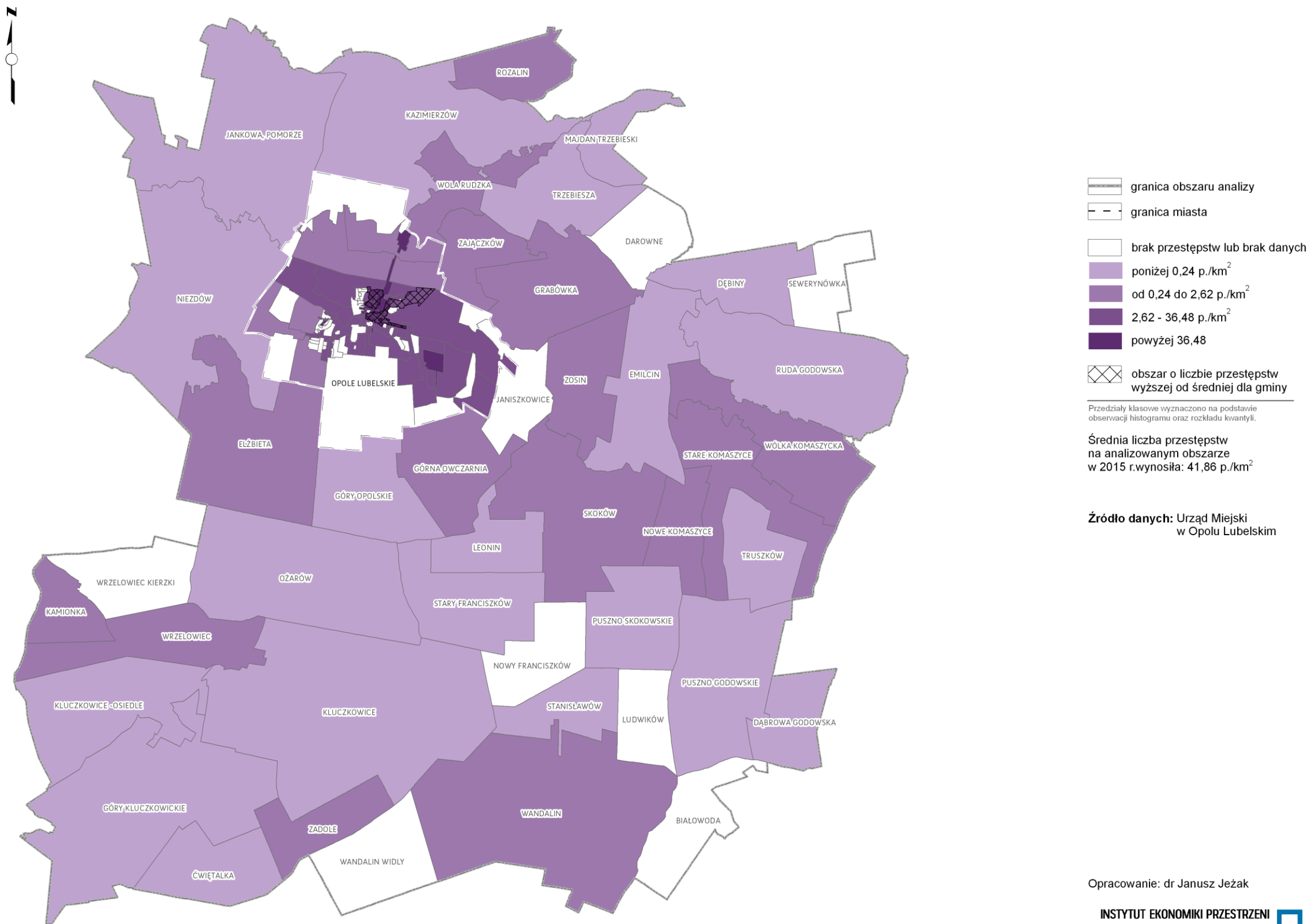
- Część obszaru śródmieścia położona po obu stronach ulicy Lubelskiej: 25-lecia PRL, Partyzancka, Popijarska, Puławska, Strażacka.
- Kolejowa.

Obszar ten dopełniała klasa jednostek o wartościach kilkakrotnie przekraczających wartość przeciętną tj. ulice: Lubelska, Garbarska i Szpitalna. Pozostałymi jednostki, na których odnotowano tego rodzaju wykroczenia były duże powierzchniowo jednostki w zachodniej części miasta: 600-lecia, Józefowska oraz Szkolna.

Przestępstwa

Liczba przestępstw w przeliczeniu na 1 km² wyniosła w 2015 r. na terenie Opola Lubelskiego 4,3. Łącznie popełniono ich 67, podczas gdy w dwóch wcześniejszych latach ich liczba była ponad dwukrotnie większa i wyniosła odpowiednio: w roku 2013 – 151, w roku 2014 – 138. Przestępstwa wykazywały bardzo widoczną tendencję do koncentracji przestrzennej. Blisko 40% ogółu z nich przypadało na zaledwie 3 jednostki tj. Fabryczną (14), Lubelską (6) i Podzamcze (6). Z punktu widzenia całego miasta widoczny jest także obszar o wysokiej intensywności wskaźnika przestępczości tj. liczby przestępstw w przeliczeniu na jednostkę powierzchni (1km²). Jest to dość zwarty obszar śródmieścia położony po obu stronach ulicy Lubelskiej obejmujący ulice: 25-lecia PRL, Kościuszki, Kraszewskiego, Nowy Rynek, Partyzancka, Piłsudskiego, Popijarska, Puławska, Stary Rynek, Targowa. Jednostki te charakteryzował poziom wskaźnika przestępczości powyżej 34 przestępstw na 1 km².

Drugą istotną, z punktu widzenia poziomu przestępczości, grupę jednostek stanowiły te z grupy wartości wskaźnika z przedziału od 10 do 34 przestępstw na 1 km². W jej skład wchodziły: Długa, Garbarska, Lipowa, Owocowa, Podzamcze, Szpitalna. Z pozostałych jednostek, na obszarze których odnotowano przestępstwa na uwagę zasługują duże obszary zabudowy o charakterze jednorodzinny tj. ulice: Fabryczna oraz Szkolna. Odnotować należy także brak przestępstw na zwartym obszarze zachodniej części śródmieścia oraz peryferyjnie położonych jednostkach w północnej i południowej części miasta.

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.2.46. Liczba przestępstw na km² w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Policji w Opolu Lubelskim

2.1.5. Niski poziom edukacji

Jednym z istotnych wskaźników mogącym pośrednio wskazać miejsca zdegradowane są wskaźniki poziomu edukacji. Z uwagi na dostępność danych, do analizy użyto wskaźnika średniego wyniku sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014 oraz średniego odsetka dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014.

Wyniki sprawdzianu nie należy utożsamiać z niskim poziomem nauczania (choć oczywiście nie można tego wykluczyć). Zdecydowanie lepszą miarą poziomu nauczania jest tutaj wskaźnik Edukacyjnej Wartości Dodanej. Celem niniejszej analizy nie jest jednak badanie jakości nauczania w danej placówce, a poszukiwanie argumentów potwierdzających, że dzieci zamieszkujące określony obwód szkolny, mają gorsze warunki do nauki (np. mieszkaniowe, rodzinne, materialne) i w efekcie gorzej zdają tego typu egzaminy. Niskie średnie wyniki testu potwierdzają zazwyczaj istnienie pozaszkolnych czynników wpływających na efektywność kształcenia. Na etapie opracowywania Gminnego Programu Rewitalizacji konieczne jest przeprowadzenie analiz jakościowych, których celem będzie wskazanie przyczyn zaistniałej sytuacji. Potwierdzeniem roli miejsca zamieszkania w procesie edukacyjnym jest na pewno korelacja niskich wyników testu szóstoklasisty dzieci zamieszkujących analizowany obszar, ze wskaźnikami dotyczącymi np. ubóstwa, bezrobocia.

Uzupełnieniem zebranych danych były informacje dotyczące liczby dożywianych dzieci na terenie miasta Opole Lubelskie. Dane odniesiono do obwodów szkolnych, a następnie zawężono do obszarów zamieszkałych.

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że w pięciu szkołach: szkole podstawowej nr 2 *im. Oskara Kolberga*, nr 5 w Skokowie oraz nr 1 *im. Kornela Makuszyńskiego*, nr 7 w Komaszycach, nr 8 w Niezdowie, średnia wartość wyniku sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014 była niższa od średniej dla gminy, która wynosi 23,98 pkt.

Wskazane szkoły można podzielić na trzy grupy. W pierwszej znalazła się szkoła podstawowa nr 1 *im. Kornela Makuszyńskiego*, gdzie wartość wskaźnika jest tylko nieco niższa od średniej dla gminy i wynosi odpowiednio 23,66. W drugiej grupie znalazła się szkoła podstawowa nr 7 w Komaszycach oraz nr 8 w Niezdowie, które osiągnęły wynik 23,14 (nr 7) oraz 23,65 (nr 8). W ostatniej grupie znalazły się szkoły nr 2 *im. Oskara Kolberga* (22,48) oraz nr 5 w Skokowie (22,43), których średni wynik wyniósł jest znacznie niższy od średniej dla gminy.

Zaprezentowane dane uzupełnione zostały o wskaźnik średniego odsetka dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014. W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że jedynie w czterech szkołach: szkole podstawowej nr 2 *im. Oskara Kolberga*,

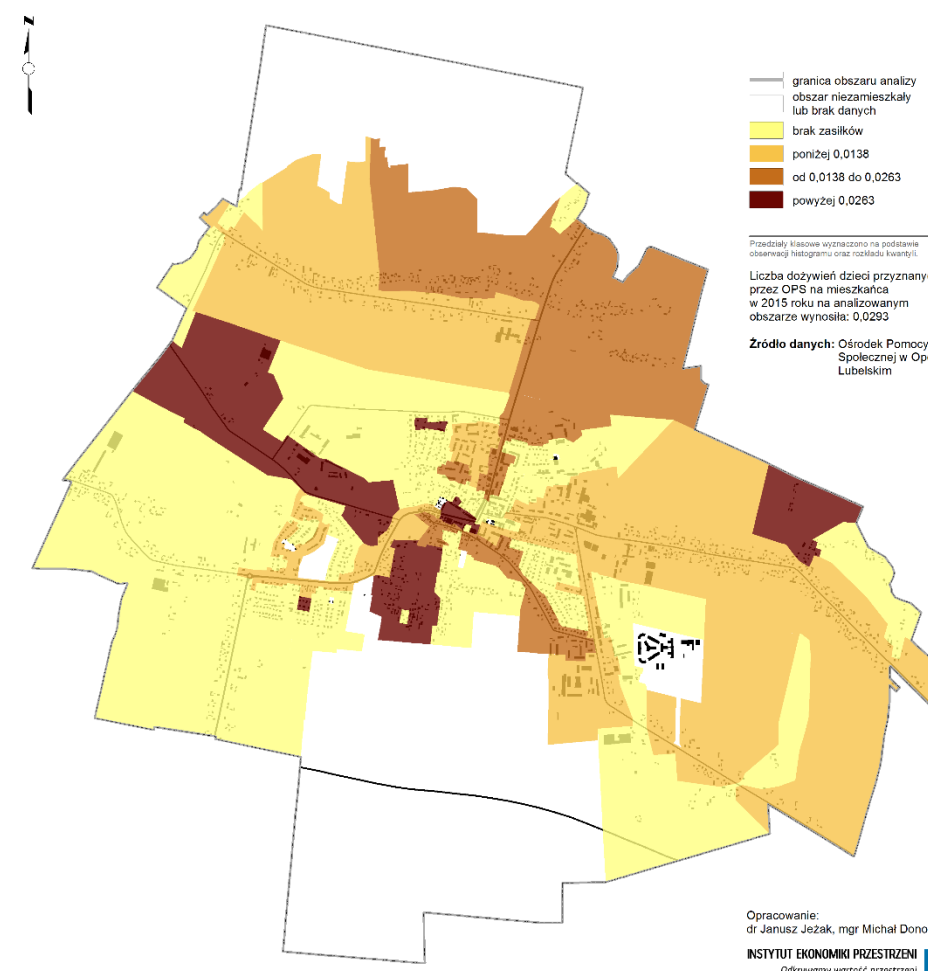
nr 5 w Skokowie, nr 1 *im. Kornela Makuszyńskiego* oraz nr 7 w Komaszycach, średni odsetek dzieci w staninach z wynikiem niskim w latach 2012-2014 jest wyższy od średniej dla gminy, która wynosi 23,91%.

Wskazane szkoły można podzielić na dwie grupy. W pierwszej znalazły się szkoła podstawowa: nr 2 *im. Oskara Kolberga* (33,33%), nr 5 w Skokowie (31,67%) oraz nr 7 w Komaszycach (31,0%), których średni wynik jest znacznie wyższy od średniej dla gminy.

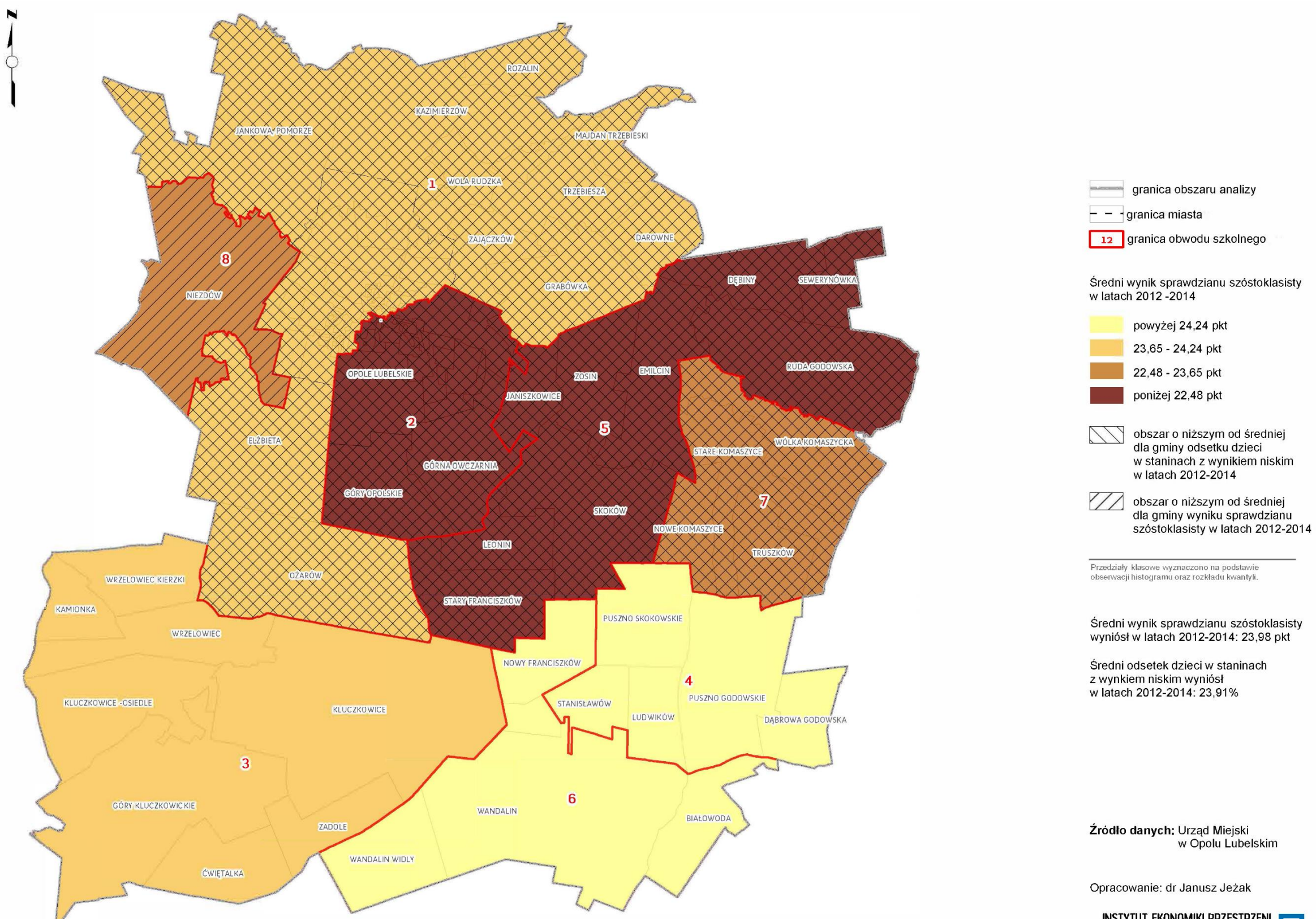
W drugiej grupie znalazła się szkoła podstawowa nr 1 *im. Kornela Makuszyńskiego*, gdzie wartość wskaźnika jest tylko nieco wyższa od średniej dla gminy i wynosi odpowiednio 25,67%.

Po zestawieniu tych dwóch wskaźników wyznaczono obszar spełniający kryterium niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego.

W 2015 r. najwięcej działań związanych z dożywianiem (zasiłki) skoncentrowano na obszarach Stary Rynek, Zajezierze, Cmentarna, 600 lecia, 22 lipca, Trauguta oraz Wiejskiej.

Rys. IV.2.47. Rozkład przestrzenny liczby dożywianych osób w granicach miasta
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

Rys. IV.2.48. Rozkład przestrzenny średniego wyniku sprawdzianu szóstoklasisty w latach 2012-2014
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

2.1.6. Niski poziom kapitału społecznego

Kapitał społeczny – sieć społecznych relacji zaufania, lojalności i solidarności – ma dwie zupełnie różne postacie: opisując relacje wewnątrz danej społeczności mówimy o spajającym kapitale społecznym. Z kolei charakteryzując relacje tej społeczności ze światem zewnętrznym mówimy o tak zwanym pomostowym kapitale społecznym. Charakterystyczną cechą obszarów zdegradowanych jest najczęściej niski kapitał pomostowy. Natomiast obszary te charakteryzują się równolegle bardzo wysokim – zdecydowanie wyższym niż w innych dzielnicach – poziomem spajającego kapitału społecznego.

Najwygodniejszą miarą deficytów kapitału pomostowego jest niższa, niż na pozostałym obszarze miasta frekwencja w wyborach.

Na potrzeby niniejszej analizy zestawiono informacje o frekwencji w wyborach samorządowych w 2014 r. (Rady Gminy, Burmistrza) oraz frekwencji w wyborach prezydenckich w 2015 r.

Wybory samorządowe w 2014 r.

W przypadku wyborów samorządowych średnia frekwencja w granicach gminy Opole Lubelskie wyniosła odpowiednio 43,34% (wybory do Rady Gminy) oraz 43,89% (wybory na Burmistrza) uprawnionych do głosowania. W granicach gminy wyodrębniono jeden zwarty obszar gdzie frekwencja wyborcza była niższa od średniej dla miasta.

Obszar ten obejmuje tereny od północnych granic (sołectwo Jankowa, Pomorze, Kazimierzów, Rozalin), wzdłuż wschodnich granic miasta, aż do południowej granicy (sołectwo Cwiętalka), rozdzielając gminę na trzy pasy. Średnia frekwencja na tym obszarze wyniosła 39,1% (wybory na Burmistrza) oraz 38,92% (Wybory do Rady Gminy) i była odpowiednio o 4,24% i 4,97% niższa od średniej dla miasta.

Wybory prezydenckie w 2015 r.

W przypadku wyborów prezydenckich średnia frekwencja w granicach gminy wyniosła 48,44% uprawnionych do głosowania.

Obszar gdzie średnia frekwencja w wyborach prezydenckich była niższa od średniej dla gminy zasadniczo pokrywa się z obszarem niskiej frekwencji w wyborach samorządowych. Wyjątkiem jest tu obwód wyborczy nr 4 obejmujący sołectwo Góry Opolskie, obwód wyborczy nr 9 (sołectwa Wólka Komasycka, Stare Komasyce, Nowe Komasyce, Truszków) oraz południowa część miasta Opole Lubelskie. Średnia frekwencja na tym obszarze wyniosła 45,42% i była o 3,02% niższa od średniej dla gminy.

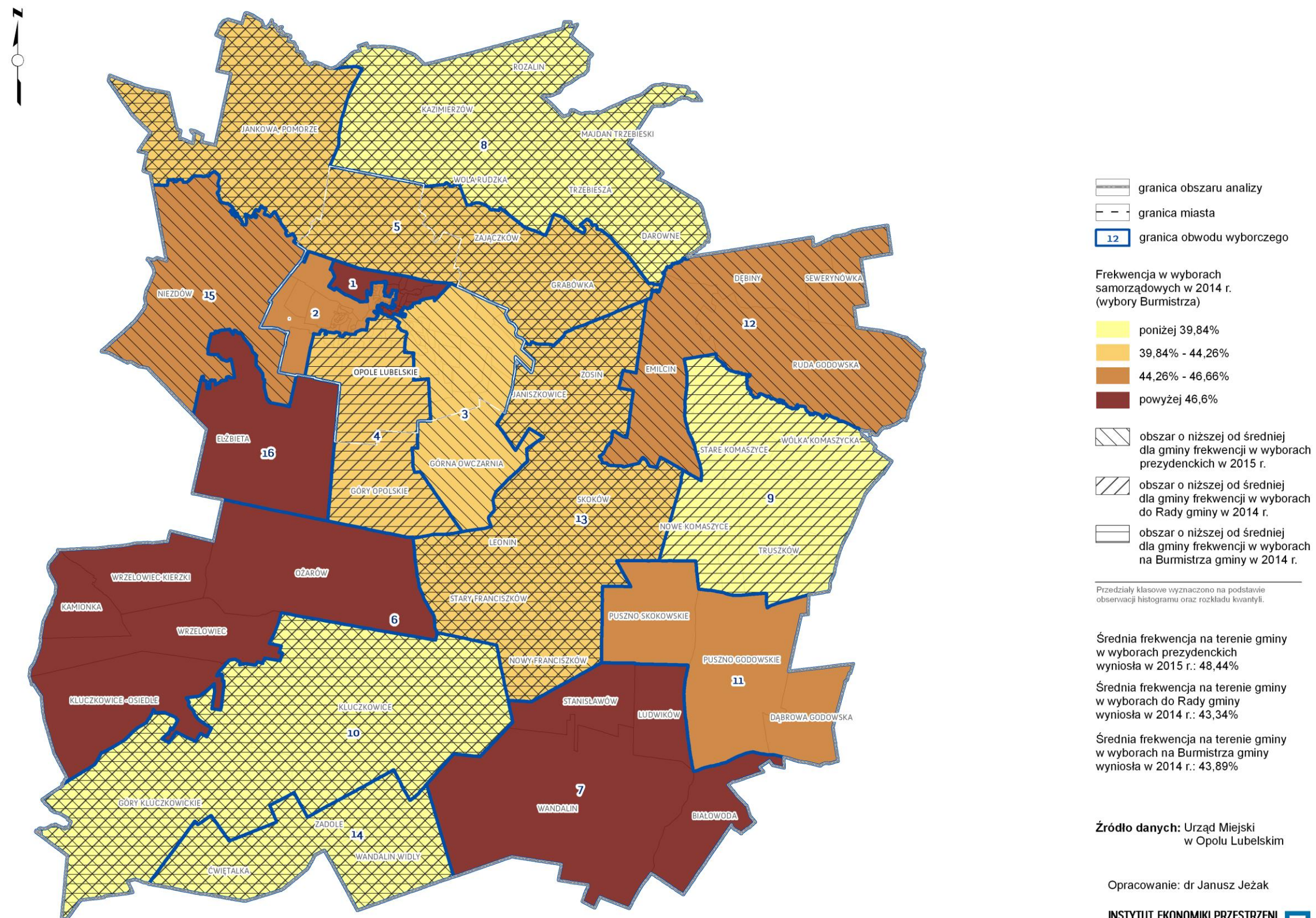
Organizacje pozarządowe

Informacją uzupełniającą informującą o kapitale społecznym może być liczba działających na terenie miasta organizacji pozarządowych, specjalizujących się w problematyce lokalnej.

Organizacja pozarządowa (*ang. NGO non-governmental organization*) to organizacja obywatelska, założona przez obywateli lub ich organizacje, działająca z własnej inicjatywy w interesie określonego interesu publicznego. Definicja ustawowa organizacji pozarządowej zawarta jest w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 roku, Nr 96, poz. 873), zgodnie z którym: organizacjami pozarządowymi są, nie będące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i nie działające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia.

W gminie opole Lubelskie w 2015 r. działało blisko 30 organizacji pozarządowych. Wskazuje to na średni kapitał społeczny. Wśród nich problematyką lokalną zajmowały się takie organizacje jak m.in.: *Towarzystwo Przyjaciół Chruśliny i Okolicznych Miejscowości, Lokalna Grupa Działania - Owocowy Szlak, Stowarzyszenie Rodzin z Autyzmem Elf, Ochotnicza Straż Pożarna w Opolu Lubelskim, Fundacja Profilaktyki Kryzysu i Wspierania Rozwoju Człowieka "Tu Teraz", Stowarzyszenie "Nasza Historia", Spółdzielnia Socjalna "Źródło", Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnych i Starszych, Klub Abstynenta "Jutrzenka", Taneczny Klub Sportowy Em Studio, Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Twórczej SWAT, Opolskie Towarzystwo Cyklistów, Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Kulturowego "Ocalmy", Fundacja Młyn Przemian, Fundacja imienia Leonarda Da Vinci w Pałacu Niezdów, Stowarzyszenie Rozwoju Inicjatyw Społecznych "Dom", Powiatowe Zrzeszenie "Ludowe Zespoły Sportowe" w Opolu Lubelskim, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Opolu Lubelskim, Gminne Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe Opole Lubelskie, Stowarzyszenie Inicjatyw Powiatu Opolskiego, Klub Sportowy "Opolanki" Opole Lubelskie, Towarzystwo Przyjaciół Miasta Opola Lubelskiego, Stowarzyszenie Dzieci Wojny Terenów Nadwiślańskich w Opolu Lubelskim, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Powiatu Opolskiego, Powiatowy Szkolny Związek Sportowy w Opolu Lubelskim (<http://bazy.ngo.pl>).*

Z uwagi na brak danych trudno ocenić zasięg oddziaływania tych organizacji oraz efektywność ich działania, a tym samym ocenić, w których obszarach gminy występują deficyty w zakresie aktywności tego typu instytucji.

Rys. IV.2.49. Frekwencja w wyborach w latach 2014-2015
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

2.2. Negatywne zjawiska środowiskowe

W mieście występuje zanieczyszczenie atmosfery pyłami i gazami znacznie większe niż na otaczających terenach wiejskich. Uciążliwe są zwłaszcza emitory niskie, w zwartej zabudowie. Największe zagrożenie dla powietrza stwarza jednak transport, zwłaszcza tranzytowy, odbywający się drogami wojewódzkimi, szczególnie uciążliwy dla zabudowy istniejącej wzdłuż tych dróg i w związku z tym znajdującej się w zasięgu oddziaływania toksycznych składników spalin. Na odcinku Pustelnia – Opole Lubelskie zgodnie z przeprowadzonymi pomiarami odnotowano w 2010 r. średnie dobowe natężenie pojazdów na poziomie 7059 samochodów z czego 83% przypada na ruch samochodów osobowych.

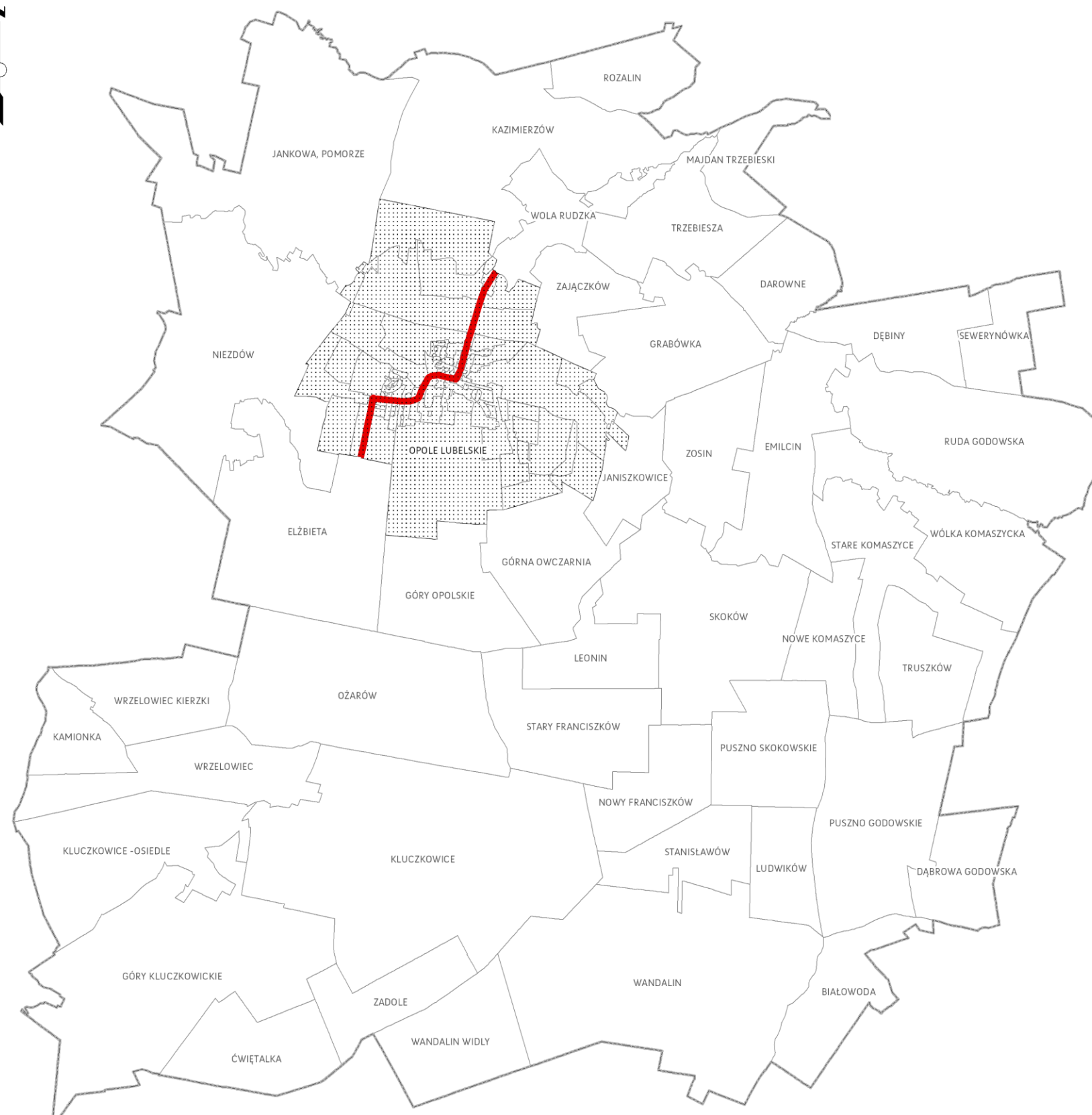
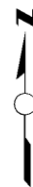
Zagrożenie klimatu akustycznego stanowi hałas emitowany przez ruch komunikacyjny odbywający się drogami wojewódzkimi nr 824 i 747. Biorąc pod uwagę pomiary hałasu przy innych drogach wojewódzkich na Lubelszczyźnie, ocenia się, że wzdłuż obu dróg poziom hałasu drogowego w porze dziennej nie przekracza dopuszczalnych norm dla określonych rodzajów zabudowy. **W obrębie miasta Opole Lubelskie, gdzie na ruch drogowy nakłada się ruch tranzytowy, poziom hałasu może być znacząco większy.**

Na terenie gminy Opole Lubelskie główny wpływ na jakość powietrza ma niska emisja, pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych i indywidualnych palenisk domowych (najczęściej o niskiej sprawności), opalanych węglem złej jakości lub odpadami komunalnymi bezpośrednio wytwarzanymi w gospodarstwach domowych. Istotnym źródłem zanieczyszczeń powietrza jest także emisja komunikacyjna, gdzie wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe: tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla i węglowodory oraz pyły.

Zgodnie danymi Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie średnioroczne stężenie zanieczyszczeń powietrza dla miasta Opole Lubelskie w latach 2013-2014 wyniosło w przypadku pyłu zawieszzonego PM10 – 27,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ co stanowi 68,0% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia oraz w przypadku pyłu zawieszzonego PM2,5 – 21,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ co stanowi 87,2 dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia.

fot: Janusz Jeżak

- granica obszaru analizy
- granica miasta
- obszar podwyższonych wartości zanieczyszczenia powietrza
- droga wojewódzka nr 824 o wysokim natężeniu ruchu pojazdów

Na odcinku Pustelnia - Opole Lubelskie odnotowano w 2010 r. średnie dobowe natężenie pojazdów na poziomie 7059 samochodów, z czego 83% przypada na ruch samochodów osobowych

Średnioroczne stężenie zanieczyszczenia powietrza dla miasta Opole Lubelskie w latach 2013-2014 wyniosło w przypadku pyłu zawieszonego PM10 – 27,2 µg/m³, co stanowi 68% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia oraz w przypadku pyłu zawieszonego PM2,5 – 21,8 µg/m³ co stanowi 87,2 dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia. Głównym źródłem zanieczyszczeń są substancje powstałe w efekcie spalania węgla oraz zanieczyszczenia komunikacyjne.

Źródło danych: Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.2.50. Rozkład przestrzenny wybranych negatywnych zjawisk środowiskowych
Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminy Opole Lubelskie

2.3. Negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji jednym z problemów wymagających przeanalizowania są negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne tj.: w szczególności niewystarczający poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, niedobór lub niska jakości terenów publicznych.

Niewystarczający poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny.

W granicach miasta, w obrębie ścisłego centrum stwierdzono brak lub zły stan techniczny kanalizacji deszczowej. Obszar ten pokrywa się z zasięgiem historycznego układu urbanistycznego.

Brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość

Analiza rozmieszczenie istniejących podstawowych usług tj. przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły ponadgimnazjalne czy też obiekty kultury nie wskazuje na brak dostępu do tych obiektów. W opracowywanym projekcie *Studium uwarunkowań* zwraca się uwagę na konieczność adaptacji istniejącego przedszkola przy ul. Przemysłowej. Niezbędne jest zabezpieczenie miejsc w przedszkolach (około 2 % uczestnictwa), które mogą być lokalizowane w terenach usług publicznych, zabudowie wielorodzinnej i terenach zabudowy mieszkaniowej mieszanej. W dokumencie tym wskazuje się również na potrzebę powiększenia działki Szkoły Podstawowej Nr 2 oraz dopuszczenie rozbudowy budynków szkoły. W studium zwrócono również uwagę na konieczność dopuszczenia rozbudowy strefy rekreacyjno- sportowej w sąsiedztwie Zespołu Szkół Nr 1..

Budynek Liceum Ogólnokształcącego jest w dobrym stanie technicznym ale ma za małą działkę. Budynek Zespołu Szkół Zawodowych jest zbyt mały i jest położony na nienormatywnej działce.

W obszarze przeznaczonych do urbanizacji gmina utrzymuje rezerwy terenów, które mogłyby stanowić ofertę dla lokalizacji urządzeń i jednostek administracyjnych o zasięgu ponadregionalnym oraz usług specjalistycznych.

Wielkość i standard obiektów usług publicznych, w tym szkolnictwa ponadpodstawowego (którego tradycje sięgają dawnych lat), ochrony zdrowia, kultury, po ich modernizacji, rozbudowie, przekształcaniach funkcjonalnych i budowie nowych obiektów,

odpowiada potrzebom obsługi mieszkańców miasta i gminy Opole Lubelskie oraz powiatu opolskiego, z wyłączeniem funkcji ochrony zdrowia i opieki społecznej.

Niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedobór lub niska jakości terenów publicznych

Zapis ten w rzeczy samej odnosi się do przestrzeni miasta, kształtowanej według zasad urbanistycznych, w przeciwieństwie do terenów wiejskich gdzie stosuje się rozwiązania wynikające z zasad ruralistyki.

W granicach miasta obszarami o rozwiązaniach urbanistycznych niedostosowanych do zmieniających się funkcji obszaru są przede wszystkim historyczne place oraz ciągi piesze wzdłuż głównych arterii w centrum miasta. Przestrzeń układu urbanistycznego Opola Lubelskiego wpisana jest do rejestru zabytków. W granicach obszaru znajdują się liczne obiekty zabytkowe.

Najcenniejsze wnętrza urbanistyczno-architektoniczne

► Stary Rynek wraz z otaczającymi go kwartałami

Stary Rynek wraz z otaczającymi go kwartałami to najstarsza część układu urbanistycznego miasta. Mimo zniszczeń dawnej zabudowy w okresie 1942-1944 po likwidacji getta przez Niemców (w tym zburzenia pochodzącej z XVII wieku synagogi) Stary Rynek zachował w większości skalę i linie zabudowy historycznej. Zachowane budynki zabytkowe są rozproszone dookoła placu. Pozostałości murowanej, dwukondygnacyjnej zabudowy Starego Rynku, które przetrwały wojnę, to dwie kamienice, utrzymane w oszczędnych formach architektury, typowej dla małych miast Lubelszczyzny w XIX wieku: kamienica narożna z ul. Piekarską, oraz kamienica przylegająca od zachodu do domu towarowego. Oba te budynki wyznaczają jednocześnie historyczny zakres północnej pierzei Starego Rynku. Niestety, niekontrolowane przekształcenia doprowadziły do niewielkich, acz przykrych i zacierających część wartości zabytkowych tych obiektów zmian, m.in. takich, jak zmiana kształtu glicyfów okiennych, pierwotnie zamkniętych u góry płaskim łukiem odcinkowym, wyprostowanych w trakcie powojennych remontów.

Ważny historycznie zabytkowy – choć nieobjęty indywidualną ochroną fragment zabudowy Starego Rynku stanowi zespół drewnianych i murowanych (także z istotnymi z historycznego punktu widzenia piwnicami), położony w południowej pierzei Rynku, przy narożniku z ul. Kościelną. W budynkach tych, niemal jedyne ocalałych w 1943-44 roku podczas burzenia getta, w okresie funkcjonowania getta mieściły się m.in. służba porządkowa i areszt. Jako zachowane jedyne niemal pozostałości dawnej zabudowy żydowskiej przed II wojną światową

części miasta, mają one istotną wartość zabytkową, jak się wydaje, dotychczas niedostrzeżoną przez odpowiednie organy ochrony zabytków.

Należy zaznaczyć, że charakterystyczny dla Starego Rynku, choć jest to tożsamość stosunkowo nowa, jest zespół zabudowy drewnianej w zachodniej pierzei, zbudowany w okresie bezpośrednio po wojnie na miejscu zburzonych murowanych piętrowych kamienic, pochodzących z ostatniej ćw. XIX w. oraz częściowo na miejscu także wówczas zburzonej, siedemnastowiecznej synagogi.

Kompozycyjnym dopełnieniem Starego Rynku (a także częścią miasta lokacyjnego od jego powstania) jest odcinek wnętrza ulicy Józefowskiej do skrzyżowań z ul. Długą i Nową. Zakręt ulicy Józefowskiej, stanowi optyczne zamknięcie wylotu w kierunku zachodnim ze Starego Rynku, niestety, dziś, po rozbiórce pochodzącej z k. XIX w. kamienicy przy ul. Józefowskiej nr 16, w 2009 roku, jest to zamknięcie niepełne.

Szczególnie istotną rolę oprócz zabudowy pełni na Starym Rynku zieleń. Plac rynkowy do okresu II wojny światowej stanowił jednocześnie, zgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem, plac targowy. W całości brukowany w okresie przedwojennym, z zespołem zabudowy drewnianych kramów, został częściowo zdewastowany w okresie okupacji. Na pocz. I. 50. XX w. trójkątną w rzucie przestrzeń między północną i zachodnią pierzeją rynku oraz przecinającą plac drogą w kierunku Józefowa, zagospodarowano jako skwer – przestrzeń publiczną zdefiniowaną za pomocą nasadzeń zieleni wysokiej (w większości zachowanej) i średniej (w zasadzie niezachowanej zupełnie). Przeniesiono także wtedy na plac pomnik Tadeusza Kościuszki, wcześniej i obecnie) znajdujący się przed budynkiem Nowy Rynek 2 – dawnego szpitala z lat. 1748-1751, rozbudowanego ok. 1800 roku na gimnazjum pijarskie.

Podjęte wówczas działania na płycie Starego Rynku, który stracił funkcję placu targowego, były podobne jak w wielu innych mniejszych miastach polskich. Od okresu międzywojennego podobne place zazieleniano, ze względu na brak publicznej zieleni w ściśle zabudowanych miastach i miasteczkach.

Chociaż nie było to działanie związane z utrzymaniem tożsamości historycznej takich miejsc (nigdy wcześniej nie pełniły one funkcji terenów zieleni), to zmiany stosunków gospodarczych i podejścia do zagospodarowania przestrzennego, a także nacisk na propagowanie higieny i kształtowanie zdrowych warunków życia, w ciasno zabudowanych miasteczkach, gdzie częste były epidemie chorób zakaźnych, powodowały, że masowo realizowano podobne działania na terenie całej Polski. W ciągu kolejnych dekad, szczególnie niekontrolowana zieleń wysoka, rozrastając się, w istotny sposób zmieniała krajobraz takich wnętrz urbanistycznych. Mimo ahistoryczności takiego rozwiązania, należy w moim przekonaniu

zaznaczyć wyraźnie, że i dzisiaj podobne skwery na dawnych rynkach mają istotną rolę zarówno jako przestrzenie publiczne, niejednokrotnie jedyne o parkowym charakterze w centrach tych miast, jak i krajobrazową, nierzadko harmonizując widok na niezbyt ciekawą i pozbawioną wartości historycznych zabudowę. O ile w przypadku Opola zabudowa Starego Rynku, jak wspomniano, nie jest dysharmonijna, choć jej jakość estetyczna wymaga poprawy (korekta rozmiarów, form i kolorystyki szyldów i reklam, lepsza jakość materiałów wykończeniowych, rewaloryzacja zabudowy historycznej), to mimo wszystko zachowanie zieleni na terenie płyty rynku można uznać za w pełni zasadne, pod warunkiem przemyślanej korekty, w kierunku uczynienia powiązań widokowych, w szczególności otwarcie ze skweru w kierunku zespołu kościelnego i bryły zajazdu.

Należy zaznaczyć, że Stary Rynek w praktyce pełni istotną rolę, jako funkcjonująca przestrzeń publiczna, mimo stosunkowo niskiego standardu przestrzeni w takich kwestiach jak nawierzchnie, mała architektura, czy nośniki reklamowe. Przyczyną funkcjonalności tego miejsca są zarówno uwarunkowania komunikacyjne (przystanek autobusowy, przejazd przez miasto drogi wojewódzkiej z Puław do Annopola), jak i koncentracja budynków różnorodnej użyteczności publicznej – od kultowych (kościół) poprzez usługi kultury (biblioteka) po wymiar sprawiedliwości (Sąd Rejonowy).

Rys. IV.2.51. Opole Lubelskie. Skwer na rynku

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

► Nowy Rynek wraz z aneksami (plac przed dawnym Ratuszem, cmentarz przykościelny, tzw. plac studzienny)

Opolski *Nowy Rynek* (a ściślej zachodnia część jego pierwotnie znacznie większej powierzchni), wraz z ciągiem ulicy Lubelskiej, stanowi najcenniejsze historyczne wnętrze urbanistyczno-architektoniczne miasta i zarazem najbardziej kluczowy fragment jego krajobrazu miejskiego. Niestety, dotychczas nie wykonano nigdy szczegółowych analiz urbanistycznych, które mogłyby być podstawą do określenia zasad rewaloryzacji tego wnętrza. Jego szczególna rola wynika zarówno z integralności i autentyczności z punktu widzenia wartości historycznego krajobrazu, jak i z faktu pełnienia przez to miejsce szczególnej roli funkcjonalnej w przestrzeni miasta: skupienia usług i możliwego wzmocnienia funkcji przestrzeni publicznej.

Wnętrze to jest niemal w całości otoczone zabudową historyczną, pochodzącą z XVII-XIX w. Drobnym wyjątkiem, niewątpliwie dysharmonijnym, jest budynek dawnego domu towarowego, poddany na początku XXI w. nieudanym przekształceniom, które zatępiły jego dość kulturalną pierwotnie, modernistyczną formę z lat. 60-70. XX w. Żadne z pozostałych wewnątrz urbanistycznych Opola nie jest zachowane w takim stopniu integralności pod względem zabudowy zabytkowej.

Przestrzeń tzw. *Placu Studziennego*, stanowiąca wnętrze bloku zabudowy, w większości historycznej, jest funkcjonalnie w zasadzie niewykorzystana i niezdefiniowana. Jest to przestrzeń dzisiaj, po przeniesieniu przystanku busów, w zasadzie półpubliczna – związana bliżej z obsługą użytkowania budynków w zachodniej pierzei *Nowego Rynku*, przy ul. Ogrodowej i ul. Strażackiej, niż z jakimikolwiek innymi funkcjami. Jednocześnie jest to obszar, który mógłby pełnić także funkcje pomocnicze w zakresie użytkowania *Nowego* i *Starego Rynku* jako najważniejszych przestrzeni publicznych miasta.

► Ulica Lubelska

Ulica Lubelska, jakkolwiek zatraciła niemal zupełnie historyczny rys krajobrazu rzemieślniczej zabudowy w ogrodach, posiada charakter reprezentacyjny, a skala i liczba nowej zabudowy świadczy o zainteresowaniu inwestycyjnym i szerokich funkcjach.

Zabudowa zabytkowa zachowała się przede wszystkim w południowej partii ulicy, w postaci istotnych obiektów, cennych dla tożsamości historycznej miasta:

- piętrowej kamienicy z l. 80-tych XIX w. przy ul. Lubelskiej 1, najciekawszego obiektu, jaki powstał w Opolu w tym okresie (zespół cukrowni historycznie powstał poza obszarem ówczesnej osady, na terenie należącym do majątku Niezdów) oraz

- zespołu dawnej apteki Stefańskich, wcześniej stanowiącej jeden z zajazdów, wraz z unikatowym w tej części Lubelszczyzny, a paradoksalnie nieobjętym indywidualną ochroną, budynkiem wozowni.

Oba te obiekty ponadto stanowią czytelne wprowadzenie przestrzenne od północy do wnętrza Nowego Rynku – najcenniejszego, fragmentu krajobrazu miejskiego Opola.

W ostatnich dekadach, od ok. 1990 roku północna część ul. Lubelskiej, począwszy od wysokości budynku Urzędu Miejskiego i Starostwa Powiatowego, została znacząco, niemal diametralnie, przekształcona. Z punktu widzenia zmian w stosunku do historycznego krajobrazu miasta, były to przekształcenia niszczące, przede wszystkim zastąpienie tradycyjnej, sięgającej być może nawet XVIII wieku. Szczególnie budowa w l. 90. XX w. zespołu bloków mieszkalnych między ul. Lubelską, Lipową a Partyzantów pod wieloma względami nie może zostać pozytywnie oceniona z punktu widzenia ochrony zabytkowego krajobrazu miasta.

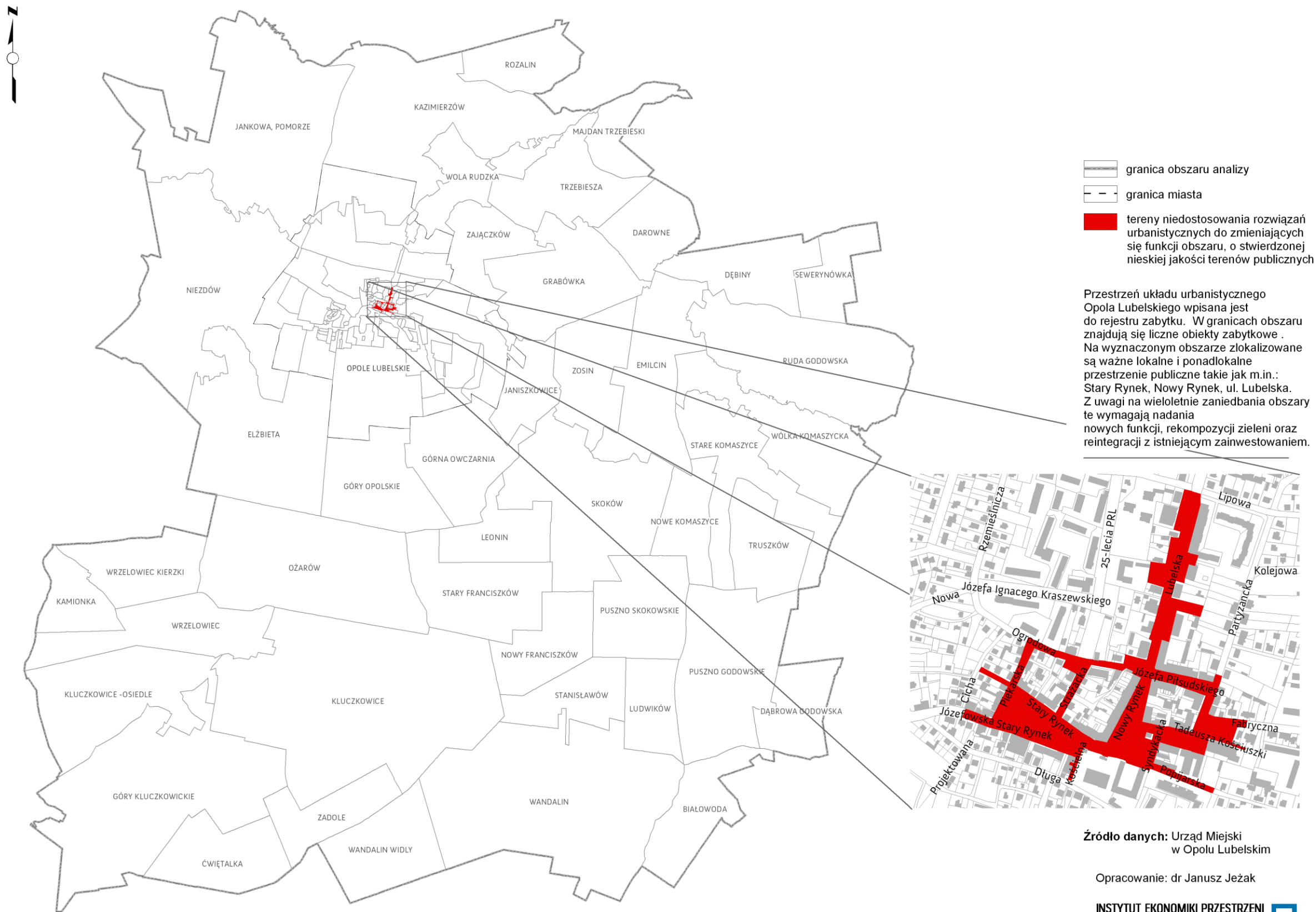
Mimo wszystko lepiej pod tym względem można oceniać przekształcenia środkowej części ulicy, do jakich doszło w ostatnich latach. Zastąpiono starą zabudowę, o niewątpliwych wartościach historycznych, chociaż o niskich walorach funkcjonalnych i niezbyt dobrym stanie technicznym, zabudową nową, o większych gabarytach (dwukondygnacyjną z trzecią kondygnacją ukrywaną w dachach – Lubelska 7, 9 i 11), ale usytuowaną w linii zabudowy historycznej, co spowodowało wytworzenie nowego, miejskiego charakteru tej części wnętrza, chociaż niestety oderwanego od uwarunkowań historycznych.

Mimo upływu lat nie zdefiniowano roli i funkcji jaką mają pełnić te obszary w obecnych czasach. Z uwagi na wieloletnie zaniedbania obszary te wymagają nadania im nowych funkcji, rekompozycji zieleni oraz reintegracji z istniejącym zainwestowaniem. Ich niska jakość nie przyciąga mieszkańców i nie tworzy impulsu do pozostania w mieście.

Niski poziom obsługi komunikacyjnej

Istniejące rozwiązania komunikacyjne są adekwatne do potrzeb i możliwości gminy miejsko-wiejskiej. W granicach miasta z uwagi na małe odległości (z najodleglejszych punktów miasta do centrum odległość wynosi ok. 2-2,5 km, do 20 min marszu), nie występuje potrzeba organizacji komunikacji publicznej.

Ważnym elementem komunikacji ponadlokalnej w okresie wakacyjnym jest kolej wąskotorowa ze stacją na zakończeniu ulicy kolejowej. W tym kontekście ulica Kolejowa może stać się istotną przestrzenią publiczną wprowadzającą ruch turystyczny do centrum miasta.

Rys. IV.2.52. Negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

2.4. Negatywne zjawiska techniczne

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej dodatkowego jednego negatywnych zjawiska. Ustawodawca uznał, że do katalogu takich zjawisk zaliczyć można zagadnienia techniczne, w szczególności degradację stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Przy tak sformułowanym zjawisku degradacji technicznej, dobrym wskaźnikiem oddającym zasięg obszaru kryzysowego jest liczba palenisk węglowych.

Degradację stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Analizy przeprowadzone w *Planie gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Opole Lubelskie do roku 2020*, potwierdzają istnienie na terenie gminy Opole Lubelskie lokalnych kotłowni węglowych oraz indywidualnych palenisk domowych (najczęściej o niskiej sprawności), opalanych węglem złej jakości lub odpadami komunalnymi bezpośrednio wytwarzanymi w gospodarstwach domowych.

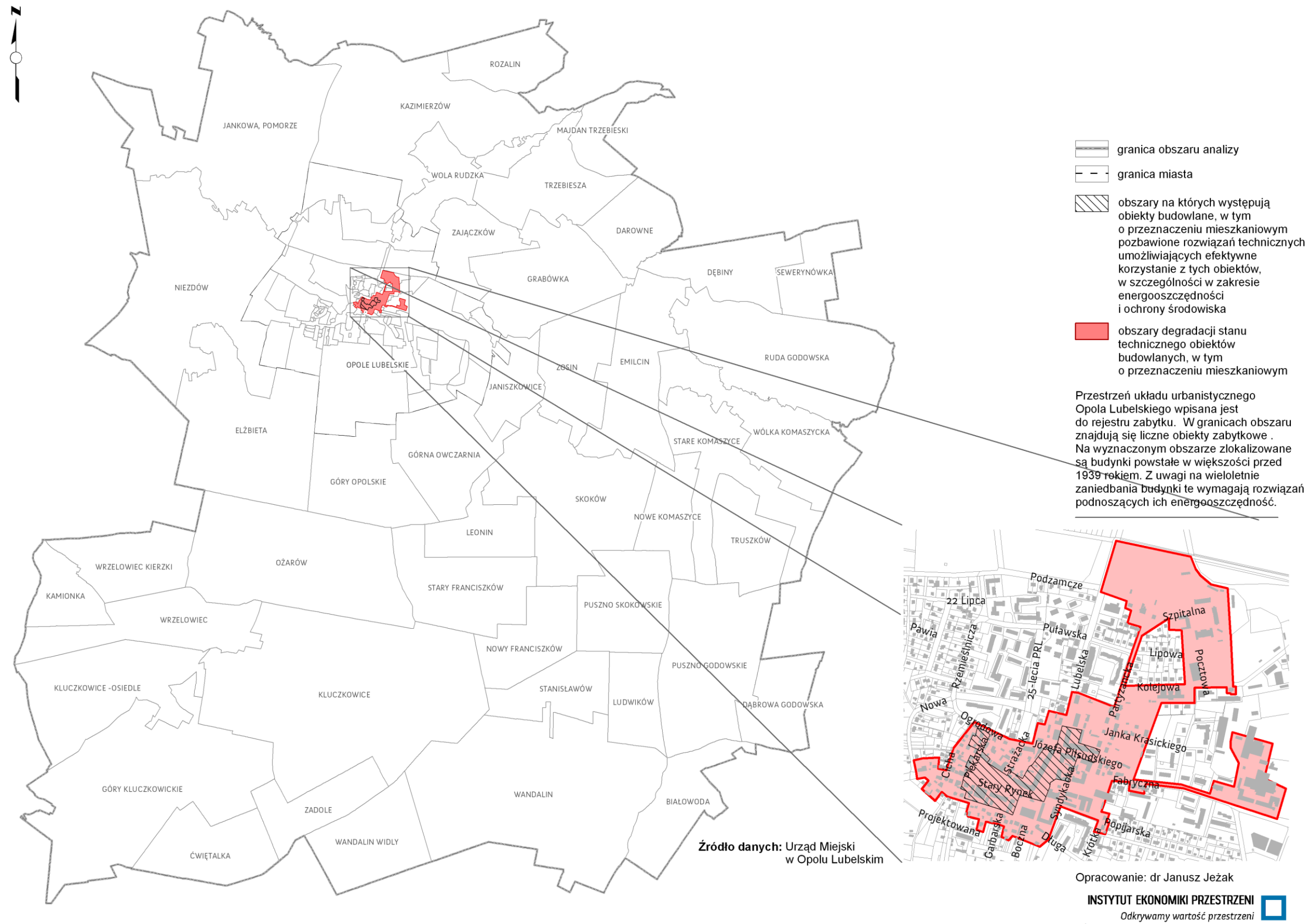
Najczęściej ta forma ogrzewania występuje w budynkach przedwojennych, pozbawionych rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności. Najwięcej budynków zlokalizowanych jest w centrum miasta w obszarze ograniczonym ulicami Piekarska, Stary Rynek, Nowy Rynek, Lubelska i Piłsudskiego.

Potencjalne działania zmierzające do zwiększenia efektywności energetycznej mogą być trudne technicznie i kosztowne ze względu na objęcie tych budynków ochroną konserwatorską.

Poza terenem miasta nie występuje zwarta grupa takiej zabudowy.

fot: Janusz Jeżak

Rys. IV.2.53. Negatywne zjawiska techniczne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

3. OBSZAR ZDEGRADOWANY

Po opracowaniu danych w ramach analiz tematycznych w zakresie ustalonych w ustawie o rewitalizacji obszarów problemowych wyznaczono sumaryczny wskaźnik natężenia kryzysu. Obszary, które uzyskały wynik powyżej mediany wskazane zostały jako obszar zdegradowany.

Zgodnie z zamieszczonym w ustawie o rewitalizacji algorytmem postępowania, w przypadku gdy na terenie miasta występują obszary, gdzie koncentrują się negatywne zjawiska w sferze społecznej, należy zbadać czy równocześnie występują negatywne zjawiska z zakresu sfery: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Obszary gdzie zdiagnozowano tylko problemy społeczne nie powinny być objęte działaniami rewitalizacyjnymi, a działaniami sektorowymi w sferze polityki społecznej.

Z tego powodu pomimo występowania na terenach wiejskich koncentracji problemów społecznych, nie wskazano ich jako obszarów zdegradowanych. Zasadniczo można wyróżnić dwie grupy takich obszarów, które uzyskały dużą liczbę punktów, z uwagi na występujące problemy społeczne.

Pierwsza grupa obejmuje zwarte tereny sołectw: Majdan Trzebieski, Wola Rudzka, Trzebieszka, Zajączków, Darowne, Grabówka, Zosin, położonych na północ od granic miasta Opole Lubelskie.

Druga grupa obejmuje rozrzucone w różnych częściach gminy sołectwa tj.: Rozalin, Ruda Godowska, Góry Kluczkowickie.

Tereny te z uwagi na brak istotnej koncentracji innych negatywnych zjawisk, zgodnie z przedstawionym na rys. IV.3.1. algorytmem wymagają istotnej interwencji w obszarze polityki społecznej, nie mogą być jednak włączone w obszar działań rewitalizacyjnych.

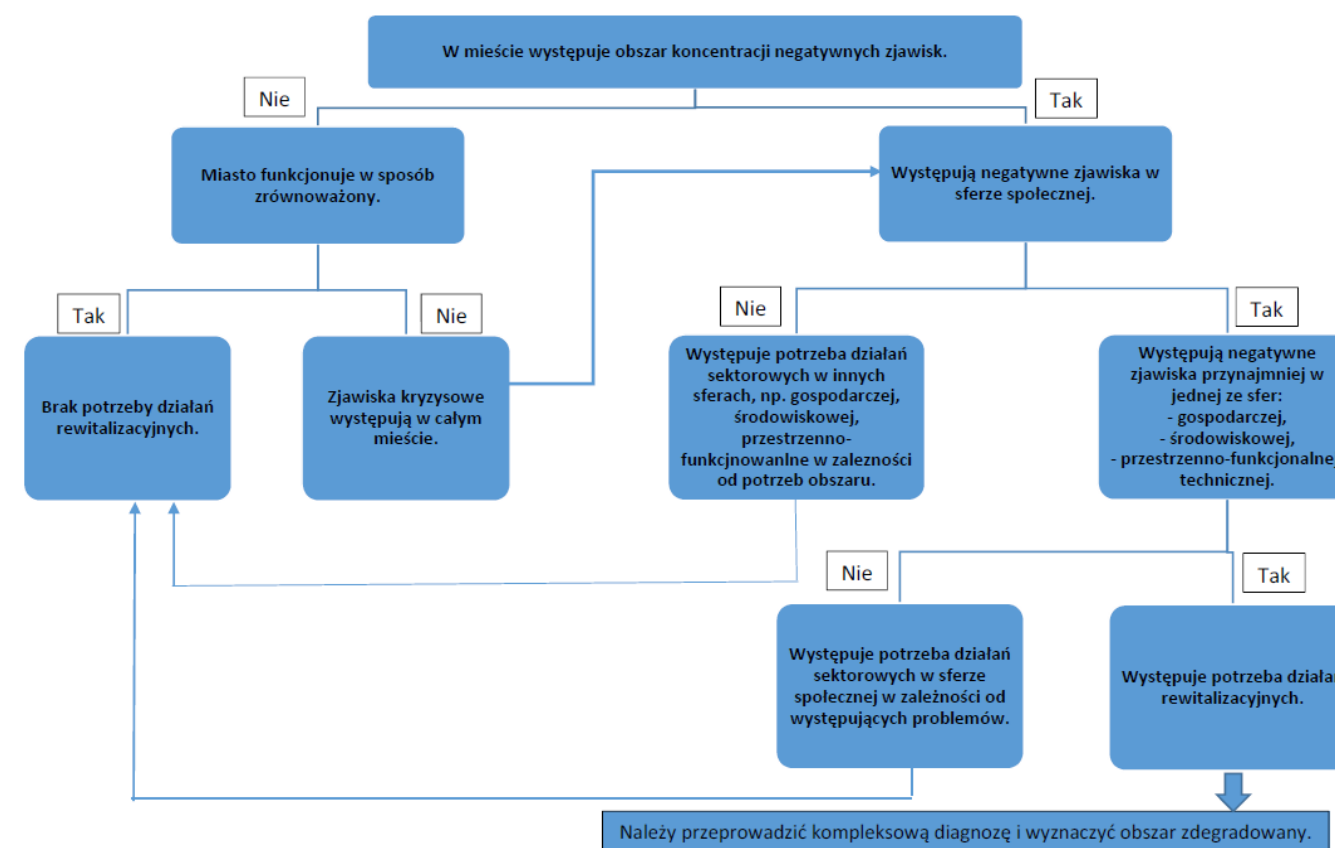
Obszarem, na którym koncentrują się zarówno negatywne zjawiska społeczne jak i inne negatywne zjawiska wymienione w ustawie o rewitalizacji jest teren, który obejmuje swoim zasięgiem centrum miasta Opole Lubelskie, stanowiący fragment historycznej części miasta, w obrębie którego znalazły się m.in.: Stary Rynek, Nowy Rynek, główna arteria komunikacyjna łącząca z Lublinem.

Obszar zdegradowany zajmuje 26,17 ha co stanowi poniżej 1% powierzchni gminy oraz 1,73% powierzchni miasta. Obszar ten zamieszkuje ponad 1123 osoby, co stanowi 6,35% mieszkańców gminy oraz 12,82% mieszkańców miasta. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze zdegradowanym wynosi 4291os./km², przy średniej gęstości zaludnienia w mieście na poziomie 579 os./km². Średnia gęstość zaludnienia w polskich miastach wg GUS wyniosła na

koniec 2014 r. 1078 os. /km². Obszar ten charakteryzuje się zatem wysoką koncentracją mieszkańców, na stosunkowo niewielkim obszarze. Na wyznaczonym obszarze zdiagnozowano szereg negatywnych zjawisk.

Regresywna struktura demograficzna

Udział osób w wieku przedprodukcyjnym wynosi 15,5% co jest wartością niższą o prawie 1% od średniej dla miasta (przy średniej dla Polski na koniec 2014 r. wynoszącej 16,28%). Udział osób w wieku poprodukcyjnym w granicach obszaru zdegradowanego wynosi 21% (45,89 mężczyzn oraz 54,10% kobiet). Liczba osób w tym wieku w obszarze zdegradowanym wzrosła w stosunku do 2012 r o blisko ¼. W całym mieście udział osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł na koniec 2015 r. 19%.

Rys. IV.3.1. Procedura wyznaczenia obszaru zdegradowanego

Źródło: J. Jeżak, W. Kłosowski, A. Jadach-Sepiolo, *Od obszaru zdegradowanego do obszaru rewitalizacji*, prezentacja opracowana dla Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju w ramach projektu pt.: „Modelowa rewitalizacja miast”.

Kształt piramidy wieku wskazuje na regresywną strukturę ludności zamieszkującej wyznaczony obszar. Starzenie się społeczności obszaru zdegradowanego potwierdza współczynnik obciążenia demograficznego, wynoszący 63,28 dla obszaru zdegradowanego (znacząco wyższy od średniego wskaźnika odnotowywanego w mieście wynoszącego 30,64). Wskaźnik ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym kształtował się bardzo niekorzystnie i był zdecydowanie wyższy od części miejskiej (56,5) i wiejskiej (62,8) wynosząc w 2015 r. 273.

Duży udział osób pozostających bez pracy, w tym utrzymujący się na tym samym poziomie od 2012 r. udział osób długotrwale bezrobotnych

W granicach obszaru zdegradowanego udział osób bezrobotnych w 2015 r. wyniósł 12,07%, i był niemal dwukrotnie wyższy od wskaźnika dla miasta. W latach 2012-2014 wskaźnik ten w granicach miasta spadł o cztery punkty procentowe, podczas gdy w obszarze zdegradowanym jedynie o 0,7%. Udział osób długotrwale bezrobotnych jest blisko dwukrotnie wyższy od średniej dla miasta i wyniósł w 2015 r. 7,72%. Mimo podejmowanych działań w obrębie obszaru zdegradowanego w latach 2012-2015 udział osób długotrwale bezrobotnych pozostaje na niezmiennym poziomie podczas gdy w obszarze miasta spadł o ponad 31%. Potwierdza to kryzysowy charakter delimitowanego obszaru.

Wysoki i stale wzrastający udział osób objętych pomocą miejskiego ośrodka pomocy społecznej, głównie z powodu ubóstwa i bezrobocia

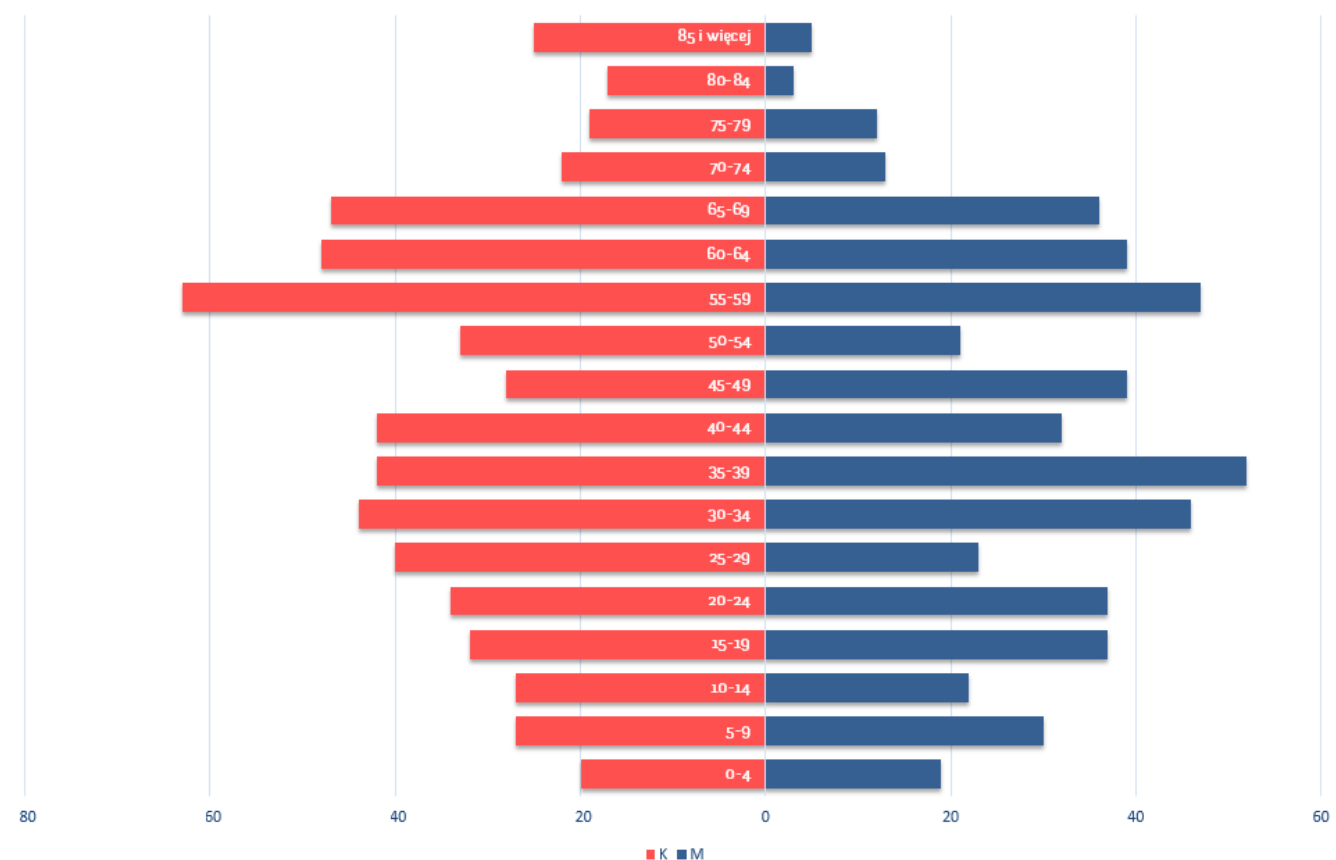
W 2015 r. w granicach wyznaczonego obszaru, odnotowano również wysoki poziom wskaźnika osób objętych pomocą OPS na 1000 mieszkańców (prawie dwukrotnie wyższy od średniej dla miasta). Wartość tego wskaźnika wzrosła z poziomu 58,82 osób/1000M w 2012 r. do poziomu 60,2% w roku 2015. Obecnie ponad 17% osób objętych pomocą OPS w Opolu Lubelskim zamieszkuje wyznaczony obszar. Wartość ta wzrosła od 2012 r. o 2,5%.

Wysoki poziom przestępczości

Obszar objęty interwencją charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami przestępczości. W granicach obszaru zdegradowanego wskaźnik liczby przestępstw na km² wyniósł 110,85, wielokrotnie przewyższając średnią dla miasta (4,3 p./km²), czy średnią dla gminy 0,5 p./km². Na wskazanym obszarze koncentruje się ponad 30% przestępstw odnotowywanych w granicach miasta.

Duża koncentracja niskowydajnych palenisk węglowych, przyczyniających się do wysokiego poziomu zanieczyszczeń powietrza (pył zawieszony PM10 i PM2,5)

Średnioroczne stężenie zanieczyszczenia powietrza dla miasta Opole Lubelskie wynosi w przypadku pyłu zawieszonego PM10 – 27,2 µg/m³ co stanowi 68% dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia oraz w przypadku pyłu zawieszonego PM2,5 – 21,8 µg/m³ co stanowi 87,2 dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla rocznego okresu uśrednienia. Głównym źródłem zanieczyszczeń są zanieczyszczenia powstałe w efekcie spalania węgla oraz zanieczyszczenia komunikacyjne. W granicach obszaru zdegradowanego znajdują się kwartały zabudowy, z dużą koncentracją palenisk węglowych.

Rys. IV.3.2. Piramida wieku i płci osób zamieszkujących obszar zdegradowany
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

Niefunkcjonalne rozwiązania komunikacyjne (przebieg drogi 824 przez środek historycznego centrum), generujące ponadnormatywne zanieczyszczenia komunikacyjne oraz wysoki poziom hałasu komunikacyjnego

W ciągu drogi nr 824, prowadzonej przez środek wyznaczonego obszaru zdegradowanego, odnotowano w 2010 r. średnie dobowe natężenie pojazdów na poziomie 7059 (Pustelnia-Opole Lubelskie), 3216 (Opole Lubelskie – Józefów), z czego większość generowały samochody osobowe (83%). Droga ta prowadzi przez historyczne centrum miasta i jest źródłem ponadnormatywnego hałasu oraz głównym źródłem zanieczyszczeń komunikacyjnych.

Dekapitalizacja i degradacja kluczowego dla dziedzictwa kulturowego gminy obszaru założenia urbanistycznego miasta Opole Lubelskie oraz historycznych obiektów (w tym zabytkowych)

Wyznaczony obszar stanowi istotny element dziedzictwa kulturowego. W granicach wyznaczonego obszaru ponad 66% to obszar wpisany do rejestru zabytku historycznego założenia urbanistycznego. Niemal jedna trzecia obszaru to teren dawnego getta żydowskiego. W granicach wyznaczonego obszaru znajduje się blisko 90 cennych obiektów zabytkowych (ponad 33% wszystkich obiektów w granicach obszaru).

Niska jakość lokalnych i ponadlokalnych terenów publicznych, o niedostosowanych rozwiązaniach urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszarów,

Na wyznaczonym obszarze zlokalizowane są ważne lokalne i ponadlokalne przestrzenie publiczne, które zajmują łącznie ponad ¼ powierzchni obszaru zdegradowanego. Z uwagi na wieloletnie zaniedbania obszary te wymagają nadania nowych funkcji, rekompozycji zieleni oraz reintegracji z istniejącym zainwestowaniem.

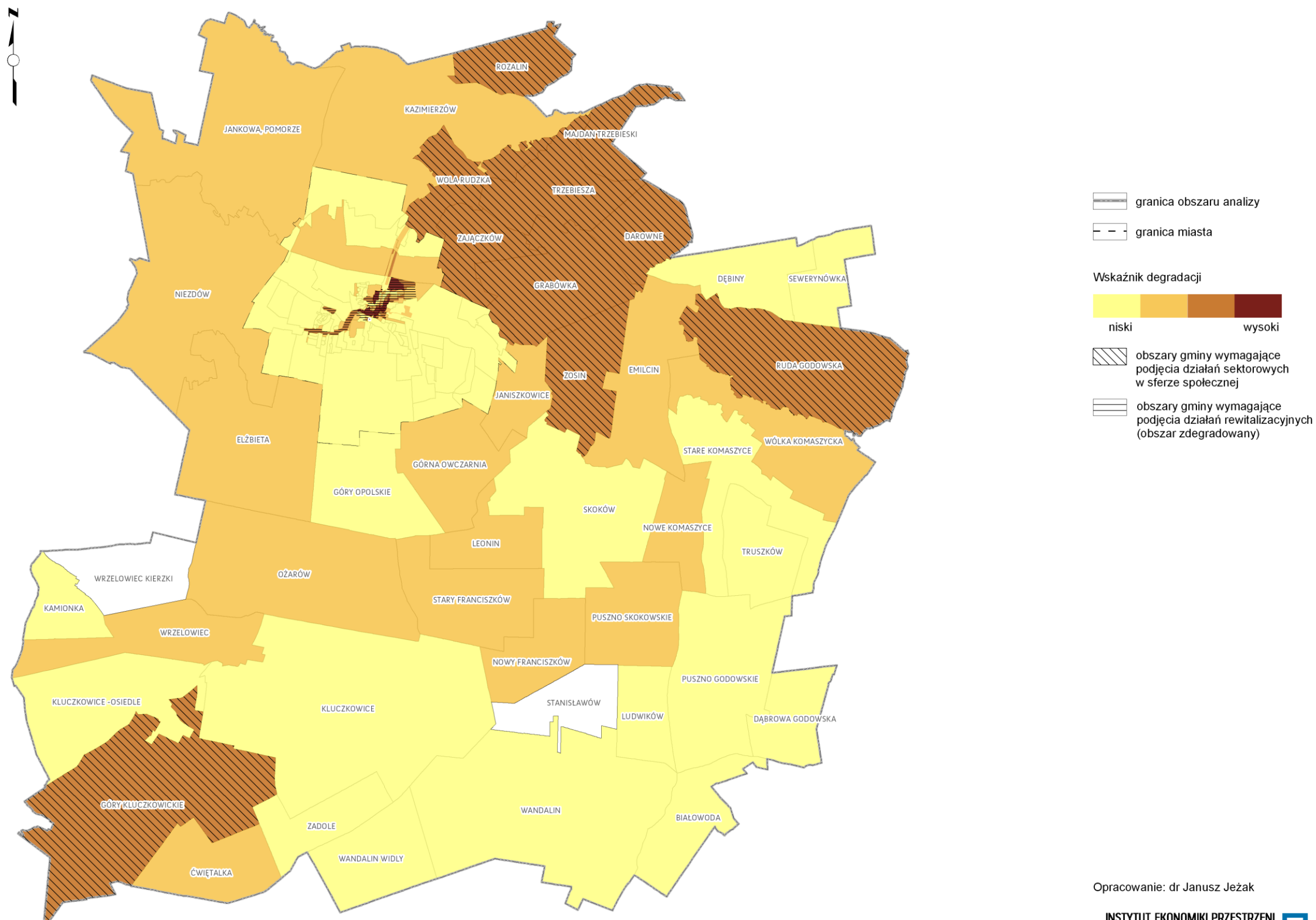
Występowanie dużej liczby obiektów o niefunkcjonalnych rozwiązaniach technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności oraz ochrony środowiska.

W granicach obszaru ponad 30% budynków w zabudowie wielorodzinnej ogrzewanych jest za pomocą niskowydajnych palenisk węglowych. Równocześnie z uwagi na wiek i technologię budowy wielu z tych budynków w trakcie ich eksploatacji występują duże straty ciepła. Budynki te obejmują obszar o powierzchni 3,9 ha (23% obszaru zdegradowanego)

Obszar zdegradowany powinien zostać poddany zgodnie z ustawą o rewitalizacji konsultacjom społecznym, w wyniku których podjęta zostanie decyzja o ostatecznym kształcie granic obszaru rewitalizacji oraz planowanych do podjęcia działaniach.

Rys. IV.3.3. Południowo-zachodni fragment obszaru zdegradowanego
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Opole Lubelskie

Opracowanie: dr Janusz Jeżak

Rys. IV.3.4 Obszary zdegradowane oraz obszary wymagające podjęcia działań w sferze społecznej
Źródło: opracowanie własne

Rys. IV.3.5. Obszary rewitalizacji i obszar zdegradowany
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Opolu Lubelskim

Zespół zajazdu przy Starym Rynku 44 od strony skweru
fol. H. Mącik

Nowy Rynek - ok. 1905 r. widok w kierunku zespołu kościoła

Nowy Rynek – lata 40. XX w.
fol. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Stary Rynek - zabudowa historyczna i tradycyjna. Północna pierzeja Starego Rynku - widok od wschodu.
fol. H. Mącik

Nowy Rynek - 2015 r. widok w kierunku zespołu kościoła
fol. H. Mącik

Ul. Lubelska - zespół dawnego zajazdu - później apteki Stefańskiego
fol. H. Mącik

**V. REKOMENDACJE
DO GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
GMINY OPOLE LUBELSKIE
NA LATA 2016-2020**

5.1. Wnioski z przeprowadzonej analizy

Analiza występujących na terenie gminy Opole Lubelskie zjawisk o charakterze przestrzennym, społecznym, technicznym oraz środowiskowym wskazuje, że przygotowany program nie powinien skupiać się na jednym zagadnieniu, ale wielotorowo podejmować próbę odwrócenia niekorzystnych zjawisk, które skoncentrowały się w wyznaczonym obszarze zdegradowanym.

Obszar historycznego centrum ma bez wątpienia kluczowe znaczenie dla funkcjonowania i tożsamości miasta. To tu zlokalizowanych jest najwięcej obiektów zabytkowych, o największej wartości objętych ochroną prawną (wpisy do rejestru i ewidencji zabytków). Atut jakim jest potencjał dziedzictwa kulturowego nie jest jednak w pełni wykorzystany. Niestety obserwuje się negatywne zjawiska ekonomiczne i społeczne, którym zapobiec można jedynie przez aktywne oddziaływanie samorządu miejskiego, służb konserwatorskich oraz lokalnej społeczności.

Konieczne jest w przyszłości dokonanie waloryzacji zasobu dziedzictwa, uwzględniającej wartość zabytkową, stan obiektów oraz możliwości ich adaptacji i współczesnego wykorzystania. Mimo, iż Opole Lubelskie posiada znaczną ilość terenów usługowych, w tym związanych z realizacją celu publicznego (w tym oświatowych i kulturalnych), nie posiada przestrzeni publicznych o atrakcyjnym programie funkcjonalnym. Wyznaniem będzie zatem wykreowanie na bazie historycznych obszarów nowych przestrzeni publicznych, o atrakcyjnym dla mieszkańców programie. Wyzwaniem będzie również powiązanie tych obszarów w spójną sieć przestrzeni publicznych o wysokiej jakości architektoniczno-urbanistycznej, ciągami pieszymi.

Konieczne jest szukanie rozwiązań, które poprawią jakość istniejących przestrzeni publicznych oraz zieleni miejskiej (w szczególności parków) i łączących te terenów ciągów pieszych.

Obszar centrum miasta objęty powinien być jednolitą strategią działania – planem zarządzania tego obszaru w wymiarze strategicznym i operacyjnym. Wspólna strategia pozwoliłaby efektywniej zarządzać zasobem dziedzictwa kulturowego i skoncentrować się na zbudowaniu niezbędnej dla głównego salonu miasta jakości przestrzeni miejskiej.

Wyzwaniem dla samorządu będzie poszukiwanie nowych funkcji dla zachowanego dziedzictwa materialnego, które pozwalałyby w równy sposób korzystać z tego zasobu przez ich właścicieli, mieszkańców miasta oraz turystów przy zachowaniu jego walorów historycznych.

Niewątpliwie jednym z wyzwań przed jakim stoją władze Opola Lubelskiego będzie rozwiązanie istniejących problemów związanych z zanieczyszczeniem środowiska. Wciąż duża liczba palenisk węglowych powoduje, że w okresie zimowym, w granicach wyznaczonego obszaru zdegradowanego, normy jakości powietrza zbliżają się do wartości granicznych.

Istotne jest zatem aby skutecznie podjąć działania służące w pierwszej kolejności ograniczeniu, a w przyszłości wyeliminowaniu problemu niskiej emisji z wyznaczonego obszaru zdegradowanego.

Innym równie istotnym zagadnieniem są zanieczyszczenia komunikacyjne, które odczuwalne są głównie w centrum miasta, gdzie krzyżują się szlaki komunikacyjne. Zagadnieniu temu towarzyszy wzmożony hałas, który czyni przestrzeń w sąsiedztwie takiej drogi nieatrakcyjną do zamieszkania i przebywania.

Niewątpliwie jest to kolejne wyzwanie dla miasta, ale i szansa na odzyskanie istotnie części miasta dla potrzeb rozwoju i wzrostu jakości życia mieszkańców.

Istotną kwestią będzie pobudzenie środowisk gospodarczych do wykreowania nowych obszarów aktywności, szczególnie w obszarze centrum, tak by możliwy był równomierny rozwój działalności gospodarczej na terenie miasta.

W obszarze zagadnień społecznych kluczowe będzie zatrzymanie spadku liczby mieszkańców zarówno samego miasta jak i jego obszaru centralnego, szczególnie w obszarze zdegradowanym.

Należy zastanowić się co do możliwych działań powstrzymujących to negatywne zjawisko. Na pewno nie jest to wyznanie, które możliwe jest do realizacji w okresie obowiązywania nowego programu rewitalizacji, niemniej to w tym okresie powinno się ustalić politykę i możliwe instrumenty oddziaływania. Za najważniejsze należy uznać przygotowanie strategii zarządzania obszarem centralnym miasta, prowadzenie aktywnej polityki mieszkaniowej, prowadzenie mikro ulepszeń w obszarach mieszkaniowych, tak by zachęcić mieszkańców do pozostania w centrum miasta.

Równie niepokojące jak wyludnianie się miasta jest zjawisko starzenia się lokalnej społeczności. Regresywna struktura demograficzna Opola Lubelskiego wskazuje, że miasto staje przed koniecznością zmierzenia się z tym nowym zjawiskiem. Proces ten powoduje zmianę potrzeb mieszkańców, co wymuszać będzie konieczność przededefiniowania np. roli obiektów publicznych tj. szkoły, ośrodki kultury, tak by wychodziły naprzeciw nowej grupie użytkowników (Uniwersytet III wieku, Kluby seniora itp.).

Przeprowadzone analizy wskazują na bardzo silne wewnętrzne zróżnicowanie grup struktury ekonomicznej ludności. W obszarze opracowania występują rejony, w obrębie których odnotowano wysoki odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. Należy zatem zastanowić się jak można to zjawisko ograniczyć oraz jaki będzie mieć wpływ na lokalną gospodarkę.

Należy mieć na uwadze, że zmieniająca się struktura demograficzna będzie negatywnie wpływała na zdolność mieszkańców do ponoszenia nakładów na utrzymanie istniejących zasobów

mieszkańców. Konieczne jest zatem przygotowanie działań osłonowych, tak by nie doszło do dodatkowych migracji oraz zmiany funkcji istniejących lokali z mieszkaniowych na usługowe lub biurowe. Szczególnie istotne jest to w centrum Opola Lubelskiego.

Zasadniczo ujawnione główne problemy w obszarze zdegradowanym, koncentrują się wokół zagadnień społecznych takich jak problem ubóstwa czy też bezrobocia.

Niewątpliwie wyzwaniem w zakresie rynku pracy jest zmiana struktury wykształcenia osób w wieku produkcyjnym. Dostrzegalna jest bowiem silna korelacja między poziomem wykształcenia, a odsetkiem osób bezrobotnych. Niezbędne jest zastanowienie się nad kierunkami kształcenia młodzieży.

Niewątpliwym problemem na wyznaczonym obszarze zdegradowanym są wysokie wskaźniki przestępczości. Konieczne jest zatem wypracowanie razem z policją mechanizmów, które znacząco ograniczą liczbę przestępstw i wykroczeń w tej części miasta. Kwestie te powinny stać się przedmiotem dyskusji w trakcie opracowywania programu rewitalizacji.

Prawdopodobnie jednym z kluczowych wyzwań będzie opracowanie dobrej polityki dostępu do usług. W tym kontekście należy zastanowić się jak mogą być osłabione lub zniwelowane istniejące w strukturze przestrzennej obszaru zdegradowanego bariery przestrzenne.

Podsumowując w gminnym programie rewitalizacji należy położyć nacisk zarówno na poszukiwanie rozwiązań dla zidentyfikowanych problemów, ale również poszukiwanie lokalnych potencjałów występujących na wyznaczonym obszarze, które mogą stać się motorem rozwoju dla miasta.

5.2. Lokalne potencjały rozwoju

Analiza sytuacji wskazuje na kilka kluczowych potencjałów, które mogą i powinny być wykorzystane przy budowaniu strategii rewitalizacyjnej:

1. **mieszkańcy obszaru**, jako nowi gospodarze, wspólnie budujący jakość zamieszkiwanego obszaru i wspólnie rozwiązujący istniejące problemy społeczne, przestrzenne i gospodarcze,
2. **kooperacja mieszkańców i przedsiębiorców**, wspólna budowa strategii zarządzania centrum,
3. **zachowane elementy dziedzictwa kulturowego**, budujące tożsamość i wspólnotę mieszkańców gminy i powiatu,
4. **istniejące przestrzenie publiczne**, stanowiące szanse stworzenia atrakcyjnych, wielofunkcyjnych obszarów spotkań dla mieszkańców gminy i turystów,
5. **historyczne centrum miasta i gminy**, z nowo zdefiniowaną rolą w strategii rozwoju miasta, jako miejsca koncentracji usług o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, w otoczeniu wysokiej jakości przestrzeni publicznych o wysokiej wartości użytkowej,
6. **lokalne place** jako atrakcyjne miejsca lokalnego handlu,
7. **tereny zielone** jako miejsca rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców centrum.

VI. LITERATURA

1. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Opolskiego na lata 2013-2016 z Perspektywą do 2020 roku, EKO USŁUGI, Opole Lubelskie 2013.
2. Bronk A., Wiśniewski Z., Wojdyło-Preisner M., Ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce, *Diagnoza i metody zapobiegania.*, MPiPS, Warszawa 2014 r.
3. Domański B., Ziobrowski Z. *Regeneration of Polish Towns as a Method of Preserving Material and Spiritual Heritage and a Sustainable Development Factor*, Institute of Urban Development 2010.
4. Dutkowska N.S., *Uwarunkowania przestrzenne przestępczości w wielkim mieście w ujęciu GIS (na przykładzie Szczecina)*, KPZK PAN Warszawa 2014 r.
5. *Elementy mapy zasadniczej obszaru gminy - materiał udostępniony przez Zamawiającego.*
6. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Opole Lubelskie na lata 2013-2016.*
7. Hübner D., Knowing and designing our cities to cope with today's and tomorrow's challenges, Closing Speech at the Urban Audit Conference The state of European Cities: the Urban Audit, Brussels, 10 June 2008.
8. Jeżak J., *Audyty miejskie – idea, koncepcja, technologia, wdrożenia*, ESRI Polska Conference, Warszawa, 2008.
9. Jeżak J., *Kluczowa rola GIS-u w procesie rewitalizacji*, Arcana GIS, ESRI Polska, Warszawa 2012.
10. Jeżak J., Kłosowski W., Sepiolo A. J., *Od obszaru zdegradowanego do obszaru rewitalizacji*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju 2015.
11. Jeżak J., Cholewiński P., *Audyty miejskie z wykorzystaniem jednostek modularnych*, [w:] W. Jarczewski, J. Jeżak, *System monitorowania rewitalizacji*, Instytut Rozwoju Miast w Krakowie, Kraków 2010.
12. *Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich, nieformalnego spotkania ministrów w sprawie rozwoju miast i spójności terytorialnej w Lipsku, w dniach 24-25 maja 2007 r. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, <http://www.mrr.gov.pl>.*
13. Longley P., Goodchild M.F., Maguire D.J., Rhind D.W., *GIS Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa.
14. *Obwieszczenie Burmistrza Opola Lubelskiego o numerach i granicach obwodów głosowania oraz wyznaczonych siedzibach obwodowych komisji wyborczych.*
15. Mącik H., *Opole Lubelskie – historyczne centrum miasta jako zabytek o randze ponadregionalnej.*
16. *Miasto i Gmina Opole Lubelskie. Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe. Podział administracyjny i ewidencyjny*
17. *Pomiar ruchu na drogach wojewódzkich w 2010 r. – średni dobowy ruch w punktach pomiarowych w 2010 r.*, GDDKiA.
18. *Program Współpracy Gminy Opole Lubelskie z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2014 r.*
19. *Projekt zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opole Lubelskie.*
20. *Plan gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Opole Lubelskie do roku 2020*, Opole Lubelskie 2015 r.
21. *Statut Gminy Opole Lubelskie.*
22. *Statut Sołectwa Kluczkowice-Osiedle*, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXXVI/253/2014 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 25 lutego 2014 r.
23. *Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. 2015 poz. 1777).*
24. *Wyniki testu szóstoklasisty za 2012, 2013, 2014*, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie.
25. *Wykaz obwodów szkół podstawowych*, Urząd Gminy Opole Lubelskie.

